

Özel Rapor

BİR KUŞAK BİR YOL PROJESİ ve YENİ DÜNYA DÜZENİNE ETKİLERİ

Nisan 2021

www.21yyte.org

İÇİNDEKİLER

4	GİRİŞ - Mehmet Zeki BODUR
8	1. OTURUM - Mehtap AKKOYUN
16	2. OTURUM - Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN
28	3. OTURUM - Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI
40	4. OTURUM - Prof. Dr. Hasan KÖNİ
49	5. OTURUM - Doç. Dr. Volkan ÖZDEMİR
66	SONUÇ - Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

KÜNYE
Nisan 2021

HAZIRLAYAN
Mehmet Zeki Bodur

GRAFİK TASARIM
Nurullah ARI

"BİR KUŞAK BİR YOL" ÇALIŞTAY PROGRAMI

09.01.2021

AÇILIŞ KONUŞMASI

SG Kur. Kd. Alb. (E) Mehmet Zeki BODUR
(21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Başkanı)

1. OTURUM

Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN

"KYG'nin Ortaasya Türk Cumhuriyetlerindeki yansımaları"

2. OTURUM

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Üyesi
Mehtap AKKOYUN

"KYG'nin Türkiye'ye muhtemel etkileri"

3. OTURUM

Dış Politika Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI
"AB 'nin KYG'ye bakışı"

4. OTURUM

Prof. Dr. Hasan KÖNİ

Yeni ABD Yönetiminin 'nin KYG'ye yönelik muhtemel tutumu.

5. OTURUM

Doç. Dr. Volkan ÖZDEMİR

"Rusya Çin ilişkileri Çerçevesinde KYG"

SONUÇ

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ
(21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Başkanı)

Çalıştayın Genel Değerlendirmesi ve Kapanış Konuşması

Çin'i batıya bağlayan eski ticaret yolları Kuzey de Marco Polo ve İbn Batuta'nın rotaları ve Güneyde Ming Hanedanı Amiralî Zheng He'nin deniz sefer rotaları üzerine inşa edilmektedir.

Çin kendisini ve Avrupa'yı dünyanın başat gücü olarak görüyor.

Çin şu anda dünyanın bir numaralı küreselci ekonomisidir ve küreselcilerin ister istemez göz önüne almak zorunda kaldıkları bir ülkedir.

Çin'in uyguladığı yaklaşım Marshall Planı'dır. ABD'nin 1945'ten sonra uyguladığı Marshall Planı. Amerikan malları Amerikan kredileri Paris'teki merkezden dağıtıldı.

ÖNSÖZ

Hepimizin bildiği gibi dünyada yaşanan jeopolitik sorunlarının karmaşıklığı, günümüzde devletler açısından gerek ulusal düzeydeki gerekse uluslararası düzeydeki konularda devletin güvenliği öncelikli olmak üzere, her konuda doğru bir analizin, doğru zamanda, doğru kişi ve kuruluşlar tarafından hazırlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bugünkü çalıştayımızın konusu olan "**Bir Kuşak Yol Girişimi**"de bu konuların en başında gelmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin birçoğunda, bu husus, tarafsız düşünce kuruluşları aracılığı ile yerine getirilmekte olup, 21. YYTE de bu sorumluluğunun bilincinde olarak 2021 yılının ilk çalıştay konusu olarak bu konuyu seçmiştir.

Enstitü vizyonumuzda da belirtildiği üzere, temel amacımız, Türkiye'nin ulusal güvenliğinin geleceğini tanımlamanın yanında, dünyada ve Türkiye'de gerçekleşen politik, ekonomik, toplumsal ve askeri süreçleri en iyi analiz tekniklerini kullanarak, bu konuları ülkemizin milli çıkarları çerçevesinde izlemek ve analiz etmektir.

Bu çerçevede bu çalıştayında maksadı, **Kuşak Yol Girişiminin (KYG)** Yenidünya Düzenine Etkilerini, Türkiye'nin milli güvenliği açısından değerlendirerek, Kuşak yol girişimine yönelik olarak uygulanabilecek politika ve stratejilerin belirlenmesidir.

Bu çalışmaları siz değerli hocalarımızın ve katılımcılarımızın fikirleri ve soruları ile olgunlaştırarak analiz ettiğimizde, **Ülkemizin kilit politika yapımcılarının karar vermesini ve kilit faktörlerini düşünmesine yardımcı olduğumuzda**, Enstitü olarak görevimizi yapmanın mutluluğunu duyacağımızı da bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Mehmet Zeki Bodur

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Enstitü Başkanı

GİRİŞ

21.Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Enstitü Başkanı Mehmet Zeki BODUR

Sayın Hocalarım Değerli Katılımcılar,
Hepinizi güzel bir yeni yıl dileğiyle, saygı ile selamlıyorum.

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü (YYTE) olarak “Bir Kuşak Bir Yol Projesi-Kuşak Yol Girişimi (KYG) ve Yenidünya Düzenine Etkileri Çalıştayımıza” hoş geldiniz.

Hepimizin bildiği gibi dünyada yaşanan jeopolitik sorunlarının karmaşıklığı, günümüzde devletler açısından gerek ulusal düzeydeki gerekse uluslararası düzeydeki konularda devletin güvenliği öncelikli olmak üzere, her konuda doğru bir analizin, doğru zamanda, doğru kişi ve kuruluşlar tarafından hazırlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Bugünkü çalıştayımızın konusu olan “**Bir Kuşak Yol Girişimi**”de bu konuların en başında gelmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin birçoğunda, bu husus, tarafsız düşünce kuruluşları aracılığı ile yerine getirilmekte olup, 21. YYTE de bu sorumluluğunun bilincinde olarak 2021 yılının ilk çalıştay konusu olarak bu konuyu seçmiştir.

Enstitü vizyonumuzda da belirtildiği üzere, temel amacımız, Türkiye’nin ulusal güvenliğinin geleceğini tanımlamanın yanında, dünyada ve Türkiye’de gerçekleşen politik, ekonomik, toplumsal ve askeri süreçleri en iyi analiz tekniklerini kullanarak, bu konuları ülkemizin milli çıkarları çerçevesinde izlemek ve analiz etmektir.

Bu çerçevede bu çalıştayında maksadı, **Kuşak Yol Girişiminin (KYG)** Yenidünya Düzenine Etkilerini, Türkiye’nin milli güvenliği açısından değerlendirerek, Kuşak yol girişimine yönelik olarak uygulanabilecek politika ve stratejilerin belirlenmesidir.

Bu çalışmalarını siz değerli hocalarımızın ve katılımcılarımızın fikirleri ve soruları ile olgunlaştırarak analiz ettiğimizde, **Ülkemizin kilit politika yapıcılarının karar vermesini ve kilit faktörlerini düşünmesine yardımcı olduğumuzda**, Enstitü olarak görevimizi yapmanın mutluluğunu duyacağımızı da bir kez daha ifade etmek istiyorum.

Şimdi de müsaadenizle çalıştay konusu hakkında genel birkaç değerlendirmede bulunak istiyorum.

Hepimizin bildiği gibi Çin, 1980'lerden bu yana kazandığı üretime dayalı ekonomik gücünü, 2013 yılında "Bir Kuşak Bir Yol Projesi veya Girişimi" olarak dünyaya duyurdu.

Bir Kuşak Bir Yol Girişiminin **bir kuşak ayağı, “Çin’den Avrupa’ya uzanan tarihi**

İpek Yolunun yeniden canlandırılması" iken, projenin bir diğer yol ayağı ise **Çin'den başlayarak Süveyş Kanalı ve Akdeniz'i Geçerek Yunanistan'da Pire Limanına ulaşan deniz yolunu** içeren bir ticaret rotasını kurmayı hedeflemektedir. Bu çerçevede Çin'in halen 2016 yılında Yunanistan ile imzaladığı anlaşma ile **2052 yılına kadar Pire Limanının %66'lık hissesine ve ruhsat haklarına sahip olacağı** hepimizin hafızalarında.

Bu noktada denizyolunun son ayağının **"Doğu Akdeniz"** olduğunu göz önüne aldığınızda, günümüzde birçok ülke tarafından mücadele edilen bu **bölgenin jeostratejik öneminin ne derece büyük olduğuna dikkatinizi çekmek istiyorum.**

Bir kuşak bir yol girişimi, coğrafi sınırları açıkça tanımlanmamasına rağmen **bölgelerarası, uluslararası ve kıtalararası bir altyapı, ticaret ve finans projesi olarak ifade edilmekte olduğu bilinmektedir.**

Her ne kadar bu şekilde ifade edilse de bu projenin sadece ticaret projesi olarak görülmemesine de dikkatinizi çekmek istiyorum.

Bu noktada da milli şairimiz Mehmet Akif'in dizelerini hep aklımıza getirmek isterim.
Şair dizelerinde,
'Tarih'i 'tekerrür' diye tarif ediyorlar;
Hiç ibret alınsaydı, tekerrür mü ederdi?.." diye soruyor.

Bende bu noktada geçmişte **"Tarihi İpek Yoluna hâkimiyet mücadelelerine bakılmasının tarihsel açıdan ders alınması için önemli olduğunu"** ifade etmek istiyorum.

Bu **İpek Yoluna hâkimiyet mücadelesinin Büyük Hun İmparatorluğunu yıktığı ve bunun sonucunda, Türklerin Avrupa'ya göç ettiğini bunun ise Kavimler Göçüne Neden olduğu** hepimiz tarafından bilinen bir gerçek olarak, tarihten ders alınması için hafızalarımızda durmaktadır.

Bu noktada sorulması sorulan soru ise, **"Bir kuşak yol girişimi ile hangi ülkelerin yıkılacağı hangi toplumların göç edeceği"** sorusudur.

Projeye dünyadaki devletlerin yaklaşımları açısından bakıldığında doğal olarak **projenin büyüklüğü karşısında Projesi'nin destekçileri, çekimserleri ve karşıtları olduğu görülmektedir.**

Genel olarak değerlendirildiğinde bir kuşak bir yol girişiminin destekçileri olarak, Çin, İran, Pakistan ile birlikte projeyi destekleyen 100'den fazla ülke olmasına rağmen, projenin ana destekçilerinin en başta Çin, İran ve Pakistan olduğu bilinmektedir.

Projenin **bilinen rakipleri** olarak ise “**Japonya, ABD, Hindistan**” olarak görülmektedir. Projeye mesafeli bakanlar ise, Rusya ve Avrupa Birliği öne çıkmaktadır. Rusya bu çerçevede, projenin ana ortaklarından biri olarak öne çıksa da, projenin jeopolitik sonuçlarından korkmakta, en basit ifadesi ile Sibiryâ’nın Çinliler tarafından işgalinden korkmaktadır. Rusya aynı zamanda sınırlı üretim çeşitliliğine sahip ekonomisi ile petrol, doğalgaz, maden ve diğer hammadde kaynakları gibi kaynaklar ile projede yer almaktadır. Projeye Avrupa Birliği açısından bakıldığında, Çin ile “**2020 Avrupa Birliği-Çin iş birliği strateji gündemi**” belgesinin Avrupa Birliği ülkelerine karşı haksız rekabete yol açacağı endişesini taşımaktadır.

ABD açısından bakıldığında, Çin’in ekonomik gücünü Asya-Pasifik bölgesinden Avrupa ve Afrika’ya doğru aktarmak istemesi, sadece küresel rekabetin bir amacı değil, aynı zamanda bu ülkenin Asya-Pasifik bölgesinde Çin’e karşı uyguladığı politikalara bir cevap olarak da görülebilir. **ABD’nin Tayvan’a 8 milyar dolarlık tek seferde bugüne kadarki en büyük silah satışına onay vermesi, ABD’nin bölgedeki amacı konusunda Çin’de ciddi rahatsızlıklara yol açıyor.** Ancak tüm bu rekabet alanları, şu anda silahlı bir çatışma olmadan sürmekte, bu rekabet ekonomik ve siyasi bir üstünlük mücadelesi şeklinde devam etmektedir.

Genel anlamda düşünüldüğünde Çin bu proje ile sadece kendi ekonomisi için bir hamle yapmış olmayacak, aynı zamanda bölgesindeki birçok Asya ekonomisini de dünya ile bütünleştirmiş olacaktır.

Son olarak Türkiye ile Çin arasındaki ekonomik dengeye baktığımızda, 2019’da 21 milyar 84 milyon dolarlık ticaret hacmi olduğu görülmektedir. Geçen yıl Çin’den 18 milyar dolarlık ithalat yapılırken, bu ülkeye dış satımın 2,5 milyar dolar olarak kayıtlara geçtiği görülmektedir.

Bu durum,

“Uzun vadede ticaretin bu şekilde, Türkiye’nin aleyhine devam etmesi durumunda ne olacağı?”

Çin’in yeni bir ekonomik komşu mu olacağı, yoksa gelecekte ekonomik anlamda Çin istilasına mı karşılaşılabileceği?”

Her şeyden önemlisi,

“Türkler açısından geçmişte tarihi ipek yoluna hâkimiyet mücadelesi sonunda yaşanan durumun tekerrürü mü ortaya çıkacağı?” sorularını ortaya çıkarmaktadır.

Şimdi de müsaadenizle son olarak çalıştay oturumları hakkında bilgi vermek istiyorum. Bu çalıştay ile müteakip 4 oturum süresince kapsayıcı bir anlayışla konunun her yönünün ele alınmasına çalışılmıştır.

1. Oturumda Sayın Prof. Dr. Konuralp Ercilasun tarafından “KYG’nin Ortaasya Türk Cumhuriyetlerindeki yansımaları”,
2. Oturumda 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Mehtap Akkoyun tarafından “KYG’nin Türkiye’ye Muhtemel Etkileri”,
3. Oturumda Dış Politika Enstitüsü Başkanı Prof. Dr. Sayın Hüseyin Bağcı tarafından “AB ‘nin KYG’ye bakışı”
4. Oturumda Prof. Dr. Sayın Hasan Köni tarafından “Yeni ABD Yönetiminin ‘nin KYG’ye Yönelik Muhtemel Tutumu”
5. Oturumda Doç. Dr. Sayın Volkan Özdemir tarafından ise “Rusya Çin ilişkileri Çerçevesinde KYG” konusu ele alınacaktır.
6. Son oturumda ise 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Başkanı Prof. Dr. Sayın Ümit Özdağ tarafından “Çalıştayın Genel Değerlendirmesi ve Kapanış Konuşması” yapılacaktır.

Sözlerime bu noktada son verirken çalıştayın ve sonuçlarının tüm ülkemize faydalı ve hayırlı olmasını temenni ederim.

1. OTURUM

21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü Yönetim Kurulu Üyesi Mehtap AKKOYUN

Değerli katılımcılara selamlarımı iletiyorum. Bu proje hakkında uzun zamandır okumalar yapıyorum. Elbette ki ben bir akademisyen değilim. Lakin projenin önemi Türkiye için çok fazla. 21. yüzyılın lojistik, ekonomik ve siyasal açıdan en kapsamlı projelerinden birisi olan ve tarihi İpek Yolu'nu yeniden hayata döndüren, Avrasya ve Afrika kıtasında taşımacılık hizmetlerine yeni bir boyut kazandıracak, 70 ülke ve yaklaşık 4 milyar insanı birbirine alternatif taşımacılık güzergahları ile yeniden bütünleştirecek bir proje. Proje ilk olarak Eylül 2013 yılında Çin devlet başkanı Şi Cinping tarafından Kazakistan'a yapılan resmi ziyaret sırasında duyurulmuştu. Belirtilen hedefleri arasında kültürel değişim ve entegrasyon yoluyla hem uluslararası hem de yerel pazarları tam olarak kullanmak üye ülkelerin karşılıklı anlayışını ve güvenini artırmak, sermaye girişleri, yetenek havuzu ile teknolojik tabanlı birleşik bir model çerçevesinde bir pazar oluşturmak şeklinde özetlendi.

Projenin ilk odak noktası altyapı yatırımı, eğitim, inşaat malzemeleri, demiryolu, otoyol, otomobil, emlak, elektrik şebekesi ve demir çelik oldu. Halihazırda bazı tahminler “Bir Kuşak Bir Yol Projesi”ni tarihin en büyük altyapı ve yatırım projelerinden biri olarak göstermektedir. 2017 itibarıyla dünya nüfusunun %65'i ve Küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın %40'ı dahil olmak üzere 70 ülkeyi kapsamaktadır. Bu **proje** bir zamanlar **Çin'i batıya bağlayan eski ticaret yolları** Kuzey de **Marco Polo ve İbn Batuta'nın rotaları** ve Güneyde Ming Hanedanı Amiralisi **Zheng He'nin deniz sefer rotaları üzerine inşa edilmektedir.**

Asya ülkelerinin altyapılarının geliştirilmesi, diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi, Amerika'ya olan bağımlılığın azaltılması ve Çin ürünleri için yeni pazarların yaratılması, fazla endüstriyel kapasitenin ihraç edilmesi ve emtiası zengin ülkelerin bütünleştirmesi ile Çin ekonomisi ile kuşak yol ülkelerinin yakınlaştırılması amaçlanmaktadır. Türkiye'nin Çin'e göre en büyük avantajı nakliye süreleri ve navlun maliyetiydi.

Kuşak ve yol girişimi bir anlamda artık antik çağda sürekli olarak kullanılan tarihi İpek Yolu ticaret yolunun tüm coğrafi alanını ifade etmektedir. **Asya ülkelerinin altyapılarının geliştirilmesi, diplomatik ilişkilerin güçlendirilmesi, Amerika'ya olan bağımlılığın azaltılması ve Çin ürünleri için yeni pazarların yaratılması, fazla endüstriyel kapasitenin ihraç edilmesi ve emtiası zengin ülkelerin bütünleştirmesi ile Çin ekonomisi ile kuşak yol ülkelerinin yakınlaştırılması amaçlanmaktadır.**

Proje 3 karayolu ve bir deniz yolundan oluşuyor. Türkiye üzerinden geçen ayak orta kuşak olarak adlandırılmakta. Çin'den yola çıkan bir trenin Kazakistan, Azerbaycan ve sonrasında Türkiye'de Yavuz Sultan Selim Köprüsü üzerinden geçerek Batı Avrupa pazarına yük nakli yapacak olan orta aksını ifade ediyoruz.

2020 yılı itibariyle orta kuşak üzerinden ilk seferler gerçekleştirildi. Aralık ayında 4 tren Çin'in Jinan şehrinden Hollanda'nın Venlo şehrine ulaştı. Aynı şekilde geçtiğimiz 4 Aralık'ta 42 konteyner ile Türkiye'den yola çıkan yük treni aynı güzergâh üzerinden Çin'e 12 günde ulaştı. Bu güzergâh 28-45 gün arası süren deniz yoluna göre çok daha hızlı ve uluslararası Okyanus taşımacılığına alternatif.

Bu proje Türkiye açısından önemli siyasal, ekonomik ve lojistik sonuçları var. Bu projeye salt bir Çin projesi olarak bakmak yanlış bir yaklaşım. Projenin yatırım ortakları arasında 57 tane ülke var. Bu projenin finansmanı için Asya altyapı yatırım bankası kuruldu ve bu projenin sağlıklı bir şekilde yürüebilmesi için güzergâh üzerinde yer alan ve son pazar konumunda olan ülkelerin aralarındaki siyasal sorunların çözülerek stratejik iş birliklerini tesis edilmesi gerekmektedir.

Karabağ sorununun gündeme gelip galip çıkılan bir askerî harekât neticesinde kazanım olarak elde edilen Nahçıvan ile Azerbaycan arasındaki karasal bağlantının tesis edilmesi altında yatan gerekçeyi de bu projeye bağlamak elbette ki mümkün. Bu proje doğru anlaşılmadan atılacak politik adımların stratejik sonuçlarını öngörebilmek mümkün olmayacaktır. Bu açıdan bakıldığında projenin siyasal boyutunun da önemli olduğu görülmekte.

Projeye finans ayağından bakacak olursak 1944 yılında imzalanan Bretton Woods anlaşması ile kurulan dünya finans sistemi altına endeksli Amerikan dolarının dünya rezerv parası olması temellerine dayanmaktaydı. Geline nokta Amerika dolarının altına endeksi kalmadığı halde askeri ve ekonomik gücünü kullanmaya devam eden Amerika ulusal parasının uluslararası mübadele aracı olarak kullanılmasını sürdürmekte. Bu sistem aynı zamanda tüm ulus devletleri dış borç bağımlısı yapmıştır.

Dünya Bankasının şef ekonomisti Carmen Reinhart'a göre Çin bankalarınca gelişmekte olan ülkelere verilen borçların %60'lık bir kesimi ikili gizli görüşmeler çerçevesinde madencilik, limanlar veya ulusal paralar karşılığı teminata bağlanmaktadır. Konuyu eleştirenlerin görüşü Çin'in bu şekilde borç para dağıtarak bir borç diplomasisi tuzağı oluşturmakta olduğu ve borç yükümlülüğünü yerine getirmeyen ülkelere ekonomik ve siyasal tavizler almaya çalıştığı yönündedir. Türkiye açısından dikkat edilmesi gereken husus ise Çin'in borç tuzağına düşmeden doğru yatırım stratejileri çerçevesinde bu kaynakları etkin fayda-maliyet oranını yatırımlara dönüştürerek yararlanmak olabilir.

Projenin bir diğer ayağı çevre ile ilgili etkileri. Bu çerçevede yapılması gereken yollar için istimlak edilecek araziler tarım ve orman arazisi ya da projenin yürütülebilmesi için gereken enerjinin tedarikinde başvurulacak kaynakların türü ekolojik etkileri bakımından önem arz ediyor. Enerji ihtiyacı çerçevesinde 2019 yılının Eylül ayında hâkim ortaklığı Çinli firmalardan oluşan kömür yakıtlı “Emba Hunutlu Termik Santralin” inşası başladı. Santral 1320 megavat gücünde ve Adana, Mersin civarında. Ülkemizin verimli arazilerinden olan Çukurova bölgesinde kurulmakta. Söz konusu termik santral de yakıt olarak kullanılacak kömür ise Güney Amerika, Güney Afrika ve Avustralya’dan ithal edilecek. Böylece Çukurova bölgesinde yaşayan yaklaşık 100.000 kişi doğrudan hava kirliliğinden etkilenecek. Yapılan araştırmalar çerçevesinde artacak oranda yıllık 50 civarında erken ölüm vakası bekleniyor. Söz konusu santralin küresel ısınmayı da olumsuz etkileyeceği aşikâr bu noktada yapılacak altyapı yatırımlarının Çin menfaatlerinden ziyade ülkemiz menfaatlerine olması gözetilmeli ve bu yönde çalışmalar yapılmalı.

Yine bir diğer proje ayağı dijitalleşme üzerine e-ticaret, iletişim, haberleşme mevcut teknolojiye ana iletişim yolları, fiber kablolar ve karasal hatlar üzerinden sağlanıyor. Gelişen teknoloji ile birlikte uydular yardımı ile sağlanacak. Bu çerçevede sahip olmadığımız uyduların üzerinden yapacağımız iletişim hem kontrolümüz dışında hem de güvenilirliği düşük olacaktır. Öte yandan Çinli yatırım şirketlerinin Türkiye’de faaliyet gösteren başarılı firmalara olan ilgileri göz ardı edilmemeli. Çin menşeli e-ticaret siteleri Alibaba firmasının satın aldığı Trendyol markası bu konu için örnek teşkil ediyor. Benzer yatırımlar, perakende, kurye dağıtım, madencilik ve imalat sektörlerinde de görülebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus söz konusu sektörlerdeki iç pazar hakimiyetini kaybettirecek satışlardan kaçınmak. Daha çok iş birliği modellerini tercih etmek, aynı zamanda bölgemizdeki diğer komşularımız ile yürümekte olan ticaretimizi de sekteye uğratmaktan kaçınmak olmalı. Özellikle ekonomik olarak buhranlı dönemler de firma satışlarından kesinlikle kaçınmak tavsiye edilmeli.

Projenin ekonomik ayağına gelecek olursak en önemli alanı teşkil ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Proje çerçevesinde uluslararası pazara deniz yoluna alternatif olarak entegre olacak olan Türkiye isabetli stratejik yatırımlar çerçevesinde salt bir pazar veya geçiş güzergahı olmaktan ziyade projenin kazanan tarafı olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken projenin depoculuğunu yapmak yerine söz konusu proje çerçevesinde inşa edilen altyapı yatırımlarından faydalanılacak hazırlıkların ivedilikle yapılması iktiza ediyor. Bu bölgede üretim altyapısı özel sektörü ve nitelikli iş gücü bakımından Türkiye oldukça iyi bir konumda. Bu avantajlardan yararlanarak yabancı menşeli yatırımcılara olgunlaşmış altyapısı hazır firmalarımızı satmaktan ziyade onları stratejik iş birliklerine ikna etmek daha yerinde bir davranış olacaktır.

İmalat Sanayi konusuna da değinecek olursak bu çok önemli Türkiye için. Türkiye’de işletmelerin %99,8’ini kobilere oluşturmakta. Bu işletmeler toplam istihdamın %76,7’sini

sağlamakta.1 ile 50 işçi çalıştıran küçük 51 ile 150 işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli olarak tanımlanmaktadır. Ekonomimiz de dinamik unsur olarak öne çıkan kobilerin bu proje içerisindeki yeri ve önemi hala belirsizliğini korumaya devam ediyor ülkemiz açısından. Ülke ekonomisindeki katkı paylarının arttırılması bir yana kobilerin rekabet gücü ve sanayi entegrasyonu nasıl sağlanacak? Kobileri hangi teşvikle hem büyüme hem de rekabet gücünü artıracak hangi paketler, önlemler sunulacak hala bilmiyoruz. Bütün bu soruların yanıtını her geçen gün biz de merak ediyoruz. Ülkemizde projeye dair gerek siyasal gerek jeo-stratejik konular ele alınırken nedense İmalat Sanayi konusuna pek de değinilmiyor.

Karşılıklı ticari çıkarlar ekseninde gerçekleşeceği söylenen bu projede Türkiye Çin'e madenler ve kuru gıda dışında hangi segment türünden ihraç edebilecek. Çin ile olan ticaretimizde az evvel başkanımın da belirttiği gibi mevcutta devasa bir uçurum varken yerli üreticinin geleceğini nasıl dengede tutacağız? Bu proje uzakları yakın etmekle kalmıyor. Aynı zamanda ihracat pazarlarımızı da ele geçiriyor. Türkiye projenin depoculuğuna talip olup mega lojistik kentler kurmak yerine imalat sanayine daha fazla önem vermeli. Küçük işletmelerin hem nakdi hem de aynı desteğe ihtiyaç duyduğu gerçeğini göz ardı etmemelidir. Bu projenin daha sık konuşulması daha iyi önlemler alınmasına neden olabilecektir.

Bir de elbette Çin ülkelere proje kapsamında yatırımlar yaparken Çinli firmaların kendi işçisini çalıştırmasını sağlıyor. Yani uyguladığı sistem kendi teçhizat ve insan gücü ile gelmesi. Avrupa'da Macaristan'da uygulandı bildiğim kadarıyla götördükleri işçiler o ülkenin vatandaşlığına alındı. Çin'in sağladığı sermaye yine kendi insan gücüne odaklandı. Makine ve ekipmanları dahil çalıştığı bölgeye insan gücü ile gelmesi kendi firmaları için muazzam bir imkân ama durum bölgede yaşayan halk için ne anlam ifade edecek? Türkiye açısından nasıl sonuçlar doğuracak? Üzerinde düşünülmesi ve mutlaka çalışılması gereken bir konu olarak bu önümüze çıkıyor ve buna çok dikkat etmemiz gerekiyor.

Şu anda Çin Afrika'nın en büyük ticari partneri durumunda. Afrika'da da tecrübe ettiğimiz üzere Çin istilacı bir millettir ve bir ülkeye girdikten sonra kendi kültürünü kendi çalışanlarını ve kendi firmalarını bölgeye götürmektedir. Afrika ülkeleri geçmişte yaşamış oldukları büyük travmalar ve sömürge geçmişleri nedeniyle kıtada kültürel hegemonya kurmak isteyen fakat kıtaya ayak bastığında ülkelerin içişlerine karışmayan ve siyasi müdahalelerde bulunmayan Çin'i batılı devletlere göre daha çok benimsediler. Deng Şiaoping ile birlikte ekonomik kalkınmayı hedef olarak koyan Çin öncelerde kıta ülkelerinde herhangi bir siyasi müdahalede bulunmadı. Büyük ölçüde otoriter yönetimlere sahip olan ve diktatörlerin yönettiği Afrika'da demokrasi deneyimleri de sık sık darbelerle akamete uğradı. Bölgede güçlü devlet başkanlarını destekleyen Çin'in ise ilerleyen yıllarda siyasi müdahalelerde bulunup bulunmayacağı belli değil.

Afrika'daki yumuşak güç hedefi doğrultusunda altyapı yatırımları yapan Çin'in madenler ve enerji kaynaklarına giden yolları ve bölgeleri inşa ettiği yolunda kendilerine yönetilen eleştiriler var. Bütün bunlardan hareketle Türkiye'nin Çin ile iş birliği yaparken bu hususlara dikkat etmesi gerekmekte. Devasa üretim kapasitesiyle dünyanın üretim gücü olan Çin ile yapılacak yanlış anlaşmalar ülkemizdeki küçük işletmeleri de oldukça derinden etkileyecektir. Afrika buna en güzel örnektir. Çin'in henüz Türkiye'de çok ciddi yatırımları olmadı. Önümüzdeki süreçte yatırımları ilerledikçe sanırım bu konu hakkında yeterince bilgi sahibi olabileceğiz. Zira şu anda Türkiye açısından her konu farazi bir konuşmadan öteye gitmiyor.

Proje kapsamında ihracatımızın artacağı lojistik sektöründe muazzam bir gelişmişlik yaşayacağımızı öne sürenler var. Oysa güçlü üretim kapasitesi için öncelikle güçlü bir ekonomi gerekiyor. Sahip olduğumuz potansiyel ekonomik programlarla desteklenmediği sürece “Bir Kuşak Bir Yol” girişiminin Türkiye'de ciddi hasarlara sebep olacağını düşünüyorum. Örneğin Çin'de navlun fiyatları 3 bin 500 dolar civarındaydı fakat bu günlerde 10 bin dolar civarında. Bunun sebebi de Amerika'daki firmalar ticari panikle ve Covid nedeniyle Çin'e aşırı yüklendiler ve konteynerlar Çin'e geri dönemedi. Talep şu anda Türkiye'ye kayıyor gibi görünüyor fakat rekabet gücümüz zayıf. Bir örnek vermek istiyorum. Bundan 5 yıl evvel Dubai ordusu için ranzalar üretiyordum ve bugün bu ranzaların benzerlerini Katar ordusuna ihraç edemiyorum. Kalite bir önceki ihraç ürünlerimizden düşük olmasına rağmen maliyetlerimiz neredeyse Çin'in iki katı. Yani bugün Çin'den 58 dolara Katar'ın satın almış olduğu ranzalara ben 130-140 dolar civarında bir teklif vermek zorundayım. Bu teklife işçilik ve işletme maliyetlerini eklemeyen bile oran çok yüksek çıkıyor. Şu anda Çin'in liman kapasiteleri dolu ve Çin kapasitelerinin üzerine çıkmak için saldırıyor. Tamam. Alternatif güzergâh arayışları da var. Bunu da anlıyoruz fakat bakınız Çin'in Şanghay Limanı 505 milyon ton kapasiteli bizim limanlardan en büyük olarak tabir ettiğimiz Mersin Limanı ise 3 milyon ton kapasiteli. Bizim limanlar Dubai Cebel Ali'ye rakip olabilir belki. Avrupa teknolojide güçlü, Asya'da Çin üretimde güçlü peki bizim gücümüz nedir iki devin arasında kalıp ezilmek gibi bir sona doğru gidiyoruz.

Bir Kuşak Bir Yol Projesi devasa ama Türkiye için plansız ve amaçsız bir proje. **Çin'e göre en büyük avantajımız nakliye süreleri ve navlun maliyeti**di. Bu da ortadan kalkarsa ihracat rakamlarımız hızla dibi görecek. Arapların çok güzel bize de dilimize pelesenk olmuş bir lafı vardır. “Badel harabül Basra” Basra harap olduktan sonra aldığınız önlemlerin hiçbir ehemmiyeti kalmayacak. Bassa harap olmadan önce biz o önlemleri almak ve tehlikeleri ile her şeyi konuşmak zorundayız.

Son olarak şöyle ifade edebilirim. Çin'in hedeflemiş olduğu pazarların giriş kapısında bulunan ve oldukça önemli bir jeopolitik bir konuma sahip olan siyasal iradenin girişimleri ve şahsi menfaatlerinden ziyade kamu yararını gözeten basiretli iş insanı ve bürokratlar marifetiyle ancak bu projenin kazanan taraf olabilir. Aksi halde bu projede kaybeden

taraf olacağımızı düşünüyorum. Umarım bu gerçekleşmez. Dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyorum.

Aycan Hanım: Biz teşekkür ederiz. Sorusu olan var mı?

Dr. Tuğçe Nur Ekinci Furtana: Merhaba biz de Avrasya Vakfıyla “Bir kuşak Bir yol Projesini” çalıştık. Bu konuyla ilgili de bir kitabımız çıkmak üzere. Bu yüzden öncelikle bu projeyi ve böyle bir çalışmayı yaptığınız için teşekkür ediyorum. Mehtap Hanım'a şeyi söylemek istiyorum. Son cümlelerine katılmakla birlikte şöyle bir cümle ilave etmek istiyorum. Biz bu evet **Çin'in ihracat malzemelerini yolu kısaltıyoruz ama zaten Çin başka kısa yollarda bulmuş durumda ve biz bu yollardan sadece bir alternatifiz yani orta kuşak demiryolundan bahsediyorum.** Biz tamamen kapatsak bile biz bu Avrupa'ya malzemelerini kısa yolu ulaştırma olayını halihazırda Moskova üzerinden veya herhangi bir başka bir yerden zaten yapacak. Ve hatta direk bizi egale edip **Pire limanına bile ulaştırırsa Afganistan üzerinden, İran üzerinden İran'da yaptığı yatırımlar da malum.** Yani biz bunun kapasak da hatta bu yolu zaten bunu yapacaklar. Biz yani benim yaptığım araştırmalar ve okumalar sonucunda ulaştığım sonuç **bu projeden kaçmamızın Çin'in Avrupa Yakası yoluna ulaşmasını engelleyemeyecek** olduğumuz. Bu yüzden başka şeyler konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Artık bunu söylemek için çok geç olduğunu düşünüyorum. Yani bundan sonra **Türkiye kârlı nasıl çıkar? Bu projenin içindeyken kârlı nasıl çıkar?** Biz araştırmacılar olarak, akademisyenler olarak ve iş insanları olarak bunları artık konuşmamız gerektiğini düşünüyorum. Yani yapılacak bir şey yok. Mecburuz bu projenin için de yer almaya bunu eklemek istedim. Yine ilerleyen zamanlarda yine söz isteyeceğim ama.

Mehtap Hanım: Şöyle bir şey ifade etmek isterim. Evet bu proje “Win Win” “Kazan Kazan” olarak ifade edildi ve başladı. Evet Türkiye bu proje de yer alıyor. Fakat **13 Mayıs 2017 tarihinde Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye tarafından Pekin'de imzalanan karayolu yük ve yolcu taşımacılığı anlaşması var.** Sizin de bildiğiniz gibi. Biz şimdi **Türkçe olarak kabotaj haklarımızdan feragat ediyoruz.** Benim istediğim şey bir iş insanı olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin önlemlerini alması. Birçok şey için henüz geç değil. Biz önlemlerimizi alıp **Türk insanı olarak Türk Ulusu olarak bu projeyi daha fazla konuşursak tartışarsak çok daha önemli yol kat edeceğimize** bilgi sahibi olabileceğimize ve önlemler alabileceğimize inanıyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Aycan Hanım: Ozan Bey'in bir sorusu varmış. Buyurun Ozan Bey.

Ozan Bey: Öncelikle iyi günler diliyorum. Türkiye **ciddi hasarlara maruz kalabilir dediniz. Bu ciddi hasarları biraz açabilir misiniz?**

Mehtap Hanım: Ciddi hasarlardan kastım. Yine konuşmam da belirttiğim gibi bizdeki dinamik gücü KOBİ'ler oluşturuyor. Ve KOBİ'ler çok büyük bir oranda var. Ekonomik

gücümüz bizim programlar çerçevesinde incelendiğinde finans ayağımız ciddi sıkıntılar içerisinde. KOBİ'leri desteklemezsek yani üreticileri ki bu insanlar zaten sıkıntılarla boğuşarak üretim yapmaya çalışıyorlar. Türkiye'deki imalat sanayine ne olacak ya da depoculuk yaptığımızda depolara talip olduğumuzda. Örneğin Lübnan'dan sizden boncuk almak isteyen bir alıcı Mersin Limanındaki depodan Çin'in indirmesi ile 2-3 günde bu ürüne sahip olabilecekseniz siz fiyat teklifi bile belki vermeyeceksiniz. Çünkü maliyetleriniz yüksek işçiliğiniz yüksek tek bu da birçok firmanın batması kapanması ekonomiyi sekteye uğratması anlamında ciddi sorunlara yol açacaktır. Az evvel de belirttik bu projenin yine sadece bizim için değil salt e-ticaret boyutu var. **Ali Express bildiğiniz gibi şu an Türkiye'de çok ciddi bir yapılanma içerisinde.** Bugün yine depolama yaptığımızda Almanya'dan bir sipariş gelse belki 3 gün içerisinde Almanya'da olacak o ürün. Ama siz Amazon üzerinden ya da Türkiye'deki diğer e-ticaret firmalar üzerinden ticaret yapmak için uğraşacaksınız. Yine maliyetleriniz kurtarmayacak. Bütün bunların yaratacağı ekonomik buhran içerisinde Türkiye nasıl çıkacak?

En önemli soru bu bir üretici olarak söyleyebilirim ki gerekli zamanlarda hammadde tedarik edemediğimiz zamanlar oluyor açıkçası. Örneğin 2 hafta öncesine kadar boru profil isterseniz 100 bin dolar para ödeyip size adamların verdiği temin tarihi 10 ile 15 gün arası parasını ödemiş olsanız bile üretim gerçekleştiremiyorsunuz. Taleplere cevap veremiyorsunuz. **Çin yayılmacı politikası ile ticareti de bu yönde sizin en büyük rakibiniz olacak kendi ülkenizde.**

Aycan Hanım: Alaattin hocamın bir sorusu var. Buyurun Alaattin hocam.

Alaattin Bey: Çok teşekkür ediyoruz. Çok güzel aydınlattı. Bir hususta bundan sonra konuşmacılardan da dikkate almalarını talep ediyorum. Mehtap Hanım salt ulaşım projesi olmadığını söyledi ama burada bir ulaşım var. Traseka ile 2001 yılından itibaren yollar, köprüler, limanlar, lodos seferleri ihtiyaca göre uzak duruyor. Yani burada ulaşımdan ziyade bir Çin'in kontrolünde bir ulaşım ve kolonileşme izliyoruz. Ben şunu sormak istiyorum. Yani Mehtap Hanım mesela diyor ki bir girişimci olarak Çin'e veya Kırgızistan'a kadar gidiyor. Oradan hemen Çin. Kırgızistan'ın en büyük pazarı. Ulaştırmak istediğin metada bir problem yaşad mı bugüne kadar? **Sanki Marmaray, demir yolları Kuşak Yol çerçevesin de yapılmış gibi halbuki bu yollar Traceca çerçevesinde yapıldı,** işletmeye açıldı ve genişletilmeye çalışılıyor bir taraftan. Teşekkür ediyorum.

Mehtap Hanım: Ben teşekkür ederim Alaattin hocam. Açıkça söyleyeyim benim bölgem Orta Doğu Körfez ülkeleri ve Avrupa açıkçası ben Türkiye Cumhuriyetleri ya da ön bölgeye Asya bölgesine herhangi bir ticaret gerçekleştiremiyorum.

Çünkü ürünlerimiz o segmentlerde ya da talepler doğrultusunda değil. Azerbaycan ihracat yapan birçok arkadaşım herhangi bir sıkıntı yaşamadı elbette ki ya da Türk Cumhuriyetleri'ne ürün gönderenler. Fakat şöyle bir sorunumuz var bizim önlem

alınmasını istemek konusunda çok mu ısrarcıyız bilemiyorum. Ama biz **üreticiyiz biz desteklenmediğimiz sürece üretimi devam ettirebilmemiz, sürdürebilmemiz imkânsız.**

Şu an **Türkiye'nin ekonomik gücü de bizi çok fazla desteklemiyor.** Açık ve net söylüyorum. Desteklenmediğimiz zaman kimden gelip destek alacağız? Kendi hükümetimizden ya da devletimizden destek alamadığımız da ya da odalarımızdan, kuruluşlarımızdan destek alamadığımızda gidip de Avrupa'dan mı kredi bulup biz işletmeyi devam ettireceğiz. Böyle bir sıkıntımız var bizim. Çok büyük bir oranda Dubai ordusunun ranzalarını, soyunma dolaplarını, eğitim masalarına kadar birçok ürününü tedarik ettik, yaptık. Şu an aynı kalite de bile değil çok daha düşük kalite de ben aynı ürünün yaklaşık benzerini Katar'a satamıyorum. Ve 2 haftadır uğraşıyorum bunun için. Ve fiyatların içinden çıkamıyorum. Ve bu işi büyük ihtimal ile yapamayacağım. Ve orada dosya kapanacak, ilişkiler devam eder o ayrı bir şey ama pazarı mevcut pazarımı koruyamıyorum. En büyük sıkıntım bu.

Şu an Avrupa'da da çok güçlü Çin. Diyemeyiz ki Çinin herhangi bir ticaretin de aksaklık var. Yani şöyle de bir örnek verebilirim. **Almanya'da satın aldığı şirketler de Çin bir süre sonra Alman çalışanları, göçmen çalışanları çıkarıp kendi işçilerini alıyorlar.** Yani bu ülkemizde de olduğu vakit ne gibi bir önlem var? Ne yapabiliriz, nasıl önlemler alabiliriz? Kim cevap verecek bu sorulara? Her şey sanki sümen altı edilmiş ve biz hiçbir şey bilmiyoruz. Sadece bekliyoruz. Bekle ve gör taktiği işliyor sanırım bizim için. Teşekkür ediyorum.

Aycan Hanım: Son soruyu soruyorum. Birbay Bey sormuş. Türkiye Orta Doğu ticari ilişkilerin de son durumda alınan önlemler nasıl diye sormuş.

Mehtap Hanım: Şu an Türkiye Cumhuriyeti'nin Katar dışında çok ciddi ticari önlemleri var ya da ülkelerle ilişkileri çok iyi dersek sanıyorum biraz yalan söylemiş oluyoruz. Örneğin geçmiş yıllarda Libya'ya yapmış olduğumuz yoğun ticaret mevcut Akdeniz de ki problemler yüzünden sekteye uğradı ya da insanlar kaçırıldı. Bakın böyle sorunlar da var. İç karışıklıkların olduğu bölgelerde Libya' da, Irak 'ta, Kürt bölgesinde keza aynı, Suriye'de iş adamları kaçırıldı, ciddi anlamda bağlantılarımız koptu. İhracat şu an Katar'la çok çok iyi. Hatta Şöyle söyleyebilirim. Türkiye'nin ürettiği ne varsa Katar için söylüyorum bunu almaya talipler ama Türkiye'de üretilmek kaydıyla. Ama dediğim gibi hep şu yapılıyor. Çin- Türkiye karşılaştırma ve maliyet karşılaştırmaları. Bu noktaya geldiğimizde biz maliyetlerin altından kalkamıyoruz. Daha önce 90'lı 2000'li yıllarda şöyle bir tabir vardı. **Çin için "Dünyanın montajcıları" derlerlerdi.** Oyuncak, aksesuar, tekstil ürünlerin de üretim yapıp dünyaya yayan bir **Çin şu an dünya ticaretini kontrol eden belki de en belirgin güçlerden bir tanesi** ve bizim isteğimiz küçük çaplı işletmeler olarak Türkiye'nin Çin'in altında ezilmemesi.

2. OTURUM

Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN

Çin'in başlatmış olduğu Kuşak Yol inisiyatifi, son derece önemli bir inisiyatif. Dünyada dengeleri değiştirecek nitelikte bir inisiyatif. Bu sebeple bu konuda çok ciddi çalışmalar yapılmalı ve bunun gibi çalıştaylar Türkiye'de çok fazla yapılmalı ki biz bu Kuşak Yol inisiyatifinin gelecekte dünyayı nasıl etkileyeceğini daha iyi anlamalıyız. Türkiye olarak biz kendi projelerimizi geliştirmeliyiz. Doğu'dan gelen bir selin önüne atılmak yerine, o seli kontrol altına almamız gerekiyor. Kendi projelerimiz olması gerekiyor. Hatta mümkünse kendi pınarlarımızı oluşturmamız gerekiyor. Bu bölümde biraz projenin başlangıcında ne olduğunu anlamamız için, Çin'in başlangıçtaki yaklaşımına değinilecektir. Çünkü bu başlangıcın bize çok önemli ipuçları vereceğini düşünüyorum.

Şi Cinping bu projeyi başlatırken, aslında projenin ilk başlama vuruşunu 7 Eylül 2013'te Kazakistan ziyareti sırasında yaptı. Yani doğrudan benim konuyla ilgili olan yerde yaptı. Konuşmasının çok küçük bir bölümüne bakarak, Çin'e nasıl bir stratejik yaklaşımla yaklaştığını görebiliriz.

"2100 küsur yıl önce Çin'deki han hanedan zamanında Cang Çien isimli bir Çin elçisi barış ve dostluk misyonları ile iki kere Orta Asya'ya gönderilmişti. Seyahatleri için ve Orta Asya arasında dostça temasların kapısını açtı. Ayrıca bu seyahatler Doğu'yla Batı'yı, Asya'yla Avrupa'yı bağlayan İpek Yolu'nu kapısını da açtı. Memleketim olan Şaanşi tam da İpek Yolu'nun başlangıcındadır. Bugün burada durup tarihi geçmişe baktığımda neredeyse dağlarda yankılanan deve zillerini duyabiliyorum. Çölden yükselen dumanın pırıltısını görebiliyorum. Bu duygu beni ziyaret ettiğim bu yere yakınlaştırıyor. Eski İpek Yolu'nun üstünde bulunan Kazakistan, Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki alışveriş ve çeşitli milletlerle kültürlerin etkileşimi ile iş birliklerini önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu ülke Doğu ile Batı arasında seyahat eden elçilerin, kervanların, seyyahların, ailelerin ve sanatçıların birbiri ardınca geçen silsilerine tanıklık etti. Böylece alışveriş ve karşılıklı öğrenme sürece dünya medeniyetinin gelişmesine katkıda bulundu."

Bu kısacık alıntılanan paragraf, Cinping'in konuşması içerisinde kısacık bir alanı oluşturuyor. Bu üç paragraf esasında Çin devletinin nasıl bir tarihi perspektifle ve tarihi perspektiften feyz alarak gelecek perspektifini oluşturması ile ilgili bize çok yerinde ipuçları sunuyor. Birinci ipucu olarak, 2100 yıl öncesi gibi bir tarihe atıf yapıyor ve bütün yaptığı bu atıflar da Çin'in kendi bakış açısı ile yaptığı atıflarda, "İpek Yolu'nun başlatıcısı Çin'dir" düşüncesi var. Şi Cinping 'in konuşmasında bu görülür. Üstelik bunun dışında da neredeyse kabul ediliyor. Halbuki Cinping'in bahsettiği o elçi, milattan önce yüzlü yıllarda bölgeye gittiğinde aslında ticaret zaten vardı o Elçinin yaptığı sadece bu ticareti tarihi kayıtlara geçirmek. Çünkü **elçi, diyor ki "Oraya gittiğimde orada bizim mallarımız olduğunu gördüm."** Elçinin kendi bilmediği şey orada Batının mallarının da olduğu.

Elçi bunu çok açık kayıtlarında söylüyor. Dolayısıyla ticaretin sadece Çin tarafından keşfi söz konusudur. Bu belki o kadar önemli görünmeyebilir, belki ben tarihçi olduğum için bu bana biraz daha önemli gelmiş olabilir.

Elçinin barış ve dostluk misyonu olarak oraya gittiğini söylüyor. **Elçinin esas amacı Çin'in o zaman ciddi rakibinin Hunlar olması. Hunlar Doğu Türkistan'ı ve Batı Türkistan'ı yani Kazakistan'a daha hakimlerdi.** Çin'den gönderilen bu elçi bölgeye Hunlara karşı müttefik arayışıyla gitmişti. Yani bir barış ve dostluk misyonu ile değil aslında Hunlara karşı oradaki boyları kıskırtmak için oraya gitmişti ve **bir nevi bizim 19. yüzyıl olarak gördüğümüz büyük oyun aslında Çin'in bu keşfi ile başlamıştı.** Bu, Çin açısından bir keşifti ve Çin bunu bilmiyordu. Çin ticareti burada gördü ki eğer bu bölgeyi Hunlardan kurtarabilirse o zaman Hunları geri itebilirdi. Nitekim de öyle oldu tarih boyunca. Aşağı yukarı 1500 yıl, bu paradigma üzerinden devam etti. Türkler ve Moğollar bozkırda ne zaman güçlü olurlarsa, Çin ne zaman onlara karşı zayıf olursa hemen Türkistan'ı bu bozkır Türk gücünden veya Moğol gücünden koparmaya çalıştı. Bunu da bir anlamda eski zamanların büyük oyunu olarak söyleyebiliriz.

"Dünyada başat güçler Çin ve Avrupa'dır." Gerek Türk Cumhuriyetleri gerek biz Türkiye olarak şu anda dünya siyasetini yönlendirebilecek konumda değiliz. Başlangıç hedefinde Kuşak Yol inisiyatifinde 69 ülke hedefleniyordu. Ama 2019 yılı itibari ile 126 ülke ile bu doğrultuda anlaşmalar imzaladı.

Bütün bunlar tarihte kaldı, neden bunları anlatıyoruz? Bugün bunlar bu kadar önemli mi? Dostluk, barış, kardeşlik, artık dünyamız bununla idare ediliyor diye düşünürsek biraz evvelki Cinping'in konuşmasını bir kere daha hatırlamamız gerekir. Benim alıntıladığım konuşmanın temeli, **"Dünyada başat güçler Çin ve Avrupa'dır"** bakış açısına dayanıyor. Bugün baktığımızda maalesef bu doğru. **Gerek Türk cumhuriyetleri gerek biz Türkiye olarak şu anda dünya siyasetini yönlendirebilecek konumda değiliz.** Ama Avrupa birliği, Rusya, Çin hakikaten yönlendirebilecek konumda. Bu bugünkü durumun yansımasıdır. Tarihte bu böyle değildi. Biz bugünkü durumu elimize gerçek bir veri olarak kabul edersek, bu bizde öğrenilmiş bir çaresizlik yaratır. Sürekli olarak bizim başka başat oyuncuların oyunlarında rol alan, rol almaya çalışan, piyon değilse bile buradaki kale olmaya çalışan, at olmaya çalışan, fil olmaya çalışan ülkeler konumuna getirdi bizi. Çünkü zaten Çin'in bakışı bu yöndedir. **Çin kendisini ve Avrupa'yı dünyanın başat gücü olarak görüyor. İkisi arasında kalan ülkeleri yani unsurlar olarak görüyor.**

Bu Cinping'in konuşmasında açıkça belirtiliyor. Kazakistan'a sadece transit ve geçiş ülkesi özelliği veriyor ve bunun tarihten beri öyle geldiğini vurguluyor. Bu aslında yanlış bir vurgu. Tarihte böyle değildi. Dolayısıyla öncelikle bizim bu bakışı görmemiz lazım. İki büyük güç çarpışırken biz arada ne olacağız ve biz her zaman bu kadar kıyıda köşede miydik? Bizim bugün kendimizi kıyıda köşede görmemiz bize gelecekte de böyle olacağımız gibi bir şey yaratmamalı. Tarihi aslında bunu göstermiyor tarihi, 1600'de iki büyük güç çarpışırken biz arada ne olacağız ve biz her zaman bu kadar kıyıda köşede miydik? Bizim bugün kendimizi kıyıda köşede görmemiz bize gelecekte de böyle olacağımız gibi bir şey yaratmamalı. Tarihi aslında bunu göstermiyor tarih, 1600'lü yıllara kadar karadan akıyordu ve İpek Yolu üzerinden akıyordu. 1600-1700'lü yıllara kadar biz başat unsurlar arasında yer alıyorduk. Ondan sonra, **başat unsurlar denizlere doğru kayıyor. Denizlere kıyısı olan milletlere doğru kayıyor.** Şimdi biz bu bakışı bu şekilde keşfetmediğimiz zaman Çin veya Amerika'nın kurgusunu yaptığı oyunlar içerisinde yer almaya çalışırız.

Cinping burada bir yol haritası ilan etti. Burada ilan ettiği yol haritasında, politikaları birlikte belirleyeceğiz dedi. Bu da o zamanki Kazakistan'daki konuşmasından. Ulaşım ağlarını güçlendireceğiz, ticaretin önündeki bütün sınırlamaları kaldıracacağız, para dolaşımını yoğunlaştıracacağız ve halklar arasında yakınlaşmayı sağlayacağız dedi. Konuşmanın yapıldığı tarih 2013. Bundan bir ay sonra, ikinci konuşmada yanlış hatırlamıyorsam, Endonezya'da yapıldı, orada da Deniz İpek Yolu'nu ilan etti ve ikisini birleştirerek Kuşak Yol Projesi dedi. Bu iki konuşmanın birer ay arayla yapılması aslında bu projenin daha evvel hazırlandığını bize gösteriyor. Şimdi biz 2017'de Dünya Ekonomik Forumu'nda Şi Cinping'in küreselleşmeyi savunduğunu gördük. 2018'de APEK toplantısında Amerikalı bir yetkili ile Çinli yetkilinin küreselleşme konusunda tartıştığını gördük. Çinli yetkili küreselleşmeyi savunurken, Amerikalı yetkili bölge ülkelerinde size her sunulan şeye kanmayın diyordu, küreselleşme aleyhine konuşuyordu. Aslında bunun gelişini Cinping 2013 konuşmasında vermişti. Ticaret önündeki bütün sınırlamaları kaldırma hedefini zaten daha 2013'te ilan etmişti.

Başlangıç hedefinde Kuşak Yol inisiyatifinde 69 ülke hedefleniyordu. Ama **2019 yılı itibari ile 126 ülke ile bu doğrultuda anlaşmalar imzaladı.** Bu ülkelerle beş yıllık ticareti 6 trilyon \$'ı geçti. Bu ülkelere doğrudan yatırım 90 milyar \$'ı aştı. Çin bankaları 28 farklı ülkede şube açtı. Bu benim elimdeki 2019 verisi. O zamandan bu zamana başka ülke eklendi mi bilmiyorum. Asya yatırım bankası biliyorsunuz bu kapsamda kurulan bir banka, birçok ülkeye kredi kullandırdı. Daha 2018'de e ticaret hacmi 2017'ye göre %50 artış yakalanmıştı. Esas bu yıl 2020 yılına bakmamız gerekiyor bizim. Çünkü 2020'de bunun üzerine corona eklendi ve muhtemelen biz %100'ün üzerinde e-ticarette artış göreceğiz. Birkaç ay sonra tahmin ediyorum o rakamlar da çıkar.

57 ülke ile karşılıklı vize muafiyeti olduğunu görüyoruz. Birçok ülke ile de bilim ve teknoloji ortak programları olduğunu görüyoruz. Çin 2013 sonlarında bunu ilan etti. 2014'ten

2017'ye kadar bunu bir hazırlık evresi olarak kabul edebiliriz. Ama 2017'den itibaren yoğun bir şekilde uluslararası anlamda bu farklı farklı yaptığı projeleri bir kapsamda birleştirmeye başladı ve bugüne kadar Kuşak Yol Projesi çerçevesinde iki tane uluslararası büyük konferans topladı. Bu konferanslarda Kuşak Yol Projesi inisiyatifinin ülkelere ne kazandıracağı, dünyaya ne kazandıracağı hususunda birçok yayın yaptı. Bunlardan bir kısmı da propagandaist yaklaşımları içeriyordu. Bir tane propagandaist yaklaşımı ben buraya aldım, ilginç bir örnek olduğu için, Çin gazetesinin yayınladığı bir karikatür Afganistan'daki bir çocuğun kalp hastalığına yakalandığını, Kuşak Yol Projesi'nin sunduğu imkanlar çerçevesinde bir Çinli doktora bedava tedavi olduğunu ve tedavi sayesinde bu hastalıktan kurtulduğunu anlatıyor. Bu karikatür bir tane de değil, bunun Sri Lanka versiyonu da var, Tacikistan versiyonu da var.

Çin'in bu yaklaşımından sonra, Ben Çin ve bölge ülkelerinin birazcık ticaretini görmek istiyorum. 2010'dan bu yana. Ben biraz geniş aldım, bölge dediğimizde, Türkistan bölgesinde bir bütün olarak almamız gerekiyor onun için Tacikistan'ı da ona katmalıyız. Ama diğer yandan Hazar'ın bize yakın kıyısında Azerbaycan da var. Ona da bakmak istiyorum. Bu ticaretlere baktığımızda, şu ana kadar 2010'dan bu yana olan verilere göre bir tek Kırgızistan'da Kuşak Yol inisiyatifi bu ticareti doğrudan doğruya etkilemiş. Yani rakamlardan benim görebildiğim bu. Rakamların biraz ayrıntısına indiğimizde, Kazakistan'ın dış ticaretteki ortakları arasında Çin %17'lik bir payı oluştururken 2019'da %15'lik bir pay oluşturuyormuş. Kazakistan belki burada söyleyeceğim ülkeler arasında dış ticaretini en dengeli tutabilen ülke. Tabii Çin söz konusu olduğunda. Yani 2010'dan bu yana pek bir değişme yok. Kazakistan Çin ticaretinin diğer ülkelerle ticaretine karşılaştırıldığında, Kazakistan'ın dünya ticareti ile karşılaştırılmasında.

Kırgızistan'a baktığımızda, 2010'da Çin, Kırgızistan'ın dış ticaretinin %14'ünü oluşturuyordu, 2019'da bu % 26'ya gelmiş. 12 puanlık bir artış olmuş. Bu artışı derinlemesine incelediğimizde, 2015 ve 2016 arasında bir sıçrama olduğunu görüyoruz. 2015'te Kırgızistan'ın ticaretinde Çin'in payı % 19 iken 2016'da % 28'e fırlamış. Ondan sonra 2019'a kadar o da bu 28-30 bandında devam etmiş. Buradaki sıçramayı birazcık Kuşak Yol inisiyatifindeki yatırımlara bağlıyorum.

Türkmenistan'a baktığımızda Türkmenistan'da Çin'in dış ticaret payı 2010'da %21 iken giderek artmış, Kuşak Yoldan önce artmaya başlamış. Bu boru hattına bağlı olarak ve 2019'da Türkmenistan'ın dış ticaretinin %65'i Çin ile. Yani Türkmenistan'ın neredeyse Çin ile ticaret yapmasa ülkesine döviz girmeyecek diyebileceğimiz bir durumda. Döviz girmeyecek diyorum çünkü Türkmenistan artı veriyor bu ticarete, enerji ticaretinden dolayı. 2019'daki % 65'in ithalat ve ihracatına bakar isek, Türkmenistan'ın ithalatında % 14'ünü sadece Çin'den ithal ediyor, ithalatla o kadar bağımlı değil. Ama ihracatının %80'i Çin'e. Yani yine enerji satamadığı takdirde Türkmenistan ekonomik olarak zor bir durumda olacak diyebiliriz.

Kırgızistan'a baktığımızda, 2010'da Çin, **Kırgızistan'ın dış ticaretinin %14'ünü oluşturuyordu, 2019'da bu % 26'ya gelmiş.** Döviz girmeyecek diyorum çünkü **Türkmenistan** artı veriyor bu ticarete, enerji ticaretinden dolayı. **2019'daki %65'in ithalat ve ihracatına bakar isek, Türkmenistan'ın ithalatında % 14'ünü sadece Çin'den ithal ediyor.**

Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan'ı söyledik.

Tacikistan'a baktığımızda, **Tacikistan'ın verileri 2014'ten bu yana var. Orada pek bir değişkenlik yok 2014'te Çin dış ticaretin %15'ini oluşturuyormuş, 2019'da ise yine %15 arada %22'ye fırlamış, ama sonra geri gelmiş.**

Özbekistan 'a baktığımızda, Özbekistan'ın bölge dışına ve Rusya dışında açılımı biraz daha geç olduğu için ancak 2017 sonrası veriler var. Arada Çin'in payı az değil yüksek sayılabilir. **Özbekistan dış ticaretinin 2017'de Çin'in payı %18'miş, 2018'de %20 olmuş ve 2019'da da %19 olmuş.** Yani demek ki beşte birini oluşturuyor.

Bölge dışına baktığımızda, Azerbaycan'a baktığımızda, 2019'da **Azerbaycan dış ticaretinde Çin'in payı %3 iken 2019'da %6,5'e** kadar çıkmış. Ama Azerbaycan'da Türkistan bölgesi kadar büyük bir pay almamış. Henüz diyelim çünkü sanki yavaş da olsa artış trendi olduğunu görüyoruz burada.

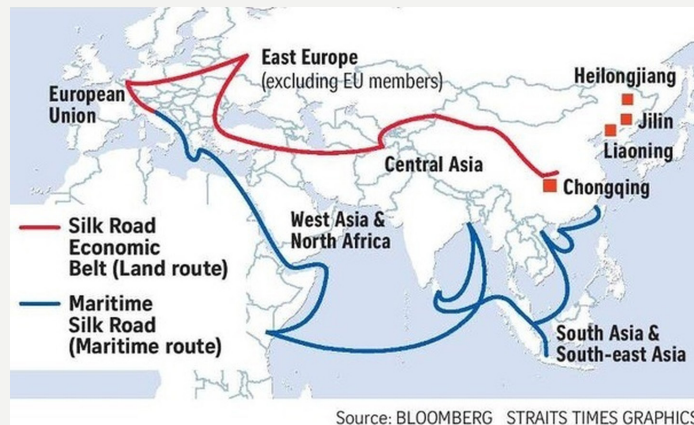
Tacikistan'ın verileri 2014'ten bu yana var. Orada pek bir değişkenlik yok 2014'te Çin dış ticaretin %15'ini oluşturuyormuş, 2019'da ise yine %15 arada %22'ye fırlamış, ama sonra geri gelmiş. Özbekistan dış ticaretinin 2017'de Çin'in payı %18'miş, 2018'de %20 olmuş ve 2019'da da %19 olmuş. Yani demek ki beşte birini oluşturuyor. **Azerbaycan'a baktığımızda, 2019'da Azerbaycan dış ticaretinde Çin'in payı %3 iken 2019'da %6,5'e** kadar çıkmış.

Genellikle Türk cumhuriyetleri deyip Azerbaycan'ı katıyoruz. Bizim diğer Türk cumhuriyetlerine bakıyoruz, bizim araştırmalarımızda Moğolistan biraz es geçiliyor. Ben özel ilgim dolayısıyla Moğolistan'a da baktım. Moğolistan diğer ülkelere göre çok farklı ya Rusya ya da Çin, başka çaresi yok **2010'daki Moğolistan'ın dış ticaretinin %56'sı Çin'in** payı imiş. Yani için orada %56'yı oluşturuyor. Bu 2019'a geldiğinde %64'e çıkmış. Yine bunu ithalat ihracat dengesi açısından bakarsak **Moğolistan'ın ithalatında Çin'in payı %33, yani üçte biri Çin'den. İhracatı ise %88'miş.** Yani ihracatının büyük bir kısmını buraya yapıyor. Demek ki Çin ile dış ticareti esas olarak ihracata dayalı.

Şimdi bu ticaret ilişkisine bir ticaret dengesi açısından baktığımızda, Kazakistan ve Türkmenistan'ın Çin ile olan ticaretlerinde hep artı olduğunu görüyoruz. Fakat Türkmenistan açısından değil ama Kazakistan açısından sanki bu Kazakistan aleyhine biraz dengeleniyor zaman içinde. Çünkü ticaret dengesi açısından **Kazakistan eskiden 5.6 milyar dolarlar seviyesinde ticaret fazlası verir iken artıda iken, 2016'dan bu yana 1 milyar \$ seviyesinde** seyrediyor bu artı. Yani neredeyse dengeye gelmiş diyebiliriz. Gelecekte bu Kazakistan açısından eksiye dönmeyi getirebilir. O konuda bir bilgim yok ama trend biraz onu gösteriyor. Moğolistan yine ticaret olarak Çin ile ticaretinde artı veriyor. 4 milyar \$ kadar bir artı. Ama diğer ülkelere baktığımızda Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan hep Çin'e karşı ekside. Bunlardan en çok eksi de olanı Özbekistan. En çok ticaret açığı veren Özbekistan. Bir de bölge dışı ülkelere baktığımızda, Azerbaycan'a baktığımızda nispeten daha dengeli olduğunu söyleyebiliriz. Yani eksi görünüyor ama 1 milyar \$'a ulaşmıyor. Nispeten dengeli görünüyor. Dolayısıyla ticaret dengelerinde böyle bir durum söz konusu. Üretimin fazlası Çin'de olduğu için kime bu ülkelere göre ya da daha Çin lehine dönebileceğini görebiliriz. Eğer bu ülkeler ticarete kendilerini koruma altına almazlarsa daha çok Çin lehine dönebileceğini öngörebiliriz.

Moğolistan, Kazakistan ve Türkmenistan'ın artı vermesinin tek sebebi enerji ve değerli madenler. Yani bunlar üretim bakımından artılar değil.

Ticareti genel olarak aldık, bunun yanında Kuşak Yol inisiyatifinin başlangıcından itibaren bu devletlerin yaklaşımına baktığımızda sunudaki harita bizim Dışişleri Bakanlığımız tarafından yayınlanan haritadır. Bu benim söylemek istediğimi aşağı yukarı ifade eden bir

haritadır. Kuşak Yol inisiyatifi dediğimiz zaman, burada sadece kuşak kısmı gösteriliyor. Çin kuşak ifadesiyle bizim bildiğimiz İpek Yolu'nu kastediyor. Yol tabiri ile ise denizden giden kısmı kastediyor. Bu kısım sadece kuşağı ifade ediyor.

Avrupa'ya karadan ulaşımda, kabaca söylemek gerekirse esas olarak Çin'in üstünde durduğu hat aşağı yukarı buradaki kırmızı çizgi ile örtüşüyor diyebiliriz. Yani Çin'in öncelikli hattı Doğu Türkistan'dan Kazakistan'a girmek, oradan Rusya'ya girip oradan da Avrupa'ya ulaşmak. Çin'in önceliği bu. Çin bu hattı öngörüyor. Ama kuşak yok inisiyatif ortaya atıldıktan sonra gerek Kazakistan olsun gerekse biz olalım buradan büyük bir mal akışı olacağını ve buradan ciddi bir kazanç elde edebileceğini düşünerek orta yol eklememesi, o daha çok sahadan gelen bir şey Çin'e. Yani Çin'in öngörüsü söylediğim gibi biraz daha kırmızı hattı takip etmek. Peki için bu projeyi ortaya attıktan sonra ne oldu? Bunu Kazakistan örneğinde anlatacağım. Bu örnek Türkiye'ye de yakın bir örnektir. Bu anlamda karşılaştırma iyi olur.

Kazakistan'ın kendi kalkınma projesi vardı. Bu 1990'lardan beri daha bağımsızlıktan itibaren ilan etmiş olduğu bir kalkınma projesi idi. Bu kalkınma projesi neydi? Kazakistan'da karayolları ve demiryolları düzenlenecek, ulaşım iyi sağlanacak, bütün altyapı daha güzel bir şekilde olacak, bunun formüle edilmiş hali önceki yıllarda 2030 olarak söylendi. Daha sonra Kazakistan 2050 projesini ortaya attı. Bütün bunlar Kuşak Yol projesinden önce ortaya atıldı. Tıpkı bunun gibi 1991 bağımsızlığından itibaren biz de İpek Yolu projesini ortaya attık, Kazakistan'daki kendisi ile ilgiliydi, bizimki Türk cumhuriyetleri ile aramızdaki ticaret ve iletişim ile ilgiliydi. Avrupa'da ve Amerika'da bu projeye benzer bir proje ortaya attı. Yani Türkistan'ın bölge dışına bağlanması. Şimdi, 2013 sonrasında Çin Kuşak Yol inisiyatifini ilan ettiği zaman, Kazakistan "Madem Çin burada muslukları açıyor, bu konuda yatırım yapacak biz kendi projemizi buna entegre edelim" dedi. Aslında Türkiye olarak bizim yaptığımızda farklı bir şey değildi. **Bizim Dışişleri'nin açıklamalarına bakarsak, "Bizim zaten ipek yolu projemiz var. Çin'in attığı proje ile örtüştü" diyor. Yani kendi projelerini Çin'in projesine uydurmak veya entegre etmek şeklinde olduğunu görüyoruz.** Peki bu entegrasyon neleri kapsıyor? Çin'in ana önceliği, kuzeyden olan hat iken; Kazakistan Çin'e, "siz o hattı yapın ama Kazakistan'daki başka projelere de yatırım yapın" diyor yani bir nevi pazarlık unsuru olarak. Bu sebeple, aslında Çin'in ana düşündüğü hat üzerinde olmayan birçok Kazakistan'ın altyapı projelerini, altyapı yatırımlarını bu sayede Çin'den kredi alarak, Asya Bankası'ndan kredi alarak Kazakistan'ın diğer yerlerindeki yollarıda yaptığını görüyoruz. Diğer yerlerdeki altyapı yatırımlarını da yaptığını görüyoruz. Ama bu, bununla sınırlı kalmıyor. Bu yapılırken, Çin'in ana düşündüğü yola bir alternatif olabilir, bir tamamlayıcı olabilir diye hazır üzerinden bunun bağlantısı da düşünülüyor. İşte Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaştırma yani orta koridor dediğimiz koridor. Bu yol bizdeki ve Kazakistan'daki hatta Azerbaycan ve Ukrayna'yı bile buna dâhil edebiliriz.

Ukrayna'daki araştırmacılara baktığımızda onların yoğun olarak bu orta yol reklamını yaptığını görüyoruz. Bu orta yolun Çin'in ana düşündüğü yoldan, kuzey yoluna göre daha avantajlı bir yol olduğu yönünde yayınlar görüyoruz. Peki, gerçekten daha avantajlı mı? Bu duruma göre değişir. Bizim açımızdan bir soru olarak sormuyorum Çin açısından bir soru olarak soruyorum ve bölge ülkeleri açısından bir soru olarak soruyorum. Neden değişir? Bunun daha avantajlı olup olmaması aslında Çin'in tercihinine bağlı, Çin firmalarının tercihinine bağlı. Çünkü henüz Hazar geçişi tam anlamıyla sağlanabilmiş değil yani kara ve demiryolları yapıldı ama Hazardaki feribot seferleri tam o yükü kaldırabilecek durumda değil. Öyle bir durum ki, Çin eğer kuzey yolunu tercih ederse yani Rusya'dan geçen yolu tercih ederse, o zaman bu orta yoldan pek fazla ulaşmaya ihtiyaç kalmayacak. Çünkü **Kuşak Yol projesinin temeli şu; Çin'in üretim fazlası var, Çin bu üretim fazlasını eski dünyaya yayacak, işin esası bu. Yani işin esası Çin'den dışarıya doğru bir mal akışı olacak.**

19. yüzyılda Avrupa'nın üretim fazlası vardı. Avrupa onu dışarıya akıtmaya çalışıyordu. Şimdi iş tersine döndüğü için bunu yayacak. Dolayısıyla **Çin'den gelecek ürünlerin hangi yolu tercih edeceği önemli.** Çi-Avrupa arasında giden tren yolunda, Rusya üzerinden işliyor, araştırmacıların söylediklerine göre, kantarlar hep Çin'den dolu gidiyor Avrupa'ya, Avrupa'dan çok da dolu gelmiyor trenin üçte biri ya da yarısı doluyor. Yani görülüyor ki Çin'in üretim fazlası gidiyor buraya. Dolayısıyla burada Çin'in tarihi önemli oluyor. Peki **orta yolu avantaj olarak savunanlar ne diyor? Kilometre olarak daha kısa diyorlar,** kuzey yoluna göre kilometresi daha kısa evet. Gün olarak da kısa olduğu düşünülüyor ama Çin tercih etmezse buradaki seferler de yapılmayacağı için o zaman burada beklemler başlıyor ve gün olarak da Kuzey yolunun gerisine düşüyor.

Kazakistan örneğinde anlattığımız şeyi Türkistan'ın geneline de yayabiliriz. Türkmenistan hakkında veri o kadar fazla değil, Ama Özbekistan ve Kırgızistan'ın da büyük bir yatırım avantajı olarak baktığını görebiliriz. Çünkü Kazakistan uzun müddet Avrupa'dan kredi bekledi fakat bu krediler gelmedi. Bu krediler bu altyapı yatırımları için hatta birçok söz verilmiş kredi dahi gelmedi. Batı Kazakistan'daki petrolü çıkartmak için olacak kredi veya altyapı yatırımları için olacak krediler Avrupa'dan yeteri kadar gelmedi. Ama forumlarda, toplantılarda Avrupalılar bolca sözler verdiler. Ancak bu olmadı. Ne zaman, Çin bu Kuşak Yol inisiyatifi ilan etti, o zaman Çin bu kredileri vermeye başladı. Bunun üzerine Çin kredileri ile bu düşündükleri şeyleri yapmaya başladılar. Bunun dışında özellikle Kazakistan ve Türkmenistan açısından sadece kuşak inisiyatifi olarak bakmıyorum Çin ile ilişkiler enerjide ayrı bir tekeli önleyici darboğazdan çıkış görevi de gördü. Ne zaman ki **Çin boru hatları açıldı, Kazakistan ve Türkmenistan da Rusya'ya bağımlılıklarının biraz daha azaldığını o zaman hissedebildiler.** Yani adeta bir alternatif sunulmuş gibi oldu bu anlamda. Bu anlamda, bu Rusya'ya bağımlılıktan kurtulmak açısından iyi ama ilerde Çin'in kendi bağımlılığını yaratmayacağı konusunda bir garanti söz konusu değil.

Şimdi devletlerin yaklaşımını aşağı yukarı bu şekilde özetledikten sonra, biraz da bölge halkının ne düşündüğüne bakabiliriz. Bu konuda ben birkaç tane anket buldum, doğrudan kendi saha araştırmam olmadığı için yapılmış anketleri buldum. Biraz Özbekistan'da soruşturma imkânım oldu, orada özellikle görsel olarak son birkaç yılda Çin'in görünürlüğünün arttığını söyleyebiliriz. Yollardaki Çince tabelaların daha fazla görülmeye başladığını söyleyebiliriz. Bunun dışında genel olarak baktığımızda Kazakistan Kırgızistan ve Özbekistan'da bölge halkına sorulmuş bazı sorular var. Bunu biraz Amerikalılar yapmış kendileri nasıl görünüyor diye. Üç ülkeyi karşılaştırmışlar, Rusya Çin ve Amerika'ya bu bölgelerin halklarının nasıl bakıyor diye. Genel olarak hepsi %50'nin üzerinde veya %50'ye yakın olumlu bakıyormuş. Ama tahmin edebileceğiniz gibi en olumlu baktıkları Rusya. İkinci olumlu baktıkları Çin ve üçüncü olumlu baktıkları da Amerika. Türkmenistan'a ve Özbekistan'a baktığımızda, Çin'e olumlu bakışın Rusya'ya yönelik olumlu bakışa epey yaklaştığını görüyoruz. Bunlardan hangisi ile daha yakın ekonomik ilişki içerisinde olmamız daha iyidir diye sormuşlar. Yine Rusya çok ön planda, sadece Özbekistan'da Çin ile ekonomik ilişkilerimiz daha iyi olmalıdır diyenlerin sayısı Rusya'ya yaklaşıyor. Hangi ülkeler dost diye sormuşlar. Bunu **Kazakistan Kırgızistan ve Tacikistan** da sormuşlar. **%80'ler civarında üçünde de Rusya dost olarak görünüyor. Çin'in dost olarak görünmesi %10-20 civarında, Amerika'nın dostu olarak görünmesi %2-4 civarında.** Tehdit algısına baktığımızda Rusya'yı neredeyse hiç tehdit olarak algılamıyorlar. Kazakistan ve Tacikistan'da %2 civarında, Kırgızistan'da %0'a yakın. Çin'in tehdit algılanması Tacikistan'da yine %2 civarında. Kazakistan ve Kırgızistan da %10'lar civarında. Amerika'nın tehdit algılanması, Kırgızistan'da %22, Kazakistan'da %17, Tacikistan'da da %8. Yani Kazakistan ve Kırgızistan da Çin'in tehdit algılanmasının Amerika'ya yakın olduğunu söyleyebiliriz. Daha pek çok böyle soru var ben sadece en önemlilerini söyledim.

Doğrudan doğruya Çin ile ilgili olan bir ankete gelmek istiyorum. Halkların bakışını görmemiz açısından son yıllarda yapılmaya başlayan bu anket sonuçlarını göz önüne alabiliriz. Mesela **Çin yatırımları ülkemizde yeni iş imkanları yaratacak mı?** 2019'da Çin yatırımları Özbekistan'da yeni başladığı için en olumlu bakış **Özbekistan'da. Kazakistan ve Kırgızistan da %30'un altında.** Özbekistan'da bu oran %75. Ama **2020'ye baktığımızda, Özbekistan'da Çin yatırımları yeni iş imkânı yaratacak diyenler %60'ı düşüyor.** Başka bir soru, Çinlilerin toptan alımına nasıl bakıyorsunuz? **Kazakistan'da %69 çok olumsuz bakıyor bu oran 2020'de %75 oluyor.** Kırgızistan'da yine aynı civarda. Özbekistan'da o kadar büyük olumsuzluk yokken 2019'da %30 iken, 2020'de çok olumsuz diyenler %53 oluyor. Yine Çin projelerinin borç yaratmasına yönelik tutumumuz nasıl diye soruluyor. Kazakistan ve Kırgızistan da olumsuz bakanlar %70 ve üzeri iken Özbekistan'da %34. 2020'ye baktığımızda Özbekistan'da olumsuz bakanlar %40'a yükselmiş. Bunlar yeni yapıldığı için henüz tam trende ne olduğunu söyleyemiyoruz. Birkaç yıl daha sonra trendi söyleyebiliriz.

2020'de Çin'in ülkenize olan yatırımları alt yapınızı düzeltecek mi diye sorulmuş. Kazakların %33'ü evet düzeltecek demiş, Kırgızların %38'i evet düzeltecek demiş, Özbeklerin %76'sı evet düzeltecek demiş.

Bir araştırmada bu ülkelerdeki protesto mitinglerini sınıflandırılmış ve özellikle Kazakistan ve Kırgızistan'da Çin sebeple protestoların olduğunu görüyoruz. Özbekistan'da Çin sebepli bir protesto yok ama Kazakistan'da var. Kazakistan'da protestolara sebeplerine göre sıralamışlar, En çok protesto insan hakları sebebiyle çıkıyormuş. İkinci sırada adalet, üçüncü sırada hükümetin hizmet dağıtımından çeşitli hoşnutsuzluklar... Bunların arasında Çin sebeple protestolarda sayı 57'ye ulaşmış. İşin ilginç son birkaç yıldaki bu 57 protestonun 13'ü doğu Türkistan'la ilgili yani doğu Türkistan'daki son uygulamalarla ilgili. O biz 1990'daki ilk bağımsızlıktan itibaren genellikle Türk cumhuriyetlerinin kendi dışlarındaki ülkelerle ilgilenmediklerini gördük. O, o zamanın tutumuydu. Henüz yeni bağımsızlık kazanmış ve kendi altyapılarını düzeltmeye çalışıyorlar ama gerek Çin'in insan hakları ihlalleri gerekse Kazakistan'da altyapının biraz daha düzenli hale gelmesi ve birazcık daha ilk yılların şokunun üzerinden atılması artık böyle bir takım sınır dışı ile ilgilenen protestoların da ortaya çıkmasına sebebiyet veriyor. Kırgızistan için de aynı veriyi vereceğim burada da Çin sebepli 41 protesto olmuş. Buradaki protestolar Doğu Türkistan sebepli değil. Buradaki protestoların çoğu ülkede yatırım yapan Çin şirketlerinin uygulamalarına karşı protestolar. Dolayısıyla, Türkistan cumhuriyetlerinin yaklaşımına bakarken iki türlü bakabiliriz. Hükümetler, bu kuşak yol inisiyatifine yeni bir yatırım kaynağı, alt yoktu projelerinin tamamlanması olarak görmüşken ve halklar da ilk başta böyle görüyor. Ama zaman içerisinde bir takım halk içinde olumsuz görüşlerin ortaya çıktığını, olumludan olumsuza doğru dönmeye başladığını görüyoruz. Ama genel olarak ekonomik açıdan bakıldığında Çin yatırımlarının bir olumluluk getireceğini düşünüyor halklar. Ancak bu anketler yeni olduğu için henüz doğrudan tam bir yorum yapamayız.

Borçlar hususunda bir şey söylemek istiyorum, mehtap hanımın da buna biraz evvel vurgu yaptığını gördük. **Çin'in gelecekte nasıl davranacağını bilmiyoruz** dedi. Buna bir örnek vereceğim. **2017 yılında Sri Lanka Çin'den almış olduğu borçlar dolayısıyla borç batağına battı.** Yani bir zamanlar Avrupa ve Amerika'nın yaptığı gibi oldu. Bu yükünü hafifletmek istedi ama Çin bu yükün hafifletilmesine izin vermedi ve buna karşılık Sri Lanka 15.000 dönemlik bir araziyi 99 yıllığına Çin'e devretti. Afrika'da da böyle benzer örnekler var. Dolayısıyla aşırı borçlanmanın, ödeyemeyecek şekilde borçlanmanın ileride neye yol açacağını bu örnek bize gösteriyor diyebilirim.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Soru: Çin'le Azerbaycan'ın 2014 sonrası yakınlaşmaları var. Karabağ 'da yeniden restorasyonda Azerbaycan Batılı şirketleri değil de Çin'i daha çok ön plana çıkaracak. Burada şunu belirtmek istiyorum, Çin artık ticari yolda geliyor. Burada mesele şu, **Çin'in**

Milli Savunma Rektörü, Batı bölge teorisinde Orta Asya'yı bir pasta olarak görüyor. Hatta diyor ki Çin'in en güçlü olduğu zamanlar Doğu Türkistan'a hâkim olduğu zamanlar ve Orta Asya'yı ele geçirdiği zamanlar. Burada kritik bir nokta var ne ABD'de ne de Rusya, Türkiye'den çok korkuyor. Şimdi burada sorum şu, **Rusya'nın kültürel baskısı var Orta Asya'da. Ama Çin'de ekonomi ile geliyor. Türkiye'nin gücü onlar kadar değil. Biz Türk dünyası olarak, nasıl en az hasarla atlatabiliriz?**

Cevap: Bu konuda aslında slogan haline getirebileceğimiz tek cümle var üretimimiz kadar varız dünyada. Azerbaycan için söylemiyorum ama o Türkiye için üretimin ne halde olduğu belli. Türkistan cumhuriyetleri de yeni bağımsız ülkeler oldukları için ekonomiyi bu yeni yeni düzeltmeleri olduğu için onların da bu henüz hazır sayılır bir düzeyde değil. Bir an evvel üretim artışı lazım. Benim en veciz bir şekilde söyleyeceğim bu.

Soru: Bu bir kuşak bir yol, özellikle Kırgızistan'da muhalefette aşırı tepki ile karşılaştı. Böyle bir protesto var. Ayrıca bir kuşak bir yolun Çin için bazı tehlikeleri de var. **Müslüman halkları birbirine yakınlaştırabilir, özellikle Uygur bölgesi sıkıntıya girebilir. Bu Çin'e karşı bir silah gibi kullanılabilir mi?**

Cevap: Çin zaten bunu öngördüğü için Doğu Türkistan'da şu anda bizim kabul edemediğimiz uygulamalar yapıyor. O ilk kamplar ortaya çıktığı zaman birçok araştırmacı bunu Kuşak Yol projesi çerçevesinde yapılan bir yol temizliği olduğunu söylediler. Yani orayı ekarte edip, orayı tamamen bölgenin yerli halkından ekarte edip Çinlilerle meskûn hale getirip bir sonraki aşamaya geçmek istiyor. Yani bu aşamada böyle bir tehlike için bu şekilde bertaraf edebileceğini düşünüyor. Bu öncelikle Çin'in projesi ve plan içinde yapıldı, yani plan Çin'de yapıldı. **Kuşak Yol projesini avantaja çevirmek ancak bu ülkelerin kendilerinin ulusal planları olmasıyla ve ulusal planında temelde Çin'e ihtiyaç duymayacak şekilde üretimin artırılmasıyla bağlantılı.** Çin, Kazakistan'ın onunla rekabet etme şansı yok. Çin ile sınırdaş ülkeler için bu aynı zamanda iç pazar tehlikesi. Şu açıdan, üretiminiz güçlü değilse iç pazarda dahi rekabet edemezsiniz.

Soru: İthalat ve ihracat rakamlarından bahsettiniz, bu rakamlara bakıldığında **Türkî Cumhuriyetlerle olan ticari ilişkilerden Rusya-Çin ilişkileri nasıl etkilenir?** İlerleyen süreçlerde bölgedeki etkinlikler ne doğrultuda değişir? Yani Rusya'nın bölgedeki etkinliği Çin'in etkinliğinin eline geçebilir mi?

Cevap: Rusya ile Çin her ne kadar öyle görünmeseler de aslında bu konuda biraz rakipler. Şu anda Amerikan politikalarından dolayı, Amerika'nın dünyadaki durumundan dolayı Rusya ve Çin birlikte hareket ediyor gibi görünüyor ama o Türkistan bölgesini Rusya kendi alanı olarak görüyor ve bu konuda benim henüz tespit edemediğim bazı planları vardır. **Kazakistan'da zaman zaman Çin aleyhtarı bazı akademik yayınlar yapılıyor, bunları Rusya destekliyor** olabilir. Böyle bir bulgum yok ama bunların arkasında Rusya

olabilir. Yine Çin hakkında olumsuz bazı bilgiler veren diğer cumhuriyetlerdeki anket çalışmalarının araştırmaların arkasında yine Rusya olabilir. **Rusya bu şekilde tedbirini almaya çalışıyor olabilir yoksa gerek Rusya'nın Sibirya'sı açısından gerekse Rusya Orta Asya'yı biraz başka ülkeler yaklaşmasın şeklinde** gördüğü için bu konuda ilerde bir rekabet kaçınılmaz olacaktır. Şu anda görünmese de ilerde rekabet açığı çıkabilir.

Soru: KYG Çin'i Avrupa' ya bağlıyor ama Türkiye'yi de Orta Asya'ya daha kuvvetli bağlıyor. Bu imkân nasıl kullanılır?

Cevap: Türkiye'yi Türkistan'a bağlaması, orta yolun kullanılmasıyla alakalı bir şeydir. Yoksa kuzey yolu tercih edilirse o zaman Çin malları kuzeyden gidecek ve burada ulaşımı gerektirecek bir üretim olmayacak. Ama hazır bu alt yapıyı bunun için yapmış iken biz üretimimizi arttıırırsak kendi aramızda bunun ticaretinin yapabilirsek o anlamda Kuşak Yol inisiyatifi için bu orta yol projesi aslında bizim projemize dönüşmüş olur. Ama yine de dediğim gibi bunun temelinin bizim Türkiye'nin dışında da istenecek ürünlerimizin olması gerekiyor. Yani temel oradan başlıyor

Soru: siz sunumunuzda Türkistan cumhuriyetlerinde ilk başlangıçta Çin'e olan bakışın olumlu olduğunu ve daha sonra olumsuz bakanların oranının yükselmeye başladığını söylediniz, bu Çin'in Doğu Türkistan'a uygulamakta olduğu ceza kamplarındaki siyasetin etkisi var mı?

Cevap: Özellikle Kazakistan'da var. Ama ondan daha fazla olumsuza dönüş yatırımlar başladıktan sonra o ülkelerde Çin şirketlerinin bazı uygulamaları. Aslında ana konumuz olmadığı için ben bahsetmedim ama mesela Moğolistan'da bu çok belirdi. İleriki yıllarda Moğolistan'daki tepkilerin benzerinin Batı Türkistan'da da olacağını düşünebiliriz. Çin şirketlerinin çevresel bazı felaketlere yol açmaları, köy arazilerinin Çin şirketine verilerek oradaki yerel halkın mağdur edilmesi gibi birtakım şeyler bu aleyhtarlığı doğuruyor. Ama Doğu Türkistan'da bir etken tabii ki.

3. OTURUM

Dış Politika Enstitüsü Başkanı
Prof. Dr. Hüseyin BAĞCI

Çok teşekkür ediyorum. Konuralp Bey çok değerli bilgiler verdi. Kesinlikle benim de konuşmama altyapı teşkil edecek olan rakamlar ama ben onun anlattığını biraz daha böyle bakiye çekmeye çalışarak yapacağım. Avrupa Birliği'ne çekerek yapmaya çalışacağım. Tabi sonuç itibarıyla bu gibi toplantılar da hepimiz kendi açımızdan nasıl gördüğümüzü kendi bilgimiz deneyimimiz çerçevesinde yapıyoruz. Tabi Konuralp Bey Çin'i çok iyi bilen biri, Çin uzmanı. Ben Çin uzmanı değilim, önce onu söyleyeyim. Ama Avrupa açısından nasıl görüldüğü konusunda konuşabilirim. Avrupa'yı biraz bildiğimi düşünüyorum. O nedenle benim konuşmam Çin merkezli olmayacak. Avrupa merkezli olacak. Yani Avrupalılar nasıl görüyorlar, onlar nasıl değerlendiriyorlar şeklinde olacak. Şimdi tabi Çin'de yaşamadım ama Çin'e çok defalar giden biriyim. Son olarak Covid başlamadan evvel yani 17-21 Aralık 2019 tarihinde ben Chongqing şehrindeydim. Ortalıkta daha böyle Covid'le ilgili tartışmalar başlamamıştı. Ama çoğu kişi maske taşıyordu mesela ben Ganju üzerinden uçtum. Ben uçak aktarması yaptığımda yaklaşık 100 kişiden 30-40 tanesi maskeli dolaşıyordu. Ama bu Asya'da genelde hep böyledir. Japonya'da Güney Kore'de yani insanlar maskeyle dolaşmayı tercih ediyorlar. Nedeni de çok basit çok kalabalıklar yani çok kalabalık olunca temas tabi daha yakın oluyor. Türkiye Allah'tan çok büyük temas az olunca yakalanma şansımız da daha az oluyor tabi.

Şimdi Avrupa açısından bakıldığında Şi Cinping Devlet Başkanı Chongqing şehrinde çıkan yük taşıma treninin Almanya'da Duisburg şehrine varışı esnasında da Alman yöneticilerle birlikte karşılıyor. Bu tabi çok önemli bir olay çünkü biraz sonra resimlerde de göreceksiniz. Bu barış "Bir Kuşak Bir Yol" projesi sadece karayı değil hava ve denizi de kapsayan bir yapıda ve Avrupa tabi Çin ile özellikle ilişkilerini geliştirme de bu yüzyıl da çok daha farklı bir politika takip edecek. Nedeni şu 18. ve 19. yüzyıl da Çin pastası olarak tanımlanan bir karikatür vardı. Avrupalı ülkeler Fransa, İngiltere, Almanya hepsi gelmişler. Çin tortesini yani pastasını kendi araların da bölüşüyorlar.

Burada çok büyük bir benzerlik var Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupalı ülkeler tarafından paylaşılmasını andıran benzer bir karikatür bu ve Avrupa'ya Çinliler özellikle Avrupa'ya karşı bir aşâğılık ve utangaçlık duygusu yaşadılar 19. Yüzyılda.

21. Yüzyıl Çin açısından, Çin tarihi açısından, Çin psikolojisi açısından bir üstünlük yüzyılı olacak. Yani bir rövanş yüz yılı olacak. Yani siz geldiniz efendime söyleyeyim bizi sömürdünüz, sömürmeye çalıştınız, bizi böldünüz ama biz geliştik. Biz size geliyoruz mesajını verecek. O nedenle Avrupa'nın bakış açısında acaba Çinliler ne yapacaklar nasıl bir politika takip edecekler gerçekten en önemli soru ve onlar da şu anda cevabını bilmiyorlar. Ama Theo Sommer'ın First China isimli kitabın da özellikle giriş kısmında diyor ki. Theo Sommer hakkın da bilgi vereyim. Master'ını Japon Çin ilişkileri üzerine yazan, 50 defadan fazla Çin'e giden, bütün Almanya başbakanlarına eşlik eden ve Çin'i

en iyi bilenlerden biri. Bu nedenle onun yazdıkları otoriter yazılar kabul edilir şöyle diyor girişte. 21.yüzyıl da Çin yüzyılını yaşayacak torunlarımıza. Çinliler gelecek değil Çinliler artık geldi diyor ve bu Çinliler geldi düşüncesi önemli Avrupa'da “yeni bir Çin korku dalgası” yayılmış durumda. Ekonomik olarak, siyasi olarak, sosyolojik olarak ama Avrupalıların tabii bir özelliği var. İngilizce genelde lessons learn hatalardan ders çıkarma olarak tanımlanan bir bakış açıları var.

Profesör Kühnhardt Ludger Avrupa Araştırmaları Merkezi başkanı bir makale yazdı. Bu makale su açıdan önemli makalenin ismi “The New Silk Road: The European Union and China Lessons Learned” yani “**Yeni İpek Yolu: Avrupa Birliği ve Çin Çıkarılan Dersler**” şimdi bu makale şu açıdan önemli. Avrupa ve Çin ilişkilerine tarihsel bir perspektiften yaklaşarak gelir. **Paul Kennedy'nin Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri isimli kitabının 1. Bölümü bunun üzerine, strateji ile ekonomi arasındaki bağlantıyı anlatır.**

Çin 1500 yılında çıkış noktası 1500 yılıdır. 1500 yılında Osmanlı İmparatorluğu 15 milyon Çin ise 150 milyon. 2021 yılında ise Türkiye 85 milyon Çin 1.4 milyar. Yani nereden baksanız onlar 10 defa daha fazla artmış. Biz üç kıtada hüküm süren bir imparatorluk olmamıza rağmen en fazla 4 defa bilemedin 6 defa artmayı başarmışız. Şimdi bunu ne için söylüyorum. Çünkü Çin'in özellikle Netflix izleyenler bilir. Marco Polo dizisi vardır. Bence çok önemli bir dizidir tarihsel arka planı verme açısından. Özellikle Çin'den elde edilen bilgilerin Avrupa'ya aktarılması Marco Polo tarafından yapıldı. Yani spagetti dediğiniz şey aslında Çin ürünüdür ve hatta havai fişekler yine Çinindir baskı vesaire. Çin Büyük bir medeniyettir Çini devlet olarak görmemek gerekiyor zaten arkadaşlarımız da söylüyorlar. **Çin bir medeniyet ve bir yaşam biçimi.**

Avrupa'nın yaşam biçimi ile uyumlu mu uyumsuz mu sorusunu biraz sonra anlatacağım ben uyuşmadığını düşünenlerdenim. Burada asıl tabi önemli olan Avrupa'nın 2 tarihsel süreçten çok etkilendiğini ve bu tarihsel süreci iyi kullandığını söyleyerek gitmek istiyorum. Nedir bu süreçler bir Çin, iki Haçlı Seferleri 250 yılı bulan yaklaşık değişik süreçlerde Haçlı seferlerinin Doğu ile Batı arasındaki ilişkiye ve Doğunun kültürünün burada Çin ve İslam kültürünün Avrupa'ya aktarımı ve Avrupalıların bunları sonra yorumlayarak Rönesans ve reformasyona dönüştürmeleri mesela.

Amin Maalouf'un Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri bu açıdan çok önemli yani savaşların getirdiği tanışıklık, yakınlık ve bunların bilgi teknoloji aktarımının yapılması. O nedenle Niall Ferguson'ın Civilization isimli kitabı bu açıdan çok önemli. Civilization'ı okuduğumuz zaman şunu göreceksiniz. Batı medeniyetinin bu kültürlerden etkilendiğini anlatır ama bu kültürleri kendi hükümlerine altına almaya çalıştığını ve başardığını da belli bir nokta da anlatır. O nedenle **Avrupa tarihi açısından bakıldığında ve bu iki büyük medeniyet yani Çin ve İslam medeniyeti** Avrupa nazında bugün geline nokta da çok önemli rol oynamıştır. Ama nasıl olmuştur da batı dünyası bu ülkelere üstünlük sağlayabilmiştir onu

da tabii özellikle Osmanlı tarihini de çok iyi bilen Bernard “Lewis'in What Went Wrong?” yani “Nerede yanlış yapıldı” isimli kitabında okuyabilirsiniz yani nasıl oluyor da son 350 yılda İslam dünyası ve Çin içine kapanırken sosyolojik olarak, psikolojik olarak, askeri olarak Avrupa bütün dünyayı kontrolü altına alabildi ve beyaz adamın üstünlüğünü gündeme getirdi.

Avrupa tarihi açısından bakıldığında ve bu iki büyük medeniyet yani Çin ve İslam medeniyeti Avrupa nazında bugün gelinen nokta da çok önemli rol oynamıştır. White man supremacy yani beyaz adamın üstünlüğünü kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmasının getirdiği psikolojik bir durum yaşanıyor şu anda.

Bu beyaz adamın üstünlüğü İngilizce bir kavram “white man supremacy” yani şu anda “Amerikan senatosuna saldıran beyazların” diyorlar ya hani ırkçı falan sonra yani onların arka planıdır bu. **White man supremacy yani beyaz adamın üstünlüğünü kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmasının getirdiği psikolojik bir durum yaşanıyor şu anda.** Tabii özellikle şunu da vurgulamakta fayda var. Theo Sammer'in kitabı şunu da bize anlatıyor. Çin de biliyorsunuz anayasal değişiklikle Şi Cinping'in Cumhurbaşkanlığı süresi süresiz uzatıldı. Bu ne anlama geliyor siyasal istikrarın ekonomik istikrarın devam etmesi gerekiyor. **Çin şu anda dünyanın bir numaralı küreselci ekonomisidir ve küreselcilerin ister istemez göz önüne almak zorunda kaldıkları bir ülkedir.** Çok değil daha 3-4 yıl öncesine Cinping'in Davos'ta yapmış olduğu konuşması mesela Thomas Freadman'ın kendisi küreselleşmenin avukatı olarak bilinir. Onun o meşhur kitabı vardır The Lexus and Olive Tree ve Türkçeye de çevrilen birçok kitapları da var ama önemli kitaplarından biri de dünyadaki özellikle bu büyük firmaların nasıl dünyayı etkilediklerini güç merkezlerini değiştirdiklerini Micheal Mandelbaum'la birlikte yazdıkları “That Used to Be Us” yani “Biz Önceden Böyleydik” kitabını da okursanız orada bu Çin'in teknolojik anlamda özellikle son dönemlerde yapmış olduğu katılımları da görmeniz mümkün.

Bir örnek veriyor mesela diyor ki George Town'da metrodan indiniz. Asansöre bineceksiniz. Ama asansör bozulmuş ve 6 aydır diyor. Barack Obama döneminde oluyor bu. 6 ay kimse bu asansörün yapılması konusunda girişim de bulunmadı, devlet de yapmadı. Oysa 6 ayda Çin 35 katlı büyük bina dikti diyor. Yani Çin'in ne kadar hızlı geldiğini matematikte bilim de teknoloji de ilerlediğini gösteriyor. O nedenle özellikle genç arkadaşlara iki şeyi izlemelerini isterim.

Bir Çin Devleti'nin kuruluşunun 70.yılı yani 1949 kutlamaları 2019 da yapıldı. Bir de Çin'in 1929'dan itibaren Çin'in askeri anlamdaki ulusal gününü anlatan iki buçuk saatlik filmlerdir bunlar. Cinping'in ortasında Çin'in bir yerde tüm Çin ordusunun gücünü gösteren bize ne derler ona kara haber yani askeri yeteneklerin komutanın ve yahut devlet başkanlarının önünde tören merasim yapılan bir alanda kilometrelerce uzunlukta onu bir izlesinler. Türkiye'de biz yani çabuk gaza geliyoruz dünyanın en iyi gücü falan yani dalga mı geçiyorsun.

Şimdi bir **Çin'i** gördükten sonra Çin **her 2 yılda bir büyük savaş gemisi yapmaya başladı**. Şu an da 2 tane savaş gemisi var 2030 yılında Avrupa ülkelerinin hem Fransa hem İngiltere'nin önüne geçecek. Amerika Birleşik Devletleri ile rekabet edecek konuma gelecek. Yani **savaş gemisi alanında Amerika Birleşik Devletleri'nin bile önüne geçecek**.

Şimdi ben özellikle Türkiye'deki bu millete gaz veren bazı kesimlere genç arkadaşlarımızın özellikle inanmamalarını söylüyorum. Yani Çin dediğimiz devlet Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlarının sayısı kadar Çin'in Komünist Partisi'nin gençlik kollarının üye sayısı var. O nedenle büyük neye göre büyük.

Bir Çinli bana dedi ki sizin bu valiler ne kadar havalı dedi. Bartın'a gitmiş herhalde ya da küçük başka bir şehre gitmiş galiba Kars da olabilir. Kardeşim diyor senin vali olarak görev yaptığın yerde diyor benim muhtarımın sayısı o kadar diyor. Çin de 1 milyonu aşan şehir sayısı 181 tane. 181 tane şehrin sayısı 1 milyon nüfustan fazla. O nedenle büyüklük neye göre büyüklük. Avrupa bunun farkında. Ülkeler bazında alırsanız hiçbirinin Çin'le rekabet etme şansı yok.

Çin her 2 yılda bir büyük savaş gemisi yapmaya başladı. Yani savaş gemisi alanında Amerika Birleşik Devletleri'nin bile önüne geçecek.

Ama karıncalar gibi Avrupa Birliği'nin 28 ülkesi bir araya gelip 28 ülkesi bir olarak Avrupa Birliği'ni oluştursa Çin'in karşısında bir ekonomik güç olarak duruyor. Yani Macaristan bir güç değil, Estonya, Slovenya değil, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya birlikte. İngiltere'nin çıkması mesela Avrupa birliği için çok kötü oldu. Hangi açıdan Çin ile ilişkiler açısından son dönemlerde biliyorsunuz. Hem Çin İngiltere ile daha yeni Avrupa birliği ile Çin arasında ekonomik bir anlaşma sağlandı.

Şimdi Avrupa Birliği'nin ilginç olan nokta burası Konuralp Bey doğru bir şekilde söyledi. **Avrupa'dan Çin'e giden uçaklar boş ama oradan gelirken dolu geliyor.** Neden? **Çünkü Çin devleti Avrupa Birliği vatandaşı olabilmek için vatandaşlarına çok büyük destek veriyor. Mesela en fazla ilgi gören vatandaşlıklardan iki tanesi Portekiz ve İspanya vatandaşlığıdır.** Neden biliyor musunuz? **Çünkü İspanya ve Portekiz pasaportu aldığınız zaman Avrupa'da dolaşmıyorsunuz. Latin Amerika'da da dolaşıyorsunuz.** Bütün **Latin Amerika ülkelerine serbest dolaşım hakkınız var.** Latin Amerika Çin için çok önemli bölgelerden biri Avrupa Birliği içinde çok önemli ama Çin için daha da önemli hale gelmeye başladı.

Mesela Türkiye'de de **son dönemlerde çok sayıda Çinli Türk vatandaşı olmaya başladı. Cebine 250 bin doları koyuyor Çin Devleti ve bu insanlar gidip Türkiye'de bir ev alıp Türk vatandaşı olabiliyorlar.** Şimdi bu ayrı bir strateji bu ne kadar gider gitmez onu göreceğiz ama bildiğimiz bir şey var. Avrupa'ya Çinlilerin gönderdiği öğrenci sayısına bakın mesela bizdeki Çinli öğrenci sayısıyla Kolombiya'daki öğrenci sayısını bir kıyaslayın. Mesela bizim üniversitelerimizde diyelim. Yozgat Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Ağrı Üniversitesi yani oralarda Çinli görebilir misiniz göremezsiniz ama şeyde Avrupa'nın bütün ülkelerinde Estonya'sından Polonya'sına, Macaristan'dan Slovenya'sına kadar bütün üniversitelere Çinliler hem teknolojik hem de tıp alanında öğrenci gönderiyorlar niye çok ucuz İngiltere'ye o kadar göndermiyor. Amerika hala birinci sırada çünkü Çin'in 70 milyondan fazla diaspora olarak "oversized chinese" olarak söylenen Çinliler var. 70 milyon bizim nüfusumuz kadar nerden baksanız. Bizim 6 milyon yurt dışında Türklerimiz var. Hala yurtdışı başkanlığımız falan var ya. Bütün dünya bizi hayranlıkla izliyor. İlgisi bile yok. Adamların harcadığı para 1000'e 1. Yani bizim harcadığımız para 1'se onlar 1000 harcıyor. Bu dışarıdakilere sahip çıkma anlamında özellikle neyse bu Türkiye durumu ayrı bir şey.

Avrupa'dan Çin'e giden uçaklar boş ama oradan gelirken dolu geliyor. Neden? Çünkü Çin devleti Avrupa Birliği vatandaşı olabilmek için vatandaşlarına çok büyük destek veriyor. Mesela en fazla ilgi gören vatandaşlıklardan iki tanesi Portekiz ve İspanya vatandaşlığıdır. Neden biliyor musunuz? Çünkü İspanya ve Portekiz pasaportu aldığınız zaman Avrupa'da dolaşmıyorsunuz. Latin Amerika'da da dolaşıyorsunuz. Bütün Latin Amerika ülkelerine serbest dolaşım hakkınız var.

Çin tabii açık toplum değil önce onu söyleyelim. **Çin'in en büyük sorunu Çin yaşam modeli Avrupa için örnek olur mu** olmaz. Çin lokantaları her yerde olacak. Şüphesiz Çin malları olacak ama Çin'in yaşam biçimi ayrı **o ayrı bir kültür ne Amerika'da Avrupa'da Çin yaşam biçimi söz konusu olmayacak.** Bu nedenle Çin'in Avrupa'ya bakışı daha farklı. Mesela Çongçing şehrinde dolaşırken bir fırsat oldu. Böyle bir alışverişe çıktım. Bizim Mesut Özil'in bile fotoğrafı vardı. Arsenal formasıyla. Tam o sıralarda da bir şey söylemişti Uygur Türkleri ile ilgili. Herhâlde adamın resmini indirmeyi unuttular orada.

Bütün Avrupa da gördüğünüz bütün o önemli büyük markalar hepsi Çin'de var bu çok ilginç bir şey ama Çin tabii kapalı bir toplum Konuralp Bey bunu daha iyi biliyor. Ama şunu söylemek istiyorum soğuk savaş dönemin de Karl Popper'ın **"Açık Toplumun Düşmanları"** isimli kitabı biliyorsunuz çok önemliydi. Açık toplum özellikle Sovyetler Birliğini ve Çin'i devre dışı bırakan batı demokrasisini ön plana çıkaran bir yaklaşım beraberinde getirmişti. Soğuk Savaş kazanıldı yani Batı tarafından. Fukuyama'nın The End Of History isimli kitabı bunu anlatıyor. Ama burada asıl şey şu Küreselleşmenin düşmanları ne yapacak.

Profesör Lodger Kübnhardt'ın The Global Society and Its Enemy. Bu kitap 2015 yılında yazıldı. Çünkü 1945 yılında Karl Popper Yeni Zelanda'nın Christchurch şehrinde üniversitede "açık toplumun düşmanları" isimli kitabı yazmıştı. 70 yıl sonra bu kitap yayınlandı ama açık toplumdaki küresel topluma bir geçiş yaşanıyor. Liberal düzenin son dönemlerde yaşadığı gerginliği hepimiz biliyoruz. **Almanya'nın ve Fransa'nın, İtalya'nın, İspanya'nın Çine olan yaklaşımları Avrupa Birliği'nin bir bütün olarak Çin ile ilişkiye girmesi şüphesiz Avrupa Birliği'nin ekonomik devinimi açısından çok önemli. Neden? Çünkü Avrupa çok zengin bir bölge.** Sadece Almanya'nın 4,5 milyondan fazla tabii bütçesi var.

Ama Çin 2030 -2035'ler de dünyanın bir numaralı ülkesi olma durumuyla karşı karşıya. O yüzden ABD ile Çin arasında "Ticaret Savaşları" kavramı ortaya atıldı Trump tarafından. Almanya'da Çin kökenli olup Bonn Üniversitesinde görev yapan Mr.Gue Korpher Vakfının yayınladığı bir kitapta şöyle anlatıyor. Diyor ki **biz Çinliler olarak gelişmek istiyoruz. Bizim bir yayılmacı hedefimiz yok.** Biz Emperyalist, kolonyalist değiliz. Bizi dragon yani kolları çok olan ejderha olarak görmeyin. Biz ticaret yapmak istiyoruz, daha iyi yaşamak istiyoruz diye. Bir nevi "Avrupalıların kafalarında oluşan Çin duvarını" bu kafalarda oluşan duvarın yıkılması için uğraşıyor. Ama başarısız oldu. Neden? Çünkü Çin yine Avrupalı yazarlara göre söylüyorum. Çin yine tıpkı bir kanser gibi yayılıyor. Bir Kuşak Bir Yol Projesinin de deminden beri anlatılan şeyde bir Çin projesidir. 60 ülkeden fazla ülkeyi kapsamaktadır ve şu anda Çin dünyada en fazla kredi veren ülkelerden biridir.

Zaten ama Avrupa birliği açısından bakıldığında şunu söyleyebilirim bir düşünce kuruluşunun da 10 yıllık başkanlığını yapan ve Alman hükümetleri için danışmanlık yapan

bir meslektaşımız onun 2006 yılında yazdığı ve gelişimini ön gören Avrupa'nın ne gibi önlemler alması gerektiğini öneren kitabından alıntı yaparak da söylüyorum. Diyor ki 2006 yılında biz şu anda ucuz işçi diye Çin'e gönderiyoruz. Airbus'tan tutun Avrupa'daki bütün firmaların Çin'de üretim tesisleri var. Covid zamanının da geçen yıl Nisan ayında Alman Der Spiegel dergisinde Airbus'ın CEO'suyla yapılan röportajın da diyor ki. Biz Avrupa da üretimi durdurduk Covid nedeniyle. Ama **11 bin kişi Çinli Avrupa içinde Airbus'ın ihtiyacı olan malzemeleri üretmeye devam ediyor. Yani biz duruyoruz onlar çalışıyor. Çin'in 1 günlük üretimi bugün için soğuk savaş döneminde Çin'in 30 yılda ürettiğine eş değer.** Olağanüstü bir katma değer yaratıldı ve Avrupa'yı korkutan da bu Çini engellemek mümkün mü yoksa iş birliğiyle mi Çini dengelemek mümkün olacak.

ABD doğrudan savaş ilan etti. Neden? Çünkü ABD ile Çin arasındaki ticaret Savaşları küresel bir boyutta ve her ikisi de şu anda dünyanın en önemli güç merkezleri ekonomik anlamda söylüyorum.

Şimdi **Avrupa Birliği'nin yeni stratejisi ABD ile birlikte hareket ederek Çin'i dengelemektir.** Sovyetler Birliği'nin Soğuk savaş döneminde konteyn edilmesi (çevrelenmesi) gibi ama bunu yapabilecek mi? Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa bu değişik bir soru ne için bunu anlatıyorum. Çünkü Dan Schneider bunu önceden gördü ve söyledi. Avrupa'nın Çin ile olan ilişkilerinde **Çin'in çok istikrarlı bir biçimde küçük ülkelerden başlayarak Yunanistan'dan Macaristan'dan Polonya'dan Malta'da Portekiz'den bunlar firmalar almaya başladılar limanları almaya başladılar. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine ve Balkanlara kredi veriyorlar.** Bir de şöyle veriyorlar yani "Al-Ver" şeklinde yani Avrupa Birliği'nden büyük hayal kırıklığı yaşadı bu ülkeler. Çünkü Avrupa Birliği proje bazlı hareket kredi veriyor. Yol yapılıyor. Hastane yapımı hatta Kıbrıs'a gidenler varsa bizim ODTÜ kampusunun yanında böyle lokantalar var. Şöyle yazıyor bu lokantanın tabağı çatalı Avrupa Birliği projesi çerçevesinde sağlanmıştır. Şaka gibi hakikaten yazıyor yani okudum. Çin'de öyle bir şey yok Çin çok hızlı giriyor büyük paralarla giriyor iş yaratan yatırımlara para veriyor.

O nedenle **Avrupa Birliği'ni içerisinde şu anda yaşanan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde olan krizin Polonya ile Macaristan ile yaşanan krizin en önemli nedenlerinden biri Çin'in bu etkisi olarak değerlendirilebilir** bir başka. Tabi belki birçoğunuz duydu duymadıysanız şimdi şu kitabın Kishorne Mahbubani Has China Won? Kishorne Mahbubani Singapur Üniversitesi kurucu dekanı, Birleşmiş Milletler daimî temsilcisi dünyanın da en iyi bilinen tanınan 50 düşünüründen biri. Kishorne Mahbubani bu kitabı yazdı ama bir başka argüman niteliğinde kitapçık yazdı. O da şu Has the West Lost It? **Batı Kaybetti Mi? Çin kazandı mı Batı kaybetti mi?**

Tabii burada özellikle Batı'nın yaklaşımı Avrupa Birliği'ni kastediyorum burada İngiltere'ye Fransa'ya İtalya'yı Almanya'yı şimdi burada biliyorsunuz çok değil geçen yıl Çin başta

olmak üzere Asya ülkeleri dünyanın en büyük ticaret anlaşmasını imzaladılar. Şimdi Mahbubani bunu videoda da izleyebilirsiniz. Özellikle Kishorne Mahbubani'nin, Joseph Nye ve Fareed Zakariy'la birlikte katıldıkları bir tartışma var. Çok ilginç çok uzak değil daha Kasım ayında Berlina Forum diye bir toplantı var Almanya 'da. Ben de sürekli katılıyorum. Belki isteyenlere o programın linkini verebilirim. Tekrarını izleyebilmeleri açısından. Katıldım tabi. Şöyle dedi Kishorne Mahbubani: Tamam. Avrupa ülkeleri gelsinler bizimle iş yapsınlar, ticaret yapsınlar. Ama Avrupalı ülkeler gelip bize ders vermeye kalkmasınlar. İnsan haklarıymış, basın özgürlüğüymüş, azınlık hakkıymış böyle normatif değerlerle gelmeyin. Ticaret yapacaksınız gelin. Bize karışmayın. Bunu söyleyebilmek başlı başına çok büyük bir özgüvenin eseri. Yani bunu 30 yıl evvel 40 yıl evvel söyleyemezdi bir Asyalı.

Kishorne Makbubani'nin çıkış noktası “Can Assian Think? Asyalılar Düşünebilir Mi?” diye 1990'lı yılların sonunda yazdığı bir makale. Daha sonra kitaba değiştirdi. Asyalılar Düşünebilir Mi? zaten özellikle **Bill Clinton'ın 21.yüzyıl Asya Pasifik yüzyılı olacak** şeklindeki açıklaması biraz da o bilgilere dayanıyordu. Şimdi Avrupa Birliği ile Çin arasında bütün bu coğrafyayı yani Konuralp Bey'in gösterdiği harita ve benim koyduğum haritalar.

Temel soru şu **21.yüzyıl sorusu Çin ABD'ye uyguladığı benzer politikaları Avrupa Birliği'ne uygulayacak mı?** Yoksa farklı strateji mi uygulayacak? Bu çok önemli çünkü **Avrupa Birliği'nin ekonomik gücüyle Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik gücü eğer birleşirse Çin'i belki dengeleyebilirler.** Ama Rusya'yı da yanlarına almaları şartıyla. Alabilirler mi onu bilemiyorum. Çin şu anda olağanüstü bir geniş politikası var. Yayılma politikası var. Covidle birlikte her ne kadar uluslararası alanda büyük bir itibar kaybına uğramış olsa da gördüğüm kadarıyla son dönemdeki gelişmeler Çin'i Covid 19 ile mücadelede de ön plana çıkardı. Yani batının başarısızlığı Çinin başarısı olarak görülen bir süreçte yaşandı. Pandemi sonrası süreç bence çok daha ilginç olacak ama neler olacak onu hep birlikte göreceğiz. Ben şimdilik bu kadar konuşayım teşekkür ediyorum. Sorular varsa elimden geldiğince yanıtlamaya çalışayım.

Aycan Hanım: Birbay Bey'in bir sorusu vardı. Ben iletişim size hocam. Çin'in bu yayılımına Türkiye olarak sizce politikamız doğru mu? Türkiye de Çince bilen sayısı çok az Çinlilerden Türkçe bilen sayısı fazla. Bunlar ilkin hedef ülkeleri belirleyip her şeyin özünü alıp kopyalıyorlar “Made in China” diye dünyaya pazarlıyorlar. Buna nasıl engel olacağız diye sormuş.

Hüseyin Bey: Engel olamazsınız. Yani adamlar Hereke halılarını bile aldılar. Hereke halısı üretiyorlar ve satıyorlar. Biz farkında değiliz. Melih Gökçek Belediye Başkanı olduğu zamanlar Ankara'da çok ilginç işte bu yerli mi, milli mi tartışmaları var ya son dönemlerde saçma sapan şeyler yani. Ankara da oyuncak satan dükkanlarda Melih Gökçek işte Ankara İtfaiyesinin böyle maketlerini çocuklara dağıtıyor. Şimdi altında da “Made in China” yazıyor. Yani “Made in China” küresel bir olgu.

Amerika da Micky Mouse'un olduğu yere gittiler. Oradan çocuk ufaktı o sıralar 90lı yıllarda oluyor bu. Micky Mouse tabaklarını falan aldım. Tamamı Çin'de üretiliyordu. Yani Amerika'nın içine girmiş zaten Avrupa'ya da girdi. Şimdi silah sanayinin içine de girdi. Yani bilimsel anlamda, teknolojik anlamda **Türkiye'nin Çin'i engellemesi tek başına mümkün değil.** Avrupa Birliği ve ABD ile iş birliği yapacak Türkiye. Yani onlarla birlikte hareket edecek. Biz **Çinle 20 milyar doların üstünde şu anda ticaretimiz. Yani önümüzdeki dönemde daha da artabilir. Zaten bu nedenle Türkiye Çin'e özellikle Uygur Türkleriyle ilgili şeylerde pek fazla sesini çıkarmıyor.**

Çünkü alınan krediler de koşul var. Yani Çinliler çok ilginç diyorlar ki eğer benden kredi alırsan benim ülkemin iç işleriyle ilgili herhangi bir yorumda bulunamazsın. Bu madde de var. Mesela biz Çin'den 50 milyar dolarlık bir kredi alacaktık. Hızlı trenler için. Ama Çin koşul koydu bunu Ulaştırma Bakanlığı'na sorabilirsiniz. Dedi ki ben işçileri Çin'den getireceğim. Bizimkiler de tabii ki kabul etmedi. Ama **Çin'in politikası bu bütün Afrika'da Avrupa'da dünyanın her yerinde Çinliler proje aldıklarında kendi işçilerini gönderiyorlar.**

Bakın Polonya'da yapılan Avrupa Şampiyonası'nda Varşova Stadı yapılamayacak. Yani 3 ay kaldı yollar yapılmadı. Avrupalılar çok yavaş çalışıyorlar. Ne yaptılar Çinliler geldi 3 ay içerisinde tam maçların başlayacağı güne yetiştirdiler. Ama karınca gibi yüzlerce binlerce işçisini getirerek. Türkiye olarak Çin ile iş birliği yapmak bölgesel ve küresel olarak önemli ama biz onlarla şey yapamayız. 1 yılda Mehmet Bey Çin de mezun olan mühendis sayısı 400.000 Almanya'da 40.000 Türkiye'de de bilemediniz 4000. Hadi üstüne KDV ile koyayım 5000. 5000 mühendis ile ne yapacaksınız?

400.000 mühendis bakın şu an da Pakistan'ı yeni baştan yapıyorlar, yeni baştan. Pakistan çok iyi bir politika takip ediyor. Göreceksiniz 5-10 yıl içerisinde ne hale gelecek. **Afrika da Cibuti ile Etiyopya arasında hızlı tren kurdular, denize açılıyorlar. Bütün bu Afrika ve Körfez coğrafyasında çok hızlı geliyorlar. Yani Kazakistan'la İngiltere ile yapılan anlaşma 200 milyar pound.** Çin'in milli takım borçlarını yetiştiren İngiliz eski futbolcular.50 milyon lisanslı futbolcu var Çin'de 50 milyon. Bizimkiler gitti ya Burak falan gittiler dayanamadılar geri geldiler. Mesela Covid çıkmasaydı Çin ligin de çok para var. İşimiz zor yani Türkiye olarak Çin ile rekabet etme şansımız sıfır.

Aycan Hanım: Mustafa Çiçek'in bir sorusu var. Kissenger Çin'in dünyaya entegrasyonu konusun da hata yaptıklarını söylediler. Çin'in önünü açarken başarılı olduklarını söyleyen Kissenger ekibi önünü kesmek konusun da aynı başarıyı gösterebilecek mi diye sormuş.

Hüseyin Bey: Kissenger'ın "On China" diye bir kitabı var Çin üzerine. Biliyorsunuz Kissenger Richard Nixon ile birlikte 1970'li yıllar da Nanjing şehrinde Mao ile buluşan kişi. Bütün o organizasyonu yapan Kissenger zaten. Ben Nanjing şehrine gittim. Kissenger'la Richard Nixon'ın Mao'yla buluştuğu binaya girdim. Oraları gördüm. Çok ilginç bir atmosfer var. Kissenger'ın Çin'i dengeleme politikalarında mimar olduğu tartışmaya gütmez ama büyük bir olasılıkla onun yaşı yetmeyecek. 96'lı yaşlara geldi. 3 bilemediniz en fazla 10

sene yaşar. Ama Çin 2030'lar da dünyanın 1 numaralı ülkesi olma konumun da. Şu soruyu sormak lazım. Mustafa Bey'e yardımcı olmak açısından. **Amerikan yönetimi Amerikan siyasal liderliği Çin siyasal liderliğiyle nasıl bir ilişki içine girecek? Yani çatışmacı mı yoksa iş birliği mi?** Çin'siz Amerika'nın yapması çok zor artık. Öyle ilişkiler oluştu ki Çin 'siz Amerika çok zor yapar. Tarım ürünlerini alır. Donald Trump Çin'e ambargo uygulamaya başladı. **Çin'de Amerika'dan tarım ürünleri almamaya başladı ve bütün köylüler çiftçiler ayaklandı. Çünkü en büyük alıcı Çin 1.4 milyar düşünsenize günde 3 defa karınları doymaları lazım.** Çok güzel bir şey diyor değerli Theo Sommer önceden diyor. Önceden Çin de olanlar bizi etkilemezdi. Şimdi Pekin'de bir çuval pirinç yere düşse dünyada deprem olur diyor ve doğru ben 1995'ten beri Çin'e gidip gelenlerden biriyim. Son 6 yılda da 8 defa Çin'e gidip geldim. Yani hemen hemen her yıl bazen iki defa gittim. O aradaki gelişme hızını görebilenlerden biriyim. Somut olarak yaşayanlardan biriyim. Hızlı treninden tutun da havalimanına kadar. Şimdi biz Havalimanı yaptık İstanbul'a. Metro yok nasıl gideceksin havalimanına? Taksiyle gideceksin, otobüsle gideceksin ve belediye otobüsüyle gideceksin. Saçma sapan bir şey. Adamlar 5 katı ucuza yeni Çin havalimanını yaptılar. Her şeyi tam takım yaptıktan sonra başladılar. Pekin'deki yeni havalimanını gördükten sonra İstanbul Havalimanı onun yanında küçücük kalıyor ve maliyet hesaplarını söylüyorum size. İnsanları havalimanına ulaştıramıyorsunuz. Çin de böyle bir şey söz konusu değil. Çin'de önce metrosunu yapıyor havalimanını yapıyor yollarını yapıyor. Biz de kervan yolda düz yürür diyerek. Türkiye de öyle değil midir? Önce binalar yapılır sonra yollar yapılır. Mustafa Bey'e cevabım Kissenger göremeyecek. Ama Kissenger'ın eksikliği hissedilecek. Kissenger gibi düşünenlerin Amerika da eksikliği hissedilecek. Çünkü Amerika artık geliştiremiyor böyle stratejistler.

Aycan Hanım: Okan Gümüş'ün sorusu **Avrupa Birliği'nin Doğu Türkistan meselesine takındığı tavır tam olarak nedir?**

Hüseyin Bey: Avrupa Birliği'nin tabi birçok ülkesi **Çin'in politikalarına karşı imzaladılar. Ama ne kadar samimiler o da tartışma götürür.**

Aycan Hanım: Erkin Bey'in sorusu, Çin'in yükselmesi ile problemleri de çoğaldı **Çinli uzmanlar Çin böyle devam ederse gelecekte sosyal patlama olacağını söylüyor. Siz buna nasıl bakıyorsunuz?**

Hüseyin Bey: Çin'de sosyal patlama olmaz kültürleri öyle bir şey vermez. Yani şöyle bir örnek vereyim. Türkiye'de aşı olacağız değil mi? Kaç kişi ihlal edecek. Şimdi Çin de öyle bir şansımız yok. Congçing şehrinde karşıdan karşıya geçiyorum. Bir tane de Allah'ın kulu trafik kuralını ihlal etsin. Etmez, edemez. Niye biliyor musunuz? Çünkü devlet kontrol ediyor. Yanlış davrandığınız zaman karneniz var orada vatandaş karnesi var diyor ki Kırmızı ışıktaki geçtin eksi, yurtdışına çıkamazsınız kredi alamazsınız, efendime söyleyeyim işyeri açamazsınız sizi kriminal gibi görüyor. Şimdi öyle bir kontrol var ki 1 defa kültürlerinde öyle bir ihsan yok. Başkalarına karşı birlikte olabilirsiniz. Genelde batı dünyasında ve Türkiye'de bireyselci bakış açısı orada yok. En iyi bilenlerden biri Konuralp Bey'dir. Ama şu var. Biliyorsunuz çok kısa bir süre önce Çin fakirliği ortadan kaldırdığını

açıkladı. O konu da ben de yorum yaptım. Çin öyle gözüküyor ki zorluklar şöyle yaşayacak. Tek çocuk politikaları tabii ki yaklaşık 350 milyon kişiye tabii bunların anne babadan sonra kimse yok. Zaten yakıyorlar küllerini bir kavanoza koyup bir köşeye koyuyorlar. Bizim Temel hikayesini anlatayım. Bizim Karadenizliler Çinlilerle Ticaret yapıyorlarmış. Çay alıyorlar Çinliler 5000 ton istiyor. Bizimkiler birkaç yıl 5000 ton gönderiyorlar. Sonra diyorlar ki 4000 ton gönderelim bu sene fark ederlerse seneye düzeltiriz diyor ve 4000 ton yolluyorlar. Çinlilerde diyorlar ki bunlar yanlış gönderdi neyse seneye düzelttiler. Karadenizliler de bunlar yedi seneye bir daha 4000 ton gönderelim diyorlar. Çinliler diyorlar ki bunlar yine bir yanlışlık yaptı. 4.sefer de diyorlar ki Çinliler siz bize hep eksik mal gönderdiniz savaş ilan ediyoruz. Karadeniz'de vay siz bize nasıl savaş ilan edersiniz yaşlılar toplanıyor konuşuyorlar kendi aralarında ama bir hafta falan kalıyorlar içeride. Sonra herkes çıkıyor tüfekler falan savaş ilan ediyoruz değil mi falan Temel de yok demiş savaş ilan etmiyoruz. Ne oldu korktun mu Temel demiş, Temel de demiş ki biz öldürürüz öldürmesine de gömecek yer bulamayız demiş. Şimdi bu bakış açısına göre değişiyor. Çin durdurulabilir mi sorusu bence **21. Yüzyılın sorusu durdurulursa nasıl durdurulur sorusu daha önemli** hangi stratejilerle durdurulabilir. Çin'in kendi içinde yaşayacağı sosyal patlamalar Çin Devleti tarafından kontrol edilebilme olanağına sahip hareketler. Tiananmen Meydanı biliyorsunuz. 1989 da yaşananlar o zamandan beri hiçbir şey de olmadı. Amerikalılar aldı gitti. Çin geçen yüzyılın deneyimini yaşamış bir şey olarak Avrupa ve batının politikalarını bilen içselleştirmiş olan ve ona göre de toplumsal önlemlerini alan bir ülke durumunda. Cinping'in Çin'i Yönetme isimli bir kitabı var. Ankara' da Çin büyükelçiliğinden de alabilirsiniz. Kitapçılarda da satılıyor diye biliyorum. Kitap çok ilginç Çin'i nasıl yöneteceğiz kitabı çok önemli. Bizim boyutlarımızın üzerinde bir yönetim tarzı var. **Çinlilerin en büyük avantajı tabii ne Müslüman ne Hristiyan olmaları. Çin'de Hristiyan olanların sayısı çok artıyordu. Çin önlem aldı.** Çin de 24 kişi bir araya gelebilir.25 kişi bir araya gelemmez. Neden çünkü 25 kişi bir araya gelince protesto oluyor. Mesela Hristiyanlığa geçmek isteyenler bir araya geliyorlar felsefi tartışmalar yapıyoruz diyorlar. Çin yönetimi bu yönde çok baskıcı bizim o batıdaki baskı politikasının ötesinde ayrı bir baskı var. Uygur Türklerine yapılan tartışmaları görüyorsunuz. Benim gördüğüm kadarıyla Çin'in içerisinde Avrupa tipi klasik Batı tarzı bir sosyal patlama ben en azından beklemiyorum.

Aycan Hanım: Bekir Ali Yüksel'in bir sorusu var. Çin ile Amerika'nın gelecekte bir çatışma yaşaması muhtemeldir. Ekonomik rekabetin ötesinde birbirini çevrelemeye ve etkilerini sınıflandırmaya çalışacaklardır. Sıcak çatışma ihtimali az da olsa var. **Avrupa Birliği Amerika'nın yanında Çin'e karşı müşterek bir tutum sergileyebilir mi?** Yoksa batı ittifakının sınırı Çin mi?

Hüseyin Bey: Bu manipülasyona girer bir savaş olur mu olmaz mı? Her ikisinin de nükleer silahları var. Nükleer silahlara sahip ülkeler çok dikkatlidirler. Bir roket gönderdiğinizde karşı taraftan da bir roket gelecektir. Hristiyanlıkta sen bana bir tokat attın ben senin diğer yanağına da atayım. Öyle bir konsept yok. Bunu Çin Dışişleri Bakanı Sing'e sordum. Sayın Sing Pakistanlılar şimdi nükleer silahlara sahip oldular. **Hindistan ile Pakistan arasında bir nükleer savaş olur mu?** sorusuna şöyle dedi. **Biz ilk saldıran olmayız ama**

ikinci saldırı oluruz dedi. Pakistan bize silah attığında Pakistan diye bir ülke olmaz dedi. Dehşet Yıldız diye bir kavram var. Dehşet Yıldız Soğuk savaş döneminde nükleer çatışmaları engelleyen yegâne şeydir. Nükleer çatışmaya girdiğiniz zaman geçmiş olsun nükleer savaşa girmek için çılgın olmanız gerek ama alan kapma belli bölgelerde etki arttırma olacak diye düşünüyorum. Çin zaten bunu yapıyor. Çin denizinden tutunda Avrupa'ya kadar etkisinin arttırmaya başladı. **Amerika ile rekabet olacak ama bunun bir sıcak savaşa dönüşme ihtimalini ben öngörülebilir bir gelecekte olarak görmüyorum,** belki yanılıyorum.

Aycan Hanım: Doktor Ömer Murat'ın sorusu, Çin uzak doğuda RCEP anlaşmasını imzalamayı başardı. Buna Avustralya ve Yeni Zelanda da dahil oldu. İngiliz Milletler Topluluğunun iki önemli ülkesinin bu anlaşmasına katılması ve Brexit'in zamanlaması bunların arkasında İngiltere'nin olup olmadığını akıllara getiriyor. Bu konu da ne dersiniz?

Hüseyin Bey: Bu biraz komplo teorilerine giriyor ben o kadar iyi değilim. Tarihsel benzeşmeler olabilir ama biliyorsunuz **İngiltere'nin Brexit'ten çıkmasının temel nedeni İngiltere'nin Avrupa'dan çok fazla talimat almasının getirdiği bir bıkkınlıktı.** Yani Avrupalılar kalkmışlar bize salatalığın boyu bu kadar olacak, yok arabalar sol direksiyonda olacak. Her şeyi standartlaştırıyorlar diye ayrıldılar. Tabii çok para verdiler. Avrupa'dan olan göçü de engellemeye çalıştılar. Sadece Polonya'dan İngiltere'ye mevsimlik işçi olarak giden sayısı 6 milyon. Polonya'nın Lublin kentinden Manchester'a uçuş 20 pound'a uçabiliyorsunuz. Bütün o İngiltere'nin eskiyen evlerinin damları Polonyalı işçiler tarafından tamir edildi. Macaristan'dan Romanya'dan Bulgaristan'dan gidenler var. Adamlar hayatların da "Sir" kelimesini kullanmamış. İngilizler "Yes Sir" gibi daha nazik. Adamlar dilde bilmiyor bedava tercüman oluyorlar. İngilizler bana göre çok rasyonel bir kararla Avrupa Birliği'nin tek başına bıraktılar. İngiltere, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda ile biliyorsunuz yeni bir birlik oluşturdular. Şöyle söyleyeyim Cinping'in bir İngiltere ziyaretini bir de Almanya ziyaretini kıyaslayın. İngiltere de Buckingham Sarayında Kraliçe tarafından kabul edildi. Canlı yayınlandı. İngiltere Kraliçesi'nin ağzından tek bir kelime siz insan haklarını ihlal ediyorsunuz gibi çıkmadı. Almanya da Almanya Cumhurbaşkanı Steinmeier Cinping'e ders vermeye kalktı. Siz insan haklarına aykırı ediyorsunuz, muhalefete böyle davranıyorsunuz ders vermeye çalışıyor. İngiltere ile Almanya arasındaki fark buydu. Almanlar da kara kara düşünüyorlar çünkü Almanya da çok bağlandı Çin'e. Şöyle İngilizler aslında Amerikan aklını temsil ederler. Pentagon'un planları İngiltere'nin planlarıdır dünya liderliği konusunda. Bunu Professor Hans-Peter Schwarz'ın bir kitabından örnek vererek söyleyeyim. Yunanlılar Romalıları yenemeyeceklerini fark ettikleri zaman onlara teslim olurlar. Onların üstünlüğünü kabul ederler ama dünya imparatorluğu projesini Romalılara verirler. Romalıların beyni Yunandır tıpkı Pentagon'un beyninin İngiltere olduğu gibi. O nedenle İngiltere daima Amerika'nın yanında olacaktır. Son yaşanan gelişmelerde beyaz adamın üstünlüğü, beyaz, Anglosakson ve Protestan olacak. Samuel Huntington'ın "biz kimiz" diye kitabını özellikle genç arkadaşlarımla okumasını öneriyorum.

4. OTURUM

Prof. Dr. Hasan KÖNi

Amerika ile uğraşıyoruz. Çünkü bir NATO ülkesiyiz. **Çin'in uyguladığı yaklaşım Marshall Planı'dır. ABD'nin 1945'ten sonra uyguladığı Marshall Planı. Amerikan malları Amerikan kredileri Paris'teki merkezden dağıtıldı.** Biz de Marshall yardımını aldık. Marshall Planı ile birlikte **Amerikan kültürü, Amerikan askeri sistemi, Amerikan ekonomisi de beraberinde geldi.** Şimdi Çin, askeri boyutunu göstermiyor ama bunlarla birlikte gelecek yavaş yavaş. Şimdilik kültür Çin yemekleri şeklinde ama diğer kültür boyutları da gelmeye başlayacak. Bundan da çok korkuyorlar.

Bir de ilginç bir yanı da var: Amerika'nın kullandığı bütün sistemleri kullanıyor; yani 1945'ten sonra kurulmuş olan uluslararası düzeni hiç bozmak istemiyor. Çok işine yarıyor. Niye? Dikkat ederseniz ilk önce ekonomik kurumları kurdu Amerika. IMF, Dünya Bankası, Uluslararası Ticaret örgütü (eski adıyla Gümrük ve Taifeler Birliği) Bunların hepsinde var. Bunlar dağılsın istemiyor. Bunların dünya ekonomik sisteminin asıl yönetim sistemi olduğu olacağını biliyor. Bunların içinde var, hepsinde var. Şimdi Amerika'nın söylemlerine bakıyoruz: **"Çin gelince uluslararası düzeni değiştirecek."** Hayır, istemiyor. **Bu uluslararası düzen, kapitalist düzen Çin'e yarıyor. Yani Amerika'nın kurduğu kapitalist düzen Çin'e yarıyor.** Yaramayan **Amerika'ya yaramıyor.** Eskiden rekabet olmadığı zaman Amerika'ya yarıyordu. Şimdi kendisi kadar üretebilen Çin imalat sanayide bir numara. Bilmem kaç milyon kişi Amerika'nın dörtte bir fiyatına çalışıyor. Devamlı üretim, mal üretimleri geliyor ve Çin bu kapitalist sistemi istiyor. Ve işin ilginç bir yanını daha görüyor: Uluslararası örgütler, yapılar, Birleşmiş Milletler... **Çin komünizmle milliyetçiliği birleştiriyor.** Halbuki biz ulusalcılar komünizme karşıydık. Hayır komünist yönetim artı milliyetçi. Şimdi ne halt edeceğiz onu bilemiyoruz. Komünistler komünistler... **Meğer komünistler milliyetçiymiş,** bunu da gördük. Bu da yeni yaklaşım. Şimdi şaşırtıcı bir durum da ortaya çıkıyor. Çin'in komünizmi, yönetimde kullandığı bir yapı. Ama **Çin Milliyetçiliği. Çünkü kültürünü biliyorsunuz Konfüçyüs Planı var. Orada Çin dili öğretiyor, Çin kültürü öğretiyor, gittikçe de bunlar yükleniyor ve bu planıyla da yatırım yaptığı yere yavaş yavaş...** Bir de şunu biliyor: Graham Allison diye bir adam var. Bu aynı zamanda Çin-Amerika Bir Savaş Çıkarabilir mi? diye bir kitap yazdı. Burada diyor ki Çku Dudes Tuzağı. Şimdi şu: "Eğer bir hegemon ülke yavaş yavaş başka bir hegemon ülkenin kendisinin yerini alacağını hissederse savaş çıkar." diyor. Yani Sparta ile Atina'nın savaşı o. Atina bakıyor ki Sparta geliyor bunu ancak savaşıla...

Çin bu tuzağa düşmüyor. Çünkü yükselen Almanya'nın savaşa girerek yükselmesinin tepeden aşağı indiğini görmüş iki defa. **Kendi gücünü belli bir boyuta ulaştırmadan böyle bir savaşa girmeyecek.** Amerika da girmeyecek. Çünkü iki taraf da biliyor ki bu savaş iki tarafı da yok edecek. Yani 100'er milyon, şehirler vs. bunları göze alamıyorlar. Bu karşılıklı yok etme dengesi olduğu müddetçe (MAD dedikleri denge) savaş yok. Ha şimdi **korkumuz gene bizleri mi çatıştıracaklar? Yani nerede çatışmalar olacak? Türk**

Cumhuriyetlerinde mi çatışma olacak? Bizim buralarda mı gene bir şeyler olacak? Afrika'da mı olacak bu çatışmalar onu bilemiyoruz.

"Çin gelince uluslararası düzeni değiştirecek." Hayır, istemiyor. Bu uluslararası düzen, kapitalist düzen Çin'e yarıyor. Yani Amerika'nın kurduğu kapitalist düzen Çin'e yarıyor.

Çin'in izlediği politika 1. Dünya Savaşı öncesi Almanya'ya benziyor. Niye? Çünkü denizlerde **Amerika'nın deniz gücüyle başa çıkabilecek hali yok. Almanya'nın da yoktu; o yüzden demiryolları ile yayıldı.** Bağdat Demiryolu. Niye? Demir yoluna mı meraklıydı bunlar? Almanya donanma yapamıyor muydu ki tarafta da denizi var. Çünkü İngiliz Donanması ile başa çıkacak hali yoktu. **Bunların da Amerikan deniz yollarıyla başa çıkacak halleri yok.** Sadece ekonomik yayılma yetmez. Askeri yayılma, askeri güç olmaksızın o ekonomik yayılmayı kullanamazsınız. İşte Almanya... Ekonomik olarak güçlü, dış politikada gazoz ağacı. Neden? Askeri gücü yok. 330 tane tankı varmış. Sadece bizim bu civarlarda 330 tane Türk tankı dolaşıyor etrafta gümbür gümbür. Bodrum civarını söylüyorum size. Ankara merkez falan değil. Askeri güç olmaksızın imalat sanayiyle yayılarak büyümek mümkün değil mutlaka askeri güç gelecek. Amerika da bunu fark ettiği için "askeri gücümüzü mümkün olduğu kadar güçlü tutmalıyız" diyor. **Askeri güç çok önemli. Ekonominin arkasında askeri güç üçüncüsü de diplomasi olması gerekiyor.** Diplomasi de çok önemli bir boyut.

Trump zamanında Amerika'nın klasik adamları bundan sonra DSÖ ile ilişkimizi kesiyoruz diyor. Hemen Çin giriyor 30 milyon dolar veriyor DSÖ'ye. Niye? Bizim gibi gelişmesini tamamlayan gelişmiş ülkelere aşı verecek. Öbürlerinden alamıyoruz. Burada bir aşı politikası da var. Bütün az gelişmiş ülkelere ne diyor? Aşı sağlayarak aşağı gelir düzeyindeki ülkelere soğutma kapasitesine gerek kalmayan aşı vererek yaklaşım da bir politika. Değil mi? Türkiye daha 3 milyon aldı ama 50-60 milyon daha Çin'den aşı alacak. Bu tür gücü de var. Amerika bunu yapamadı. Kendisi ancak kendisine aşı üretebiliyor ve Trump nedeniyle başarısız oldu. Hangi konuları öne sürüyorlar? Bunlar sansür uyguluyor gözetleme uyguluyor (dezenformasyon). Amerika hiç dezenformasyon yapmıyor(!) Akşama kadar ABD'nin yalanlarını düzeltmekle uğraşıyoruz. Uygurlar... Onlara bir baskı var. Ama baskının sebebi Amerika'nın Asya'da ve Orta Doğu'da aşırı İslami politikaları desteklemesi sonucu ortaya çıkıyor. Yani Çin'i destabilize etmek için kullandığı politikalar. Bizim de Uygurlara tavsiyemiz buydu biliyorsunuz ben büyük büyük babam tarafından köken asıllı o taraflardanım. Köni soyadı da Orhun Kitabeleri'ndeki adil hakan yargıç

demek. Dedik ki siz de Amerika'daki Yahudiler gibi Çin'in yönetim sisteminde başat hale gelin. Nasıl olsa oradaki Türk cumhuriyetleri ile birlikte biz de oraya doğru geliriz. Siz Çin'in içinde başat hale gelerseniz bizimle ortak politikalar izlersiniz. Bugün 6 milyonluk İsrail nasıl İsrail Amerika'yı kullanıyor? Amerika'nın emrinde çalışıyor arkadaşlar. Niye? Çünkü Amerika'nın içindeki Yahudiler en tepe noktalarda yer tutuyorlar. Sistem bu yoksa gideriz döveriz size baskı yaptık gibi edebiyatlar mümkün değil. O tür edebiyatlardan vazgeçin. Peşinden ne diyorlar? Moğollara da baskı yapılıyor. Tibetliler. Tibetlileri de bunlar coşturuyor dışarıdan. Tüm bölgelerde ekonomik bağımlılık istiyor. Uluslararası örgütlerde yer alıyor. Çin Komünist Partisi otoriter kolektivist. Evet öyle.

Trump öncesi sürekli bir baskı politikası vardı Çin'e karşı. Yani bu imalat sanayinin Amerikan pazarlarını doldurmasına karşı. Bunu kesip peşinden Çin'de üretim yapan büyük Amerikan şirketlerini tekrar Amerika'ya geri çağırmaya çalıştı. Çoğu gelemeyenler. Bakın Detroit'te bir oto işçisinin saat ücreti 25 dolardır. Daha Profesör olarak saat ücretine 25 dolara erişemedim ben. Orada mı üretim mi yaparsınız 2-3 dolara, yoksa Amerika'da mı üretim yaparsınız 25 dolara? Onun imalat boyutu, hesapları, maliyeti, gelişi... bu yüzden orada da bir durum var. Amerikalı da diyor ki ideoloji önemli değil. Çünkü **Çin ideolojiye önem vermiyor. Dikkat ederseniz Amerika yatırım yaptığı ülkelerde, dost olduğu ülkelerde diyor ki demokratik olacaksınız, temel hak ve özgürlükleri geliştireceksiniz, peşinden de hukukun üstünlüğünü ortaya koyacaksınız.** Öyle bir de siyasal yapıda. İşte o yüzden Türkiye 1946'da birdenbire coşarak demokrasiye geçme duyguları içine girdi. O zamanki CHP aptal değil ki iktidarı bırakıp kendi içinden seçtiği adamlara "buyurun siz gelin iktidara" desin. Ha o yardımı alabilmek için muhtaç durumdayken yardımı verenin istediklerine uymak durumunda demokrasiye geçtik. Hala da geçiyoruz biliyorsunuz uzun dönemdir. Şimdi Çin'de bu yok. Dininize, siyasal sisteminize katıyen karışmıyorlar. Yatırım yapıyor, sistemini getiriyor yavaş yavaş kültür de gelecek çünkü Çin malları kullanacaksınız daha ucuz vs. diye. Öbür türlü nasıl yönetilirsensiz yönetilin. Kimse gelip de "bundan sonra Konfüçyüs olacaksınız, bu İslamcılar ne biçimdir" falan hiçbir şey söylemezler. Bu korkunç bir değişiklik. Marshall Planı'nın yanında korkunç değişik bir yaklaşım Amerika'ya göre.

Hong-Kong... Amerika zaten baskılı bir yönetim uyguluyordu. Şimdi bunların söylediği şeydi Çin'in Hong Kong'daki suç işleyenler Çin'de yargılanacak. Ayağa kalktılar. Peki Hong Kong bir parçası değil mi Çin'in? 99 sene kiralanmıştı bitti geri aldı. Nerede yargılanacak bunlar? Ayı bir hukuk düzeni. O zaman ayı bir devlet demektir ayı hukuk düzeni. Yani bu Amerika'nın baskı politikalarını içinde alan bir boyuttu. Bir boyut daha var. **Çin 2030-2035'lere kadar yoğun şekilde petrol gaz ve kömür kullanacak. 2035'ten sonra bunları aşağı indiriyor. 2060'ta hava kirliliği nedeniyle karbon-nötron yani sıfır karbon politikasına geçiyor.** Sıfır karbon politikasına geçmek ne demek biliyor musunuz arkadaşlar? Bundan sonra mazotlu benzinli arabalar kullanmayacağız, **kömürle işlenen elektrik santralleri olmayacak 2060'ta.** Elektrikli arabalar gelmeye başladı. Bu

konuda da büyük bir değişiklik var. Almayacaklar. Petrol zengini ülkeler falan 1950'lerden sonra çalınmış tarzanlar arasına girecek. O yüzden işte Suudi Arabistan değiştirmeye çalışıyor ve ne satıyor biliyor musunuz? Yeşil teknoloji. Yani güneş enerjisi teknolojisi, rüzgâr teknolojisi ve hidrojen teknolojisi ve bunun yanındaki diğer teknolojiler. Burada da bir numarada. Amerika'da bu yok. Niye? Trump iklim anlaşmasından çıktı, böyle bir şey yok yalan söylüyorlar dedi. Ya nasıl yalan söylüyorlar burada ayda bir yağmur yağıyor Bodrum'da. Yakında yiyecek içecek bulamayacağız. Ürün yetişmiyor vs. gittikçe pahalaniyor ürünler şunlar bunlar. Ve burası Türkiye ürün üreten bir ülke. Niye? Çünkü **Orta Akdeniz tamamen kurak hale gelecek.** 1997'den beri söylüyorlar. Trump bu petrol şirketlerinin büyük gaz şirketlerinin para sistematğinde yetişmiş ekonomik ambargodan başka bir şey bilmeyen şimdiye kadar tanıdığım amiyane bir tabirle Bodrum salatası. Hıyar demek istemiyorum belki hakaret olur. Salata lafını kullanıyorum Böyle bir adam daha görmedim arkadaşlar. 10 sene Türk-Amerikan Dernekleri başkanlığını yaptım ama bu tür bir salatalık daha görmemiştım Amerika'nın başında.

Çin ideolojiye önem vermiyor. Amerika yatırım yaptığı ülkelerde, dost olduğu ülkelerde diyor ki demokratik olacaksınız, temel hak ve özgürlükleri geliştireceksiniz, peşinden de hukukun üstünlüğünü ortaya koyacaksınız.

Amerika first. Ne yaptı? Çok taraflı ekonomik ilişkiler. Uluslararası alana götüren budur. Onlardan vazgeçti. Bir olay daha var: Transatlantik ortaklığından vazgeçti. Bunun üzerine Çin devreye girdi. Hem Asean 1997'de 3 tane daha koydu. Sonra bölgesel ekonomik ortaklık her şeyi kapsayan Asya Pasifik'te 15 ülke Çin ile ekonomik ortaklık içinde. Ve Amerika yok burada. 4,5 milyar insanın yaşadığı bu alanda bu anlaşmada Amerika yok. Bunun için de az önce söylendi: Avusturalya, Yeni Zelanda, Japonya, Hindistan, Pakistan. Niye? Para.

Bir Japon'la konuşuyorduk. Dedi ki **"Çin'den önce Japonya Asya ekonomisinin %25'ini kontrol ediyordu. Şimdi %5'e düştü." Ne yapacaklar? Amerika'nın emriyle silahlanacak Japonya, içlerinde birçok ABD üssü var. Bu kadar üs olan bir yerde çok milliyetçi olunamaz** arkadaşlar. O üslerden yönetiliyorsunuz emektir. Çok üs varsa sizi çaktırmadan yönetiyorlar demektir. İçerde milliyetçilik antrenman olsun diye vardır. Bu da çok önemli bir konudur. Almanya gibi. 7 tane üssü var ondan sonra Almanya özgür ülke. Katiyen hadi bakalım kendi kendilerine bir dış politika izlesinler. Bir görevim Almanya'yı.

Peki yeni gelen Biden ne yapacaktı? Niye ne yapacaktı diyorum biliyor musunuz? Bu son Capitol baskınından sonra Amerika'nın Biden zamanında söylediklerini yapması mümkün değil. Niye mümkün değil? Çünkü içerdeki toplum polarize olmuş durumda. O içerde 100 milyona yakın 75 milyonu da bunun Trump'a oy verdi. Orta sınıf ve beyaz işçi sınıfı. Ekonomik yapıları aşağı doğru gitti. Şimdi dışarda Çin ile uğraşmak yerine Biden içerdeki bu yapının ekonomik olarak toplanmasına çalışacak yoksa içeride çatışma çıkabilir. Hatta şüphelendiğimiz başka bir olay daha var. O tarzda kışkırtıldı ki bu toplum Abraham Lincoln zamanında olduğu gibi Kennedy zamanında olduğu gibi Biden'ı da Kamala Harris'i de vururlar yakında. Yakında suikast de bekliyoruz. Bu toplum onu yapar. Boynuzlu falan herifler dolaşıyordu Capitol'ün içinde. Mecburen içerde bunları yatıştırmak isteyecek. Nasıl yatıştırmak isteyecek? Ekonomik olarak. Nasıl genişleyecek ekonomik olarak? Şimdi bir arkadaş daha soruyordu. Avrupa ile birleşerek bunu yapmayı düşünüyorlardı. Tekrar eskiden olduğu gibi Trump bunlara önem vermemişti Avrupa'ya. Sizi korumak istemiyorum. Macron ne dedi? **NATO'nun beyni öldü. Niye? Savaşa girip masraf yapmak istemiyor Avrupalılar için.** 5. Maddenin NATO'nun bizi koruyacağını zannediyoruz 5. Madde yok. Zaten bize yüklenmekle meşguller. Ha şimdi diyor ki Avrupa ile birlikte iş birliği yapacağım diyor. Hindistan'ı yanıma alacağım diyor. PI Research grubunun bir araştırması var.

Şöyle soru sormuşlar: **Amerika ile Çin arasında bir savaş çıkarsa:**

- a- Amerika'yı desteklerim,**
- b- Tarafsız kalırım,**
- c- Çin'i desteklerim.**

21 NATO ülkesi %70 oranında tarafsız kalırım demiş. Demek ki Çin'e karşı savaşa sokamayacak Avrupa'yı. Türkiye'yi sormamışlar. Ne emrederlerse onu yapmak durumunda olduğumuzu hissediyorum.

Şimdi hızla değişen bir dış politikamız var. Birdenbire İsrail'i seviyoruz aşık olmaya başladık. Avrupa'da da demokratikleşeceğiz. Biden'a da "abi sen ne istiyorsun?" falan diyeceğiz. Birdenbire. İşte bu Boğaziçililer bozdu falan ama hızlı bir pragmatik bir dış politikamız var. Bir gün Rusya, ertesi gün Amerika, sonra tekrar dönüş. Hem laiklik hem Müslümanlık hem bilmem ne. MHP olmasa yanında milliyetçiliği bırakıp Araplarla aşık yaşayacağız. O yüzden sormamışlar bize. Ama 21 Avrupa ülkesi demiş ki, "Çin karşısındaki bir çatışmada biz tarafsız kalırız." Ve Avrupa kamuoyunun savaş yapma gücü yok. Yoksa şimdiye kadar Yunanistan'ın yanında bize ateş açmışlardı. Avrupa savaşı kaldırabilecek bir psikolojiye sosyal psikolojiye sahip değil. Onu Amerika'nın koruması lazım. **Almanya'dan asker çekerken Almanya "asker çekme" diye itiraz ediyor.** Sen Rusya'dan boru hatlarıyla petrol gaz hatları yapıyorsun, alış-verişini o tarafa yapıyorsun. Rusya sana

niye saldırırsın? Hala o korunma sistemiğinin olmayacağını biliyor. O boyutlar içinde. Şimdi **Çin'in Asya-Pasifik'te 1 numaraya doğru geldiğini görüyorsunuz.** Orada da **Rand Corporation'un yaptığı bir araştırma var. 176 sayfalık bir araştırma. Çin mi daha etkin yoksa Amerika mı daha etkin? Kime güveniyorsunuz? Bunu Asya-Pasifik ülkelerine sormuşlar. Cevap: "%60-70 Çin'e güveniyoruz" demişler.** Yani yanımızda kalacak, ekonomik yatırım yapacak, bir tehdit olduğu zaman bize destek verecek. İşte bu Trump'un politikaları: boş yere niye orada bulunayım asker yapayım?

Transatlantik anlaşmalarını ortadan kaldırdı. Halbuki Obama biliyorsunuz bir Asya politikası ileri sürmüştü. Ondan vazgeçince bu Asya da olduğu gibi Çin'in eline geçti şu anda Avusturalya'nın bazı tavırları var Çin'e yakınlaşma. ABD Avusturalya'yı cezalandırıyor diyor ki: Ya dostsun ya değilsin. Düşmansan düşmana göre davranırsın diyor. 10 maddelik de bir paper vermişler kendilerine bakın böyle yaparız diye. Şimdi Avusturalya ekonomik açıdan vibrasyon geçiriyor çünkü Amerika'nın kendi içine döneceği için bu iki polarizasyonu, buralara tekrar yatırım yapma, yeni bir Marshall Planı uygulama destek verme imkânı yok içini düzelterek. İçine yatırım yapmak zorunda. Bu değişen ortam açısından çok. Biden'ın planı bundan evvel çok barışçıldı. Az önce saydıklarımı Trump sayıyordu işte Çin şöyle Çin böyle. Diyor ki iş birliği yapacağız. İmalat sanayide onları geçmeye çalışacağız. Başka alanlarda da iş birliği yapabiliriz. Nerede? Mesela iklim anlaşmasını biz de imzalayacağız. İklim teknolojisine biz de gireriz. Birlikte çünkü kirleten ülkeler bunlar. En çok kim üretim yapıyorsa onlar kirletiyor. Demek ki iklim anlaşmasında anlaşabiliriz.

Trump çok taraflı anlaşmalardan da çekilmişti. Şimdi söyleyeyim size ne bekliyor. Nükleer silahların yayılmasının önlenmesi. Daha yeni bizim meclisten geçti altında 70 maddeyle birlikte. Bunun tekrar canlandırılması, şiddetli terör hareketlerine karşı birlikte hareket edebiliriz diyor ve peşinden yeniden silahların azaltılması anlaşmaları yapabiliriz diyor. Çünkü aynı zamanda Çin ekonomiyi birlikte askeri gücün de olması gerektiğini bildiği için hızla askeri güç yapıyor. 670 milyar dolar Amerika 295 milyar dolar Çin, 69 milyar dolar Rusya harcamış. Mesela Çin'i nerede sıkıştırıyor? Çin'in petrol ve gaz boyuttaki ithalatı Basra Körfezi'nden Süveyş Kanalı'ndan geliyor Malakka Boğazlarından geçiyor. Orada korsanlar var soyuyorlar, batırıyorlar. Onlar **Amerikan istihbaratı, Malakka Boğazı'nı tutuyor. Çin de mecbur oluyor getiriyor malı Myanmar'ın önündeki iki adadan iki tane büyük boru hattıyla petrol ve gazı Çin'e veriyor, Malakka Boğazı'ndan geçmemek için.** Myanmar'ın nüfusu 50 milyon Budist. O **iki boru hattının geçtiği hat üzerinde 2 milyon Müslüman yaşıyor.** O iki milyon Müslüman **Amerika'nın desteğiyle devlet kurmaya çalışıyor.** O Çin'e giden boru hattının Myanmar'dan gelip oradaki petrolü de bulup çıkarmışlar Myanmar'a vermişler. 50 Milyon Budist arasında 2 milyon Müslüman diyor ki biz devlet kuracağız ama Budistler bize baskı yapıyor. Ve Türkiye oradaki Müslümanlara 10 milyon dolarlık yardım yaptı. Şimdi yardım yapan arkadaşlardan Myanmar'ın nerede olduğunu bana göstermelerini istiyorum.

Ondan sonra **Çin’le nasıl dostluk yapacaksınız? Şu benim bildiklerimi Çin istihbaratı, Çin entelijansı, Çin diplomasisi bilmiyor mu?** Ve bundan sonra Türkiye’ye yardım yapıp bizi kalkındıracaklar öyle mi? Arkadaşlar diğer boyutlarına da dikkat etmemiz gerekiyor. Dinlediğiniz için teşekkür ederim.

Soru: Hocam merhaba teşekkürler bilgiler için. Şöyle bir soru sormak istiyorum: Katıldığınız Haber Türk programında dediniz ki NATO’dan çıkmayı söylemek hükümet çerçevesinde ayrı olur, hükümet idare etmeden söylemek ayrı olur. Böyle bir çerçeve çizdiniz. Şimdi söylediğiniz şey: AB savaşa girmez, tersi olsaydı çoktan Yunanistan ile birlikte saldırmışlardı. Peki **Türkiye NATO’dan çıktığı anda AB’nin ve ABD’nin Yunanistan’a baskısı olabilir mi savaş için?**

Cevap: Arkadaşlar, Türkiye’nin durumu şöyle: Avrupa bir kere Yunanistan’ı destekliyor. Maalesef AB bir Hristiyan kulübü haline dönüştü. Bulgaristan’ı, Romanya’yı, Polonya’yı ve Macaristan’ı aldılar. Bunlar daha 15-20 sene öncesine kadar komünist ülkelerdi. Yani kapitalist ekonomiyi bilmiyorlardı, aldılar. Ama Türkiye’yi uğraştırıyorlar. Yani Türkiye zaten NATO’nun bir Sovyet saldırısına karşı Almanya ile birlikte ön hattıydı. Sistemden çıktıktan sonra bütün yatırım yavaş yavaş Yunan adaları üzerine yapılıyor. Üs yerleşimleri var, Girit’te yerleşimleri var, şimdi Rodos’ta yapıyorlar. Yunanistan’a yüklenirler, Bulgaristan’a yüklenirler, Romanya’ya yüklenirler. Çünkü **Amerika Karadeniz’e gelmek istiyor; Çin in Kuşak-Yol Projesi’ni kesebilmek için.** Peki o fonksiyonunu kaybettiği zaman? Araplar bizi pek sevmiyor, biz onları seviyoruz ama. Avrupalılar da sevmemeye başladı. **Çin’den Doğu Türkistanlı kardeşlerimizi getirdik. Çin yatırım yapıyor ama kuşkuyla da bakıyor kendi içindeki ayrıkçı hareketler konusunda “acaba bunlar neyi destekleyecek, tekrar ne yapacaklar” diye.**

Rusya’nın korkusu Volga Nehri’nden yukarı doğru **Azerbaycan’dan daha ilerisine doğru giderseniz orada Türk boyları vardır. Kutuplara doğru giderseniz orada da Türk boyları var.** Şimdi Rusya ve Çin’in yanına gittiğimiz zaman bu Türk meselesi yüzünden sizi fena halde gözetim ve baskı altına alırlar. Allahtan şimdiye kadar bütün teknolojik gelişmemiz NATO vasıtasıyla olmuş. Türkiye’nin bu durumda çok dikkatli davranarak müthiş üretimlere geçip camii dışında yeni birtakım sanayi merkezleri kurabileceğini zannedebiliyor musunuz? Peki **Çin geldiğinde Uygur Türkleri konusunda ne diyecek?** Daha az evvel bir anlaşma yapıldı Uygurlar Bakanlığın önüne gitti (Uygur Türklerinin iade anlaşması). **Hayır biz milliyetçiyiz kardeşlerimizi vermeyiz diyecek miyiz, yoksa verecek miyiz? Mehmet Albayım size Türkiye içinde bilinen NATO merkezlerini, Adana dışında kaç tane Amerikan üssü olduğunu söylesin. 26 tane var irili ufaklı.** Buyurun çıkın. Söylemek kolay. Şimdi ben de **milliyetçiyim.** İsterim ki **Amerika çıksın, Türkiye tek başına kalsın. Ama reel politik analiz yapmak zorundayız.** Çünkü sizinle yaptığımız konuşmalar seçim konuşmaları değil.

Soru: Çin’in güneydeki **Çin Denizi politikası ile Amerika’nın Seyrüsefer Serbestisi**

politikası bir çatışmaya yol açar mı?

Cevap: Açar. Bu “Serbest Gökler” diye bir politika vardı. Bu birbirlerinin ülkesi içinden rahat uçuş politikasıydı ve Trump bunu kaldırmıştı. Şimdi bugün Biden tekrar serbest bırakacak. **Amerika’nın Marshall’da şöyle bir politikası var: “Benden aldığınız malları benim gemilerimle, benim araçlarımla taşıyacaksınız.” Çin’de ise siz taşıyabilerseniz taşıyın, taşıyamazsanız ben taşıyım diyor.** Yani sıkıştırmadan siz kendiniz karar veriyorsunuz. Amerika bastırarak söylüyordu. Çin “buyurun yapın” diyor. Biraz sonra yapamayınca ona devredebiliyorsunuz. O şekilde aralarında fark var. Çok değişik bir yaklaşım. Çin’in Amerika’dan da tecrübeleri var. Çin’in Amerika’da 70 milyon diasporası var ve bunlar Amerika’da ve İngiltere’de, Avrupa’da China Town’ları var. Amerikan kapitalizminin ne olduğunu biliyorlar. Çok iyi araştırma yapıyorlar. Benim de Amerika’da bulunduğum sürede oda arkadaşım Çinliydi. Bana “sen bizim gibisin” dedi. Niye? Arkadaşını terk etmiyorsun, yalan söylemiyorsun, beni koruyorsun vs. Yani Asyalı gibisin. “Çaktırmıyorum ama ben Asyalıyım” dedim. Yani bir kültürel yaklaşım olduğunu hissetmiş. Çünkü Amerikalı arkadaşı kazık atıyordu ona. İki sene sonra öğrendim ki o kişi atom ayırıştırma merkezinde çalışıyormuş. (Sene 70’ler)

Soru: 2020 raporuna göre Çin’in savunma için harcadığı 265 milyar doların SAP hesabına göre 500 milyar dolara yakın tuttuğu ifade edilmiştir. CAATSA muhatabı Türkiye daha ne kadar cezalandırılmaya devam edecektir? **Çin de Rusya’dan S400 almış durumda. Ama Fransa ve Almanya uçak ve gemi motorlarını Çin’e satmaya devam ediyorlar.** Bu konuda ne dersiniz?

Cevap: Şimdi şöyle bir ümidimiz var. Trump olayından sonra Amerika’nın Biden ile Türkiye’ye daha evvel söylediği tarzda sert bir politika uygulayıp ekonomik olarak çökertmeyeceğini tahmin ediyoruz. Niye? Çünkü **Karadeniz’e geliyor Amerikan donanması. Rusya Doğu Akdeniz’e indi.** Az önce söylediğiniz gibi yolların bir kısmından vazgeçilebilir ama Türkiye üzerinden geçiyor. O halde **Türkiye jeopolitik açıdan önemli.** Yapacağı şeyin klasik olarak insan hakları üzerinden baskı olacağını bekliyorduk. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokratikleşme üzerine bir baskı. Ama bu son olaylar, yani Capitol’ün basılması karşısında hemen durumu toplayıp **“bu geçici bir olaydır biz aynı tarzda devam ediyoruz” diyebilecekler mi?** Çünkü rezil oldular. Demokrasi vs. derken kendi halkı kendi yönetimini bastı. Bu yönetimin de esnek ve kıvrak olduğunu düşünüyorum. Yani hemen tavrını değiştirecek. **Mesela Suudi Arabistan ile Katar yakınlaşıyor. Acaba hala biz Müslüman Kardeşleri aynı tarzda destekleme boyutunda birtakım şeyler düşünecek miyiz?**

Katar tavrını değiştiriyor. Ekonomik açıdan tek destek veren oydu. Diğer boyutlarda İsrail ile birden sevgimiz belirdi. Yani değişim dalgalarını görüyorum. Ama o değişimden sonra tavrını devam ettirmezse maalesef yüklenecekler. Yani **Çin’e karşı önemli**

politikalarından biri bu. İnsan hakları, hukukun üstünlüğü, liberal sistem. Ondan da şüpheliyim. Amerika içini düzeltmeye çalışırken hakikaten liberal rekabetçi bir ekonomik düzen olsun, en iyi mal üreten kendi malını satsın boyutundaki o liberal ekonomiyi uygulayabilecek mi? Ondan da şüphe duyuyorum. Trump zamanında da uluslararası bir savaş çıkmasından şüpheleniyordum. Niye? Çünkü 1. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi karşınızdaki insanı fakirleştirirseniz ki bu savaş bir kaynak savaşıydı, karşınızdaki saldırır. Herkes Amerikan malını alacak, Amerika kimseden mal almayacak. Biraz sonra Avrupa fakirleşti. Peşinden Covid-19 olayı var, peşinden çok önemli bir olay var **çağımızın en önemli olayı: göç. Şimdi Çin'in fakirleştirildiğini düşünün.** Bunun üzerine morali bozulan **Çinlilerin dörtte biri Araplar gibi göç etmeye karar verdiler. Nereye doğru gidecekler?** Batıya. Ondan sonra **hepimiz çekik gözlü oluruz** arkadaşlar. 300 milyon Çinli bu tarafa göç eder. **Çin orada kalıp beslenmek zorunda. O tür tehdit analizleri de yapılması lazım. Bugün Genelkurmayın içinde bir tehdit olarak göç konferansları yapılıyor. Çünkü yeni bir etnik grup yaratılıyor.**

Soru: Batı silah üstünlüğüyle silah alanında da önde. Pandemi sağlık sektörünün önemini ortaya koydu. Batı sağlık sektöründeki üstünlüğünü Çin'e karşı kullanır mı, nasıl etki eder?

Cevap: Pek üstünlüğünü göremedim. Yani Amerika sağlık sektöründe üstünse burada düşüp bayılırım ben. Rezil oldular. 400 bin ölü verdiler. Hastaneleri toparlayamadı. Trump, 2014'te Obama'nın epidemi için açtığı hastaneleri kapattı. Bakın bir devlet adamı bir ülkeyi tepetaklak edebiliyor. Birinin iş başına gelmesi ülkeyi tepeden aşağı itti. İnanılır gibi değil. O yüzden sağlıkta üstün olduğunu düşünmüyorum. Bilakis Çin, aşısıyla beraber az gelişmiş ülkelere yayılıyor. Amerika bunun karşısında çok az bir durumda kaldı.

Soru: SSCB için tahminler de "yıkılmaz" yönündeydi. **Çin'in gelecekte bölünmesini bekliyor musunuz?**

Cevap: Her şey olabilir. Ama **şu anda soru: "Amerika yıkılabilir mi?"** Sorunun bu olması lazım. **Gerileyen Çin değil ki.** Çin bütün hızıyla gelip bir psikolojik ortam yakalamış ve hızla gidiyor. Tersine giden ülke olarak, 75 sene sonra zamanı düşmüş ve gerilemiş olan, içeride de polarize olmuş toplum olan Amerika'yı görüyoruz. Amerika'yı başka türlü görüyorduk. Meğer, Capitol filminde akli başında insanların yönettiği, aşağıda birbiriyle uyuşmayan bir sürü başıbozuğun olduğu bir ülkeymiş Amerika. Bu sefer tamamen gözüktü Amerika'nın ne halt olduğu. Ben biraz biliyordum da. Şimdi **Çin çöker mi değil, Amerika çöker mi? Batı çöktü ya.** Batı'da habire Afrikalı zenci bilmem ne. İngiltere'ye bir gidin sokakta bir tane İngiliz görürseniz bana da gösterin. Belli bölgeler var tamamen Arap bölgeleri. Asıl Batı çöktü. İskoçya'yı çıkarın, İrlanda'yı çıkarın, Buckingham Sarayı ve çevresinde kalan yer artık İngiltere. O yüzden yeniden oturup yeni analizler, yeni stratejik boyutlar öngörmemiz lazım diye düşünüyorum. Teşekkür ediyorum.

5. OTURUM

Doç. Dr. Volkan ÖZDEMİR

Rusya ile Çin ilişkileri nereye evrilecek? "Çok teşekkür ederim öncelikle böylesine güzel anlamlı bir toplantıyı organize ettiğiniz için.

Neden, Kuşak yol aslında Türkiye'de yeteri kadar nitelikli ölçüde kuşak yol girişimi çalışılmış bir konu değil bir de tabi konuyu çalışırken farklı bakış açılarının farklı uzmanların bölgeye etkileri ve çeşitli ülkelerin aslında bu konuya yaklaşımı, bunu tartışma açısından çok güzel çok verimli sunumlar dinledik Türkiye açısından kuşak yol, Orta Asya açısından kuşak yol, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri.

Şimdi ben de biraz **Rusya-Çin ilişkileri çerçevesinde bu konuyu değerlendireceğim biraz tabi iktisadi parametreler üzerinde yapılacak** bir değerlendirme olacak ekonomi politik daha doğrusu bunu daha önce enstitünüzde katıldığım bir programda biraz bahsetmiştim, Rusya üzerinden, Rusya uzmanlarının üzerinden birazda Ruslar aslında bu tamam biz nasıl bakıyoruz **kuşak yol girişimine ama acaba Ruslar nasıl bakıyor?**

Birazda onun üzerinden konuşmak istiyorum şimdi birkaç notla başlayacağım bunlardan birincisi:

15 yıl önceydi sanırım o zamanlar master çalışmalarını yaparken güncel bir soru vardı yani bu Rusya, **Çin tamam şu anda batıya karşı bazı alanlarda iş birliği yapıyor ama bu ne kadar sürdürülebilir bir işbirliğidir?**

Rusya ile Çin ilişkileri nereye evrilecek ?

Batıya karşı mı yoksa batıyla birlikte mi yeni dünya düzeninde yer alacaklar diye 15-20 yıl öncesinin tabi tartışmalarıydı şu anda yine aynı tartışmaların yapıldığını görüyorum o zamanlar çok meşhur olan Bobo Lo isimli bir dış politika analisti vardı, hala da vardır ben şimdi anlatacağım olaydan sonra kendisini takibi bıraktığım için aslında son yıllarda yaptığı çalışmalardan çok haberdar değilim Bobo Lo hatta bir makale yazmıştı bir de o makalenin özetini The Economist dergisinde hem akademik makale hem The Economist dergisinde bu soruyu cevaplamak üzere kullanmıştı ona göre **Rusya ile Çin her ne kadar şu anda batıya karşı taktiksel işbirliği yapsa da orta ve uzun vadede müthiş bir ayrışmaya ve rekabete gireceklerdi yıl 2005.**

Yıl oldu 2021 halen daha aynı yorumlar yapılıyor özellikle batılı yayın organlarında **Rusya ile Çin şu anda taktiksel iş birliği yapsa da Batı'ya karşı uzun vadede bu iş birliklerini sürdürmeyecekler çatışmaya doğru gidecekler** şeklinde bir yorum yapılıyor bilmiyorum artık Bobo Lo şuanda ne düşünüyor birinci konu bu. Yani bu kısa vade, orta vade, uzun vade Rusya ve Çin ne istiyor bu konular.

İkincisi daha demin Hasan Köni hocamızın sunumunda o kadar nefis bir özet geçti ki aslında şimdi bakın Fukuyama tarihin sonu bitti dedikten 30 yıl sonra aslında bence burası kritik bir model olarak Çin'in Neoliberal Çoğulcu Demokrasilere karşı bir Siyasal alternatifte sunabildiğini ekonomi tartışması dış politika tartışması bir yana bir de Siyasal model sunabilmek başka bir şey aslında bu yönden Çin'in tarihin sonu tezini kendisinin geliştirmiş olduğu bitirdiğini söyledi o da nedir otoriter devlet kapitalizmi modeli kendi tanımlamasına göre yani bir taraftan neoliberal çoğulcu demokrasi var hoş batı Avrupa'da Amerika hariç hiç bir yerde doğru düzgün işlemeyen bir siyasal model bu ama öbür tarafta da başka bir siyasal model nedir otoriter devlet kapitalizmi bu bence önemli çünkü **Hasan hoca orada komünizm ile milliyetçiliği birleştirdi dedi ancak bu çok önemli bir tespitti tam olarak belki de Fukuyama'nın ifade edemediği de bu Amerika Birleşik Devletleri'ni endişelendiren de bu.** Neden?

Çünkü **birileri halen daha Çin'i Komünist devlet zannediyor hayır Çin iktisaden devlet kapitalizmi içerisinde üretken devlet kapitalizmi üretime dayalı bir ekonomi** aslında 1930'lar Türkiye'sinin karma ekonomi modelinin 21. yüzyılda ki hali yani Atatürk karma ekonomi modelini geliştirdiği zaman Sovyetlerden kalkınma modelini örnek alıyor ama Sovyetlerle aynı yola gitmiyor özel mülkiyeti tanıyor devlet özel sektör işbirliğinde karma ekonomi modeli yani devlet öncülüğünde fakat özel sektörü de yok saymayan özel mülkiyeti tanıyan bir sistem karma ekonomi.

Atatürk'ün dinamikleri şimdi bunu yaklaşık 80-90 yıl sonra Çin Teknoloji ile uzun yıllardır teknolojiye yaptığı yatırım son 40 yılda bilhassa ucuz iş gücünü kullanması sayesinde ile batılı teknolojilerinden almış olduğu 'Know How' deneyimi bunu üretime çevirebilmesi ilk önce iktisaden palazlanması, büyümesi, dünyada iktisadi dağılımın adil oranda dağıtımına yönelik olarak büyük bir hamle gerçekleştirmesi ve ilkin şimdi değil 2020'lerin dünyasında değil 2008 krizinin bizde de gösterdiği ilk bence sonuç aslında Çin'in gelmekte olduğunun dünyanın geri kalanı tarafından da kabulü.

Çünkü; Bilhassa imalat sanayi ve daha sonra gelecek olan teknoloji yatırımları yani o zamanlarda şu tartışma yapılıyordu tamam büyük şirketler gelip **Çin'de üretim yapıyor ama Çin hiçbir zaman kendi markalarını çıkaramayacak sadece küresel şirketlerin üretim üssü olarak kalacak.**

Çin'de üretim yapıyor ama Çin hiçbir zaman kendi markalarını çıkaramayacak sadece küresel şirketlerin üretim üssü olarak kalacak. 300 yıllık batının hegemonyası sadece Asya çağı Asya Pasifik bitirmiyor Çin'in en önemli özelliği batının yüksek teknolojideki tekeli kırılmış durumda şu anda.

Fakat temel bir iktisat okuması özellikle Schumpeter ekolünden gelenler bunun böyle olmayacağını iddia ediyorlardı ve nitekim bakın Çin son yıllarda kendi markalarını teknoloji markalarını dünyaya çıkartabilmiş durumda ve **300 yıllık batının hegemonyası sadece Asya çağı Asya Pasifik bitirmiyor Çin'in en önemli özelliği batının yüksek teknolojideki tekeli kırılmış durumda** şu anda Çin de, batıda üretilen teknoloji ürünlerinin hemen hemen hepsi üretilebiliyor bu 300 yıldır dünya tarihinin görmüş olduğu başlı başına bir devrim.

Burada tabi sosyal bilimlerde başyapıt olan **Andre Günter Frank'ın "Yeniden Doğu" 20 küsur yıl önce yazılmış o kitap**, onu hatırlatmadan geçemeyeceğim "Yeniden Doğu" son 300 yıllık dünya siyasi iktisadi tarihini inceleyerek aslında aynı 1700'lere kadar olduğu gibi Çin'in Asya çağının nasıl tekrar başlayacağını anlatan muazzam bir başyapıt devasa eser 20 küsur yıl önce yazdıklarını bütün dünya bugün birebir görüyor işte Huawei den tutun 5G alt yapı teknolojilerine hızlı trenlere fiber optiklere uzaya şu anda biliyorsunuz BeiDou sistemi ile birlikte küresel konumlandırma yeteneğini de kazanmış durumda Çin, batıyla rekabet ediyor müthiş bir üretim ekonomisi şimdi Çin'in geliştirmiş olduğu Kuşak Yol Girişimi 1 Trilyon Dolarlık bir fon aşağı yukarı destekleyen projeler peki bunun amacı ne şimdi dünya ekonomisinde Asya ve Avrupa diye bir de Amerika Birleşik Devletleri diye Amerika kıtası diyelim üç tane büyük bölgesel alan olduğunu görüyoruz burada mesele Asya ile Avrupa arasındaki ticaretin kolaylaştırılması güzergahların çeşitlendirilmesi.

Arktik yolu, kuzey deniz buz deniz yolu önümüzdeki dönemlerde Çin ve Rusya arasında bir meseleye dönüşecek. Çin ile Rusya iş birliği yapmayacak. Çin ve Rusya ileride büyük bir kapaşmaya girecekler, Çin ile Rusya'nın rekabeti ileride aslında batıyla birlikte Rusya hareket edecek. Rusya'nın karasuları ama Arktik sahasında rekabet artacak Kanada ve Norveç üzerinden NATO Amerika Birleşik Devletleri orada dengelemeye çalışacak.

Örnek: **Hava yolu taşımacılığına kıyasla demir yolları ile yapılan taşıma maliyetleri beş katına indiriyor** beşte bir indirmiyor beş katına indiriyor aynı malı hava yolu yerine hızlı trenlerle taşıyabildiğiniz ölçüde **deniz yoluna kıyasla kuşak kısmı özellikle karasal yine demir yolları süreyi yarı yarıya indiriyor.**

Üç tane **birincisi tarihi deniz yolu ikincisi kadim ipek yolu işte kuşak** diye bahsettiğimiz **o da tabi üçe ayrılıyor Kazakistan, Rusya, Belarus** öbür tarafta **Türkiye'nin de dahil olduğu orta koridor işte Orta Asya, İran üzerinden ve öbür tarafta Pakistan'a uzanan koridor Pakistan Gwadar'dan aşağıya doğru** bir de buna ilaveten bence en önemli geleceğin bugün artık konuşulması gereken ve jeopolitik dengeleri de kökünden sarsacak olan Kuşak Yol Girişimi deyince, ki işte burada Rusya, Çin ilişkilerine girebiliriz **üçüncü buz deniz yolu**, buz ipek yolu, yani **küresel ısınmayla birlikte Arktik'de buzulların erimesi kuzey buz denizi rotasının** yılın yedi ayı yaklaşık olarak yedi ay ölçeğinde açılması ilk olarak üç yıl önce Danimarka Bandıralı Mayas gemisinin bu güzergah üzerinden ticari faaliyete **başlamasıyla birlikte yavaş yavaş ki bu yolda hem masrafı hem maliyeti hem de süreyi kısaltacak ve ne olacak?**

Uzak Doğuyla, Avrupa pazarları üçüncü halkadan da birbirine etkileşim haline geçecek. Şimdi bu yolun şöyle bir özelliği var deniz yolu fakat **burada Amerika Birleşik Devletleri donanması yok** Amerika'nın bugün küresel hegemonyasının tek kutuplu düzeninin bittiğini görüyoruz fakat **halen daha en büyük gücü nerede?**

Bitmediği **iki alan var birincisi deniz, yani donanması üzerinden halen daha deniz ticaretinde etkin ve tam olarak kontrol etmiyor** Çin'in de burada muazzam bir yapılanması var, burada şu söylenmedi hipersonik füze sistemlerinde Avangart ve Zirkon'da Rusya, Ruslar bir çok konuda Amerika Birleşik Devletleri'nin önünde sestten beş kat hızlı hipersonik füze sistemlerinde hakeza Çinliler de bu alanda son derece teknolojik yatırımların meyvesini aldılar ABD'nin önünde Trump'ın İNF'den Amerika'yı çekip yeniden bir füze programı başlatmasının temel sebebi zaten bu rekabette Amerika'nın geri kalmış olması.

Fakat konumuza da dönecek olursak halen daha Amerika Birleşik Devletleri okyanuslarda denizlerde etkin fakat eğer **Arktik yolu, kuzey deniz buz deniz yolu önümüzdeki dönemlerde daha çok ön plana çıkarsa burada ne olacak?**

Çin ve Rusya arasında bir meseleye dönüşecek. Burada Amerika Birleşik Devletleri Donanması'nın yok olması da mümkün değil **Rusya'nın karasuları ama Arktik sahasında rekabet artacak Kanada ve Norveç üzerinden NATO Amerika Birleşik Devletleri orada dengelemeye çalışacak.** Peki Çin bu yolu kullanırsa ve kuşak da ilk bölümde Konuralp hocanın sunumundaydı sanırım bir soru geldi orada güzel bir tartışma oldu aslında Çin, Türkiye orta koridor İran üzerinden çok da muhtaç olduğu bir alternatif görmüyor çünkü kuşak demiryolu taşımacılığı daha çok Kazakistan, Rusya, Belarus alternatifi üzerinden şu anda işliyor ve gelecekte de ona yönelik işlemesi öngörülüyor çünkü burada Avrasya ekonomik birliği var yani **Çin'den bir malı Kazakistan olsun Rusya olsun yüklediğin zaman tek gümrükle Avrupa Birliği'ne ulaştırıyorsanız arada**

sadece **Avrasya Ekonomik Birliği var işte burada Çin-Rusya ilişkileri birden bire önem kazanıyor** o çerçeveden baktığımız zaman Çin ile Rusya'nın hem iktisadi yapısı hem de ticaret vizyonu buna dayalı olarak geliştirdikleri jeopolitik vizyon birbirinden farklı yani Çin ve Rusya tek bir blok gibi düşünmemeli Çin ve Rusya'yı.

Bu, şu demek değil yalnız, **Çin ile Rusya iş birliği yapmayacak Çin ve Rusya ileride büyük bir kapişmaya girecekler, Çin ile Rusya'nın rekabeti ilerde aslında batıyla birlikte Rusya hareket edecek.** Hayır! Çünkü burada bir kırılma yaşandı yakın tarihte, neydi 2014 yılı itibari ile **Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesi ve Rusya ile batı ilişkilerini bir çıkmaza girmesi bu bence çok kritik bir dönüm noktasıydı ne için?**

Rusya-Batı ilişkileri için değil sadece, Rusya ve Çin ilişkileri içinde 2014'ten sonra 15 yıldır müzakeresi yapılan meşhur **"Sibirya Gücü Boru Hattı" Rusya-Çin doğalgaz anlaşmasının** yapıldığını görüyoruz o tarihten sonra batıdan gelen yaptırımlar neticesinde Çin'in, Rusya'nın çeşitli sektörlerine stratejik yatırımlarını arttırdığını görüyoruz, **Çin'in Rusya'ya finansal destek verdiğini görüyoruz** ve en önemlisi o tarihten sonra 2015 tarihi itibari ile Çin'de Rusya'nın bu yılı temel olarak hedefleyen ticarete dolarsızlaşma ekonomilerinde dolarsızlaşma hamlelerini başlattığını görüyoruz.

Bugün **Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel olarak iktidarını sürdürdüğü yegane alan ne kaldı doların küresel rezerv para birimi olması** kaldı, fakat buna karşılık **Çin bilhassa Yuan'ı ön planına çıkartıyor Rusya ekonomisinde dolarsızlaşma eğilimini güçlendiriyor** hatta elektronik ödeme sistemlerinde swift yerine spfs kullanmaya başladılar ikilinin ticaret hacmi 110 milyar \$'ı geçti ve burada dolar yerine daha çok tabi Yuan ve Ruble kullanılıyor ama ilginç bir şekilde Euro, dolar yerine ikili ticaretinde en çok Euro kullanılmaya başladı dolayısıyla bu iki ülkenin bilhassa Çin'in batı sermayesini korkutan Çin kökenli firmaların başarılarından sonra Rusya'yla da batının 2014 Ukrayna krizinden sonra yaşadığı çatışma karşılaşma nedeni ile rekabetten daha çok işbirliklerini arttırdıklarını görüyoruz son 7 yılda bu şekilde gelişti bu alanın en önemli öğelerinden biri Orta Asya dendi fakat bakın şunun altını tekrar çizmek istiyorum bu bir ittifak değil yani uluslararası ilişkilerde ben özellikle son dönemlerde yorumlarda da görüyorum ittifak ve işbirliği kavramları bambaşka kavramlar Rusya ve Çin arasında gidip bir bak yok olması da mümkün değil fakat Rusya ile Çin arasında artan bir işbirliği var bu iş birliğinde **Rusya Çin'i uzun vadede temkinli bir partner olarak gördüğü için kendi iktisadi ve jeopolitik vizyonunu ortaya koymaya çalışıyor o vizyonun hemen hemen aynı tarihlerde resmi hüviyete bürünen en büyük göstergesi ne?**

Avrasya Ekonomik Birliği, şimdi Kuşak Yol Girişimi bir tarafta bakın Çin'in vizyonunu ortaya koyuyor Çin diyor ki ben zaten dünyanın atölyesiyim üretim ekonomisiyim benim Avrupa temel pazarım buraya gönderdiğim malları daha ucuza ve daha kısa yoldan mal

etmeliyim buna yönelik olarak bir küresel vizyon daha doğrusu küresel demeyelim Afro Avrasya vizyonu Afrika da dahil olmak üzere bir vizyon geliştirmeliyim bunu söylüyor ama öbür taraftan Rusya şunu çok iyi biliyor evet tamam büyük bir kültür, büyük bir devlet, nükleer silahlardan tutun işte son bahsettiğim hipersonik füzelere geleneksel ordusunu modernleştirmiş çok önemli bir aktör fakat Rusya her ne kadar askeri, jeopolitik açıdan bir dev olsa bile iktisadi açıdan bir cüce kime kıyasla? **Çin ile Amerika Birleşik Devletleriyle ve Avrupa Birliği ile kıyasla, Rusya iktisadi açıdan sağlam bir temele dayanmıyor, sağlam bir üretim ekonomisi yok halen daha oranı düşse de doğal kaynaklar petrol, gaz başta olmak üzere gelirinin %50'den fazlasını oluşturuyor.**

Şimdi öbür taraftan bir yanında Rusya'nın büyük bir pazar ama ekonomik bir güç Avrupa Birliği öbür tarafta da Çin bu ikisi arasındaki ticareti kolaylaştıracak Kuşak Yol Girişimine karşılık Rusya'nın hamlesi aynı tarihler dedim 1 Ocak 2015'te yürürlüğe giren Avrasya Ekonomik Birliği buradaki amacı evet dört serbestlik ilkesi yani mal hizmetlerinin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımı üye ülkeler arasında doğrudur ortak mevzuat doğrudur fakat AB'nin kuruluşu gibi iktisadi saiklerle başlayan işlevsel bir örgüt değil tam tersine defansif örgüt ne için?

Üye olan ülkeleri aslında kendi ticaretine eski Sovyet ülkelerinin kendi ticaretine kendi mevzuatına tamamen uyumlaştırmak dışardan Avrupa Birliği olsun Çin olsun dışardan üçüncü aktörlerin buraya nüfuz etmesini engelleyen bir örgüt tekrar söylüyorum **Avrasya Ekonomik Birliği ortak bir alanı serbest ticareti Rusya kontrolünde sağlıyor fakat asıl amacı Çin'in bu pazarları tamamen ele geçirmemesi, Avrupa ülkelerinin batı ülkelerinin bu pazarları tamamen ele geçirmemesi, neden?**

Ekonomik blok demek ne demektir? Kendi içerisinde serbest ticaret dışarıya karşı gümrük vergileri tarifeler demektir.

Nitekim böyle bir alan yaratmış durumda defansif saiklerde bakın buna yönelik somut bir örnek vereyim; Avrasya Ekonomik Birliği çeşitli ülkelerle serbest ticaret anlaşması imzalıyor bunlardan biri İran mesela diğeri Vietnam, Vietnam'la imzaladığı anlaşma üç yıldır yürürlükte İran'la yeni yürürlüğe giriyor Çin ile ise iktisadi işbirliği anlaşması yapıyor yani serbest ticaret anlaşması yapmıyor daha demin söylediğim saiklerle gümrükleri muhafaza ederek dikkat edin Vietnam'la yapıyor, Vietnam tabi 1970'lerden beri Sovyetlerin dostu, Amerika-Çin yakınlaşmasına kuşatmasına karşılık Sovyetlere orada ki dostu, müttefikleri sadece bu saiklerle değil onun imalat sanayisine kendi pazarını açarak Avrasya Ekonomik Birliği'nin pazarını açarak aslında bir yandan da Çin ile olan işbirliğini bu taraftan dengelemeye çalışıyor yani dolayısıyla burada ikili bir oyun var.

Rusya kendi yolundan gidiyor bu yolundan gitmesi demek için karşısına alması demek değil Çin'e iktisaden her ne kadar son 7 yılda işbirliğini arttırsa da büyük abi Çin olsa da

Çin'e teslim olması anlamında değil dolayısıyla Rusya burada Avrasya Ekonomik Birliği üzerinden kendi jeopolitik ve iktisadi vizyonunu ortaya koyuyor Vietnam ile yaptığı STA bence bunun en önemli kanıtıdır, öbür taraftan tabi Çin'in şimdi geliştirmiş olduğu uluslararası kurumlar yani IMF'nin müdavili kurumlar Dünya Bankası'nın karşısında biliyorsunuz Asya Altyapı ve Yatırım bankası 57 ile üye başladı 90 küsüre çıktı bir de daha önemlisi bence IMF'ye karşı Çin bu kurumlarda var IMF de var hatta Yuan 2015'ten beri SDR de IMF'nin para birimi olarak soktu ama bir de onu alternatifini hazırlıyor o alternatifler içerisinde 1X yeni kalkınma bankasına dikkatiniz özellikle çekiyorum.

Çin ile Amerika Birleşik Devletleri'yle ve Avrupa Birliği ile kıyasla, Rusya iktisadi açıdan sağlam bir temele dayanmıyor, sağlam bir üretim ekonomisi yok halen daha oranı düşse de doğal kaynaklar petrol, gaz başta olmak üzere gelirin %50'den fazlasını oluşturuyor.

Ben orada çalışan bir Rus uzmanla konuştum şunu söyledi tabi şeffaflık çok şeffaf değil belki ama 100 milyar \$ mukabilindeki bir fon var bu fonun en önemli özelliği **üye ülkeleri istedikleri taktirde kendi para birimleri üzerinden kredi veriyor** dolar üzerinden vermiyor şimdi bunun ana finansör kim? Yine Çin, ama Çin öyle bir kolaylık da sağlıyor ve dolayısıyla Kuşak Yol girişimin de hem Asya Altyapı ve Yatırım Bankası hem de bu yeni kalkınma bankası Brics bünyesinde bundan bağımsız düşünmemek gerekiyor.

Fakat, bu örgütlerde Şangay işbirliği örgütü gibi tam olarak evrim sürecini tamamlamış değil yani **Şangay İşbirliği Örgütü'nün temel amacı ne yumuşak güç tehditlerine işte bölgedeki terörizm fundamentalizm bunlara karşı bir iş birliği** evet ama tam olarak bir NATO değil veya işte öbür taraftan 1X yeni kalkınma bankası 1X-1X içerisinde Hindistan'ın bilhassa Amerika Birleşik Devletleri'nin Asya'da Çin'e karşı Hindistan'ı destekleme politikası çerçevesinde nereye gideceği tam olarak bilinmediği için 1X'de ki şu anda kurumsal yapılanma tam olarak yeni kalkınma bankası bünyesinde IMF'ye karşı bir pozisyon teşkil etmiyor.

Çin burada biraz Amerika'yla olan, oluşan bu ikili, iki kutuplu rekabetini süzerek hareket edecektir ve burada da en önemli partneri aslında Rusya olmaya adaydır fakat Ruslar dediğim gibi daha kendi eksenlerinde kendi özgün politikalarını burada icra ettikleri için Rusya ve Çin arasındaki ilişkiler bir yandan iş birlik, bir yandan temkinlilik olarak devam edecektir.

Fakat şunu söyleyebilirim, şunu biliyoruz **Rusya hiçbir zaman birilerinin iddia ettiği gibi birilerinin düşlediği gibi batıyla birlikte Çin'e karşı yer almayacaktır.**

Rusya'nın çünkü jeopolitik çıkar alanları batıyla da bazı konularda zıtlaşmayı çatışmayı gündeme getiriyor tabi Ruslar açısından baktığınızda Avrupa'yla Amerika Birleşik Devletleri'ni ayırmak gerekiyor fakat şu net bir şekilde göründü ki Avrupa birliği kendi askeri jeopolitik kararlarını alabilecek bir özerkliğe sahip değil ve Biden'ın da ilk işi aslında Trump'ın zedelediği Transatlantik ittifakını yeniden tamir edip kurup burada yönelmek. Amerika Birleşik Devletleri'nde daha demin saydığım sebeplerden ötürü temel rakibi Çin olduğu için iktisadi siyasi ve askeri alanda Rusya bu kadar güçlü olmadığı için iki kutuplu fakat çok merkezli sistem de Rusya'da bu ikisi arasında yerini almayı planlayacak nitekim bakın bu Avrasyacı tartışmalarında Rusya'da evrildiğini görüyoruz tarihi Avrasyacılık ve son beş yıllık döneme kadar Ruslar şu vurguyu yaparlardı Lizbon'dan Vladivostok'a kadar Avrasya, Avrasya'nın coğrafi sınırı nedir diye sorduğumuzda böyle bir tanımlama içerisindeydiler Portekiz'in Lizbon'undan, Vladivostok'a kadar fakat yine bu Ukrayna krizinden sonra bu heyecan ve düşünce bitti.

Avrupa'yla bu tarz bir ilişkinin geliştirilemeyeceği sadece proje bazlı iş birliklerini geliştireceği anlaşıldı ve bakın onun yerine doğu batı yerine kuzey güneyi ikame ettiler ne söylediler biliyor musunuz artık şu anda bu daha çok konuşuluyor Murmansk'tan, Hong Kong'a kadar Avrasya.

Avrasya'nın sınırları yani kuzeydeki Murmansk limanından Çin'in Hong Kong'una kadar bir yeni vizyon aslında. Bu da Rusya'nın bu bölge içerisinde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerini de dâhil edecek bir şekilde burada demografi de önemli bir faktördür.

Rusya nüfusunun %15'i Türk kökenli halklardır Rusya'ya entegredir Orta Asya'daki ülkeler zaten halen daha çoğunlukla Rusça konuşur, Rusya sistemine entegredir, bilhassa Kazakistan ve Kırgızistan buradaki tek Rusya açısından düşündürücü halka Avrupa Çin arasında Özbekistan'dır yani Özbekistan'ın Avrasya Ekonomik Birliği'ne girmemesi hem Çin'le hem de Avrupa'yla daha farklı bir şekilde ekonomik ilişkilerini yönetmesi 30 milyonluk nüfusuyla aslında bölgesel bir çekim merkezi olması jeopolitik olarak iki defa açık denizlere ulaşmak konusunda kısıtlı olması bütün bunlar tabi Avrasya ekonomik birliğinin işlerliği konusunda ileride hani bir yandan söylediğim gibi Çin'i bu bölgeden biraz uzak tutmaya çalışıyorlar.

Çünkü ben, Rusya tarafından da bazı dolaylı yayınların bu konuda desteklendiğini biliyorum yani kendi Avrasya Ekonomik Birliği ve Orta Asya'da Çin'i dışarda tutma üzerine ama öbür taraftan da zayıf halka bu hattın güneyi yani neresi orası Özbekistan Türkmenistan bu taraftan da Çin'in Kuşak Yol Girişim projesinin öbür tarafa doğru gideceğini söylüyorlar şimdi bir de belki de bu çerçevede değinilmesi gereken ana unsurlardan biri nedense

tarihçilerimiz bizler sosyal bilimlerle uğraşanlar şunu çok ihmal ediyor belki çok fazla ekonomi üzerine yorum yapıyoruz jeopolitik üzerine yorum yapıyoruz ticaret diyoruz ama demografi, demografi çok ihmal ediliyor maalesef Türkiye'de, fakat önemli merkezlerde demografiyi iyi çalışıyorlar klasik bu şarkiyat enstitüleri batı da olsun, Rusya'da bir söz vardır **"Şarkiyat olmadan Rusya olmaz"** gerçekten baktığınızda Rusya bilimler akademisinde içlerinde Türkiye'nin de dahil olduğu **Türklerin dahil olduğu, işte Arapların o şarkiyat Japon'dan Çin'lere kadar uzanır muazzam bir bilgi birikimi var Rusya'nın en parlak isimleri Türkologlar ile birlikte Çin uzmanları.**

Yani Çin'i bugün Çin dışında en iyi tanıyan ülke hangisidir diye soracak olursanız bence Rusya, Rusya'da bu konuda muazzam çalışmalar var bilhassa son yıllarda son yedi yılda Asya'ya yönelik ve ticaretin artması ile birlikte bu ilgi giderek arttı giderek bu yayınlar daha fazla yapılmaya başlandı yani Rusya Çin'i çok iyi tanıyor Çin uzmanı olmadığım için bilmiyorum ama eminim ki Çin de Rusya konusunda hakeza çok daha üstün bir yeteneğe kavuşmuşlardır edindikleri teknolojik ve iktisadi imkanlarla ve Rusların dikkat ediyorum ki Çin uzmanları vs. Orta Asya üzerinde bilhassa Rusya'nın arka bahçesi gördüğü eski Sovyet ülkelerinde bu tartışmalar yaşanırken demografi vurgusunu çok yapıyorlar Rusya'nın azalan demografisi buna karşılık Çin'in durumu ve bunu dengelemek için yani Çin'i Rusya'yı Çinlilerin Rusya'yı istila etmesi hayır böyle bir tartışma orada yok bu çok fazla magazinél bir tartışma.

Şöyle bir **"Rusça konuşan Türk kökenli halklar"** yani böyle bir pozitif vurgusu var Rusların Türk kökenli halklar meselesi üzerinden çünkü zaten Sovyet kültüründen geliyorlar zaten Rus dilini konuşuyorlar ve zaten büyük bir entegrasyon olduğu için hem Rusya içerisindeki diğer halklarla birlikte yani aslında Rusya gelecekte daha çok Türk kökenli halklara Türk kökenli halklarla Slav halklarının birlikteliği üzerinden bir vizyon ilerletmeye çalışıyor.

Avrasya Ekonomik Birliğinin de ileride bu tarz bir dönüşüm yaşayacağı yorumları yapılıyor buradaki temel endişe de dediğim gibi Orta Asya'nın dış üçüncü ülkelere kaptırılmaması bilhassa bunun sosyolojik ticari olarak adım adım ilerleyen bir süreç olduğu çünkü şunu çok iyi biliyorlar teknoloji de ticarette üretimde Rusya, Çin ile rekabet edemez bir ülkenin iktisadi yapısı neyse zaten üretim ekonomisi değil daha demin söyledim doğal kaynak iktisadi yapısı neyse siyaseti de ona göre şekilleniyor.

Türkiye üzerine de baktığımızda çok böyle iddialı söylemler ben görüyorum **Türkiye dünya nüfusunun %1'i iktisaden dünya ekonomisinin %1'i bile değil fakat o kadar boyunu aşan söylemler iddialar var ki bu tamamen gerçekçilik dışı tamamen Türkiye'yi maceralara iten bir yaklaşım.**

Rusya ise bu konuda Türkiye'nin tam tersine **çok realist bir ülke** yani son derece materyal zemin üzerinde realist yaklaşımlar sergiliyorlar ve birinci yönelim olarak Asya yöneliminde ondan şunu görüyorlar Sergei Karaganov'un zamanında çok önemli bir makale yazdı dedi ki ben bunu kitaplarımda makalelerimde de çok kullandım çünkü Sergei Karaganov çok önemli bir isim orada Putin'in gerçek danışmanı, şimdi Dugin burada çok meşhur ama yani Sergei Karaganov asıl daha ne derler, karar alıcı çevrelere yakın bir isim onun söylediği şu Putin'e tavsiye verirken **300 yıl önce Petro** büyük Petro bizim deli Petro dediğimiz **"Denizlere Baltıklar üzerinden çıkarak Rusya'yı bir imparatorluğa dönüştürdü"** denizin önemi vizyonu neden çünkü 300 yıl önce **Avrupa dinamikti kendisi zaten Hollanda'da tersanelerde çalışmış bir imparator bir çar Baltıklar üzerinden denizin önemini Avrupa'nın önemini gördü** ve Rusya'ya çağ atlattı.

Rusya'yı imparatorluğa dönüştürdü. Şimdi Petro yaşasaydı 300 yıl sonra yine Moskova'dan çıkardı yine denize doğru giderdi ama bu sefer Saint Petersburg'dan değil, Vladivostok'tan Asya Pasifik'e çıkardı Rusya'nın vizyonunu o tarafa doğru genişletirdi neden?

Şu anda artık Asya dinamik, şu anda artık Çin dinamik ve oraya doğru yönelmesi gerekiyor ve bunu da kuzey buz denizi rotası ile birlikte düşündüğümüzde son derece önemli bu realist yaklaşımların doğru okunduğunu uzun vadede görüyoruz.

Bundan tam 10 Yıl önce biliyorsunuz Suriye savaşı başladı o sıralarda iki ülkenin dışişleri bakanlığını kıyaslama imkanı bulmuştuk ben de o sırada Moskova'daydım doktora çalışmalarım işte bitiyordu bakın Suriye savaşını Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı o dönemin tarihin normalleşmesi olarak adlandırdı yani neymiş tarih ona göre normalleşecekmiş işte burası Osmanlı'nın eski topraklarıymış eskiden olduğu gibi normalleşerek yani tamamen uluslararası güç dengesinde bağımsız bir hayal ürünü bir yaklaşım tekrar bizim nüfuz alanımız içerisine girecekmiş çok güzel aynı zamanlarda Rusya dışişleri Bakanı **Sergey Lavrov** şu tabiri kullandı **biz Suriye'de direniyoruz Suriye'de direneceğiz işte Çin'le birlikte İran'da birlikte kazanacağız çünkü tarihin doğru tarafındayız** şimdi bir ülkenin dışişleri bakanı diyor ki tarih normalleşecek başka bir ülkenin dışişleri bakanı diyor ki tarihin normal o kısmına girmiyor tarihin doğru tarafındayız yani tarihin doğru tarafı ne?

Aslında **tarih şu anda Asya'ya doğru kayıyor biz de Asya'ya doğru kaydığımız için burada direneceğimizi batının orada başarılı olamayacağını göreceksiniz** bunu açıkça söyledi o zamanlar bunu açıkça dillendirdi şimdi dolayısıyla realist yaklaşımın uluslararası ilişkilerde örneğinin kıymetinin ne olduğunu bence bu örnek çok güzel anlatıyor işte o açıdan da bir taraftan Rusya, Çin ile ilişkilerini devam ettirecekken ve iki ülkenin de şu anda önceliği Batı'ya karşı olan mücadele iken öbür taraftan da temkinliliğini sürdürecektir ve Avrasya Ekonomik Birliği'ni evet Kuşak Yol Girişiminde Çin'in geliştirmiş olduğu altyapı

projelerinin Rusya'dan geçmesi buna yönelik kaynaklar Çin'de bu konuda işbirlikleri ve en önemlisi ticaretin dolarsızlaştırılması ilerde dijital para ödeme sisteminin devreye girerek.

Dolardan kurtulmanın yollarının aranması ki bakın Mişustin yeni başbakanları Rusya maliye bakanlığında teknokrat olarak çalışan uzmanlığı da dijital ekonomi olan bir isim.

Yani Rusya bir yandan dijitalleşecek Çin ile bu alanda da iş birliği yapacak Çin'de biliyorsunuz ulusal Yuan dijital Yuan dijital para birimi dört eyalette devreye girmişti mayıs ayında yılsonu itibari ile yaygınlaştı artık WeChat falan da değil.

Çin'de tamamen kağıt para bitiyor uluslararası ödemelerinde de Yuan üzerinden ticaret yapmaya başladılar Rusya Federasyonu da bunu büyük bir coşkuyla destekliyor bu konuda da işbirliği yapılıyor **ödeme kartlar üzerinde işbirliği evet ticareten Kuşak Yol Girişimi destekleniyor** Çin'in geliştirmiş olduğu uluslararası örgütlerde Rusya baş aktör olarak hemen yer almaya çalışıyor ama öbür taraftan Rusya'nın kendi vizyonu Avrasya Ekonomik Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliği tekrar söylüyorum Çin'in o kadar baskı göstermesine rağmen bu meşhur RCEP Asya'da ortak pazar serbest ticaret anlaşmaları **Rusya** buraya da katılmadı **Avrasya Ekonomik Birliği ile Çin arasında serbest ticaret anlaşmasının Çin tarafından gelen istek ve baskılara rağmen yapılmasına da karşı çıktılar onu bir şekilde oyalıyorlar serbest ticaret anlaşması yapmıyorlar.**

Dolayısıyla burada ikili bir ilişki, **Rusya bir taraftan Çin ile iyi geçiniyor evet öbür taraftan da kendi ekonomik vizyonunu ortaya koyuyor** ama zaten bu ekonomik vizyonda jeopolitikten ayrı düşünülemez o da Rusya'nın burada 2000'li yılların başında kendi dışışleri konseptinde, dış politika konseptinde açık bir şekilde vurguladığı gibi çok kutuplu bir sistem öngörüyorlardı ve işte bu çok kutuplu sistem de geldi yani ben buna iki kutuplu çok merkezli diyorum ama çok kutuplu da diyebiliriz o sisteme şu an da uluslararası düzene ulaşmış durumda.

Rusya'da orada kendisini bir merkez olarak gördüğü için **ne Çin'in bir uydusu ne de batının bir uydusu olma gibi bir seçeneğe yöneliyor,** fakat Rusya'nın iktisadi geri kalmışlığı ister istemez bu ikisi arasında birine daha yakın durmasını gerektiriyor yakın durduğu ülkede şu anda **Batı'ya karşı Çin sebebi ise son yedi yıllık jeopolitik olarak Ukrayna'da edinmiş olduğu kazanımları sürdürebilmek için** iktisaden bir tarafın desteğini alması gerekiyor Çin'in desteğini aldı uzun vadede bunu Türk kökenli halklar üzerinden Avrasya Ekonomik Birliği üzerinde bu bağımlılıktan da çıkmak gibi bir hedefleri var ama ne kadar başarılı olurlar dediğim gibi yani ben Rusya ekonomisinden çok ümitli olmadığım için bu tabi önümüzdeki 2020'li yılların sorusu.

Ne kadar teknoloji devrimi yapabilirler? Ne kadar ne kadar iktisadi üretkenliği yolsuzluğu ne denli sınırlayabilirler?

Orada büyük soru işaretleri var.

Fakat, Rusya'nın şu an da iki ana kutup arasında Türkiye'nin de bence izlemesi gereken bir yol olarak sağlam bir pozisyona eriştiğini en azından görebiliyoruz.

Rusya gerçekten kendi yoluna gidiyor hatta ben artan **Çin ABD rekabetinde Türkiye etkin tarafsızlık izlemeli** diyorum burada Uygur meselesi de tartışıldı Çin'in tabi yapmış olduğu muamele bizim açımızdan kabul edilemez ama Çin'e karşı bizim kaldıraç olarak kullanabileceğimiz bir etki alanımız yok dolayısıyla burada **Çin'den diyalog, Çin'den iyi ilişkiler bir şekilde götürülmek zorunda çünkü Türkiye üzerinde aynı Amerika Birleşik Devletleri'nin 70 yıldır kurduğu tahakkümün benzerini ilerde Çin kurabilir** çünkü ekonomik olarak süper bir güç fakat Rusya'nın böyle bir gücü yok dolayısıyla Ruslarda realist olarak bakıyorlar ve kendi konumlarını çiziyorlar.

Türkiye'ye de o anlamda, o vizyon bir örnek olabilir yani Türkiye'de kendi çıkarını doğru tanımlayabilirse ama daha demin de Hasan Hoca söyledi, **26 tane üs ve tesisle burada en fazla sloganik milliyetçilik oynarsınız** gerçek milliyetçilik Türkiye'nin iktisaden bağımsızlığını kazanacak projelere hız verip siyaseten de jeopolitik olarak da bu bağımlılıktan kurtulmaktır.

Rusya'nın işte Türkiye'den farklı olarak öyle bir lüksü var dolayısıyla oynayabiliyor bu ikisi arasında ve kendi vizyonunu ortaya koyabiliyor.

Biz ise maalesef kendi vizyonumuzu ortaya koyamıyoruz fakat Kuşak Yol Girişiminde tabi coğrafyanın da getirmiş olduğu bir avantaj 17.000.000 km² Arktik denizinin artık ön plana çıkması ile birlikte Rusya...

Özetlersek; Çin'in Kuşak Yol Girişimine evet diyor iş birliğini arttırıyor hem tren yolları hem de kuzey deniz yolu.

Fakat Orta Asya gibi kendi arka bahçesi gördüğü yerlerde de kendi iktisadi vizyonunu geliştirerek **jeopolitik olarak defansif bir konumda o alanı aslında kendine münhasır olarak kapatıyor.**

Ben şimdilik kısaca bunlardan bahsedeyim sorular üzerinden gidersek soru cevap daha mantıklı olabilir diye düşünüyorum özet olarak söyleyeceklerim bu kadar."

Soru: Çin- Rusya arasında olası **çatışma durumları olası yakın gelecekte** mevcut mu?

Cevap: Hayır zannetmiyorum yani Rusya ile Çin böyle bir askeri çatışmaya sürüklenecek konumda değiller zaten böyle bir çatışmanın tarafı olacak ülkeler değiller Şangay İş Birliği Örgütü üzerinden de yumuşak güç tehditlerini bertaraf ediyorlar hatta Vostok 2020 tatbikatında görüldüğü üzere Çin ordusu ile birlikte tatbikat da yapıyor Rusya yani Rusya'yı Çin ile kapıştırmak, **Çin'i Rusya ile kapıştırmak mümkün değil** zaten iki ülkede bunun bilincinde olduğu için ben bir askeri çatışma riski görmüyorum

Soru: Son günlerde dile getirilen Türkiye, Rusya, Azerbaycan, İran, **Gürcistan ve Ermenistan'ın içinde olacağı altılı iş birliği önerisi Çin'i siyasi olarak Asya'da dengeler mi?**

Cevap: Çok güzel bir soru bu soruyu şöyle düşünmek lazım, bu öneri ortaya atıldı hatta biliyorsunuz Nahçıvan'ı bağlayacak koridor üzerinden ticaret işte Azerbaycan ana kıtasına **Nahçıvan** kavuştuğu zaman aslında ne demektir **Türkiye açısından bir koridorun açılması ticaret demektir** bu soruyu cevaplarken Avrasya ekonomik birliğinin gelişimi ile birlikte düşünmek lazım şu senaryo var Azerbaycan'ın oraya dahil olması senaryosu var Ermenistan'ın eğer Paşinyan devam ederse oradan çıkarılması gibi bir mesele konuşuluyor fakat **Rusya'nın amacı hem Ermenistan'ı hem Azerbaycan'ı oraya çekerek Avrasya Ekonomik Birliğini Hazar denizinin batısına taşıyabilmek** Gürcistan hariç olarak çünkü Gürcistan konusu zaten Rusya açısından bir baş ağrısı bu söz konusu olabilir ileride ortak bir iktisadi alan söz konusu olabilir belki ama Rusya'nın amacı orada sadece 5-6 ülkenin ticaretini arttırmaktan çok Avrasya Ekonomik Birliğini oraya doğru taşımak Azerbaycan'ı dahil ederse bunu başarıyor çünkü daha demin söyledim İran ile de STA anlaşması imzaladı Avrasya Ekonomik Birliği, Türkiye'nin de aslında mesajım Türkiye ile arasında bir STA imzalanırsa bu bizim ihracatımız için müthiş bir katma değer olur çünkü biz Rusya'dan Kazakistan'dan ne alıyoruz, enerji doğal gaz ve petrol alıyoruz çoğunlukla ticaretimiz bu anlamda ithalatımız çok etkilenmez fakat o ülkelere eğer gümrükler sıfırlanırsa Türk malları özellikle sermaye yoğunluklu Türk malları yoğun olarak gireceği için Türkiye'nin ihracatı için çok önemli katkıda bulunur fakat Türkiye biliyorsunuz gümrük birliği üyesi, **Avrupa ile gümrük birliği üyesi olup böyle bir STA imzalamazsınız Avrasya Ekonomik Birliği veya diğer üçüncü ülkelerle dolayısıyla Türkiye, tamam bir taraftan ticareti artacak diyoruz Nahçıvan vs. ama Türkiye'ye bakın ilerde onun kararını vermek zorunda kalacaktır** Türkiye eğer 95 yılında imzalanan modası geçmiş Türkiye'nin aleyhine işleyen Türkiye'nin egemenliğini kısıtlayan sanayi politikasını Brüksel'e daha doğrusu Berlin'e vermiş olan bir iktisat politikasıyla ticaret politikasıyla bir vizyon ortaya koyamaz yani **Türkiye'nin hem gümrük birliğinde kalıp hem de sanayileşeceğini endüstri 4.0'ı yakalayabileceğini** kendi markalarını ortaya çıkarabileceğini diğer ülkelerle şu anda moda olduğu gibi STA serbestçe imzalayabileceğini

düşünüyorsanız bu çelişkiyi Heger bile gelse çözemez.

Soru: Rusya tanımlarken hala soğuk savaş termolojisi kullanılıyor oysa Rusya, Avrupa konseyi üyesi oldu milyonlarca Rus vatandaşı batıya göç etti enerji nakil hatları ile Avrupa Rusya bağlantısı kuruldu tüm bunlara bakıp Rusya, Türkiye'den daha fazla batılı oldu demek yanlış olur mu?

Cevap: Yani bu çok uzun bir tartışma hangi ülke ne kadar batılı iki ülkenin modernleşme dinamiklerine baktığımız zaman Osmanlı da bu geçmişin görkemli zamanlarını yakalamak için başlatılmış Rusya'da ise geçmişin görkemli zamanlarını değil Avrupa'yı yakalamak için başlatılmış 1700'lerde ikisi de aslında Avrupalı ülkeler değil, fakat Avrupa'ya doğru bir şekilde ilişkileri yoğun bir şekilde kuran ülkeler batı ile ilişkilerini Rusya Türkiye'den batılı mı yani bunu tabi sorduğunuz zaman bundan ne anlıyorsunuz sorusunun cevabı Rusya hayır Türkiye'den batılı bir yer değil ama ben burada batılı olmayı da çok olumlu güzel bir şey olarak da görmüyorum mesela işte eğitim alanında Türkiye'nin bir çok üniversitesinde İngilizce eğitim var Rusya'da böyle bir şey bulamazsınız eğer batılı olmak buysa şekil anlamında Rusya batılı değil ama gerçekten batılı olmak belirli bir kültür alt yapısını oluşturmak onun üzerinden ulus devlet projeksiyonunu yüceltmekse evet o anlamda Rusya çok daha batılı bir ülke Rusya en azından şimdi belirli bir sisteme sahip Türkiye gibi siyasal sistemi çalkantı içermiyor Rusya'da öyle görünmesine rağmen Vladimir Putin tek isim görmesine rağmen kararlar ortak akılla çok güçlü bir devlet mekanizması var ve devlet mekanizması işliyor yani Türkiye gibi değil o anlamda Rusya daha batılı görerseniz o yönde görürseniz yani bu biraz sizin batılı kavramından ne anladığınızla ilgili bir soru olarak cevaplanabilmeli

Soru: İran ve Türkiye Kuşak ve Yol Projesinde rakipmidir ortak olabilir mi?

Cevap: Şimdi kuşak yolun **orta koridor kısmı işte Batı Asya, İran ve Türkiye üzerinden devam ediyor** fakat burada şöyle bir sorun var birincisi bu o kadar önemli bir yol değil kuzeydekilere kıyasla tekrar onu söyleyeyim rakipten ziyade **Çin burada tercihini İran üzerine yapmış** durumda çünkü bölgede müttefik olarak İran'ı görüyor neden, İran batı karşıtı bir konum içerisinde **İran bir NATO ülkesi değil İran'da Amerikan nüfuzu sınırlı dolayısıyla Çin zaten burada tercihi ortaya koymuş durumda** yani ikisinden birini hani eşit veya yakın koşullarda olurda tercih eder bölgesel güçlerden hayır böyle bir şey söz konusu değil zaten **Çin açısından Türkiye sonuçta bir NATO ülkesi Çin'i iyi anlamak lazım yani Rusya'dan bakınca da Türkiye bir müttefik değil en fazla işbirliği yapılabilecek bir ülke** bizim açımızdan da öyle iyi bir stratejik işbirliği yapılabilecek bir ülke ama müttefik değil **çünkü Türkiye bir NATO üyesi** yani onu unutmamak lazım **hiçbir NATO ülkesi ile ne Rusya ne Çin ne iktisaden ne jeopolitik olarak bu tarz bir İran'la yapabildikleri gibi bir işbirliği potansiyeli geliştiremezler** daha demin ben

biraz da o yüzden bu Avrasya ekonomik birliğinin İran'dan STA anlaşmasına örneğini verdim bakın Türkiye'nin çok yararına olur ama Türkiye bunu yapamaz çünkü **Türkiye Gümrük Birliğinde Türkiye'nin gümrükleri aynı zamanda Avrupa Birliğinin sanayide gümrükleri demektir** Türkiye öyle bağımsız karar verebilecek bir ülke şu anda olmadığı için bu ülkelerde Türkiye'ye kısıtlı iş birliği imkanları dahilinde bakıyorlar halbuki Türkiye bu ülkelerle daha büyük işbirliği yapabilir yapmalıdır da çeşitli alanlarda askeri olarak da öyle ASTANA sürecinde Suriye'de bazı kazanımlar edinildi belki ama daha sonrası gelmedi bilhassa bu Suriyeliler meselesini de Suriyelilerin kendi topraklarına geri dönmesi ki buna Ümit hoca Türkiye'de bunun şuan kampanyanın liderliğini yapıyor Türkiye'nin ulusal menfaatleri açısından bence çok önemli bir konu şimdi bunu yaparken de ne yapmanız lazım Rusya ile orada bir işbirliği yapmanız lazım yani hem Şam ile barışacaksınız Şam'ın arkasında Rusya işbirliği yapacaksınız ama Türkiye'nin dinamikleri öyle işlemiyor şu anda yani Türkiye o anlamda ulusal çıkar bilinci konusunda hayli tartışma yaratan bir ülke çünkü yine Suriye savaşının ilk yıllarında hani ben şu yorumlara çok tanıklık etmişim Rusya'da Türkiye ne yaptığının farkında mı Suriye'de yani Türkiye bir Kürdistan mı istiyor Türkiye bölünmeyi mi, şaka değil yani bunlar oluyordu hatırlarsanız 2016'ya kadar dolayısıyla şimdi o ülkelerden baktığınızda böyle dev aynasında görünmeye gerek yok o ülkelerden bakıldığında acaba Türkiye kendi ulusal çıkarının farkındalar mı diye düşünülüyor bir çok noktada çünkü anlam veremiyorlar bazen Türkiye'nin yaptığı hamlelere o açıdan İran ve Türkiye'nin böyle bir farkı var yani onu not etmek lazım.

Soru: Türkiye NATO'dan mı çıkmalı mı Gümrük Birliğinden mi?

Cevap: Şöyle düşünüyorum uzun yıllar profesyonel olarak da ticaret ve enerji ile uğraştım öbür taraftan da akademik olarak jeopolitik çalışmalarda yoğunlaştım eski bir dış ticaretçi olarak bugün **Türkiye'nin vakit kaybetmeden gümrük birliğinden çıkması gerekir** bunu çok net söylüyorum yani bugünün şartlarında **Türkiye'de tekrar egemenliğini İngiltere'nin yaptığı gibi geri alması gerekir** ondan sonra ister Avrupa birliği ile STA imzalasın ister Avrasya Ekonomik Birliği ile onlar ayrı Türkiye Avrupa birliği ile bugün STA imzalarsa gümrük birliğinden daha iyi pozisyonadadır çünkü tarımı da kapsar Türkiye daha iyi pozisyona gelir insanların fark etmediği şu Türkiye egemenliğini gümrük birliğinde devretmiş durumda nereye üye olmadığı bir örgütlenmeye peki oraya üye olabilecek mi hayır asla Türkiye, Avrupa Birliği üyesi olmayacak Türkiye derhal ertesi gün gümrük birliğinden çıkmak zorunda tabii Türkiye'deki büyük sermaye ithalat lobisi bunu böyle tartıştırmıyor NATO meselesine gelince **Türkiye NATO'dan çıkmak kolay değil bir de gerekli mi,** şu açıdan birincisi savunma sanayinde henüz daha kendine yeter bir pozisyonda değil Türkiye ikincisi NATO'dan çıkıp ne yapacak karşısında NATO'yu dengeleyecek başka bir güvenlik ittifakı yok girebileceği dolayısıyla kısa vadede evet uzun vadede **Türkiye NATO'dan bence çıkmalı ama kısa vadede buna gerek yok** yani **Türkiye belli aşamaları geçmeden NATO'dan çıkarak güvenliğini bir anda tehlikeye atmamalı** bu

bence en az 10 yıllık süreçte stratejik planlamayla olacak bir mesele ama somut olarak **Suriyeliler konusunda** yani cevabımı vereyim Türkiye **ulusal çıkarının doğrultusunda hareket etmeli** bu ulusal çıkarı kim nasıl tanımlıyor onlarda ayrı mesele Türkiye eğer bakın Türkiye şu zamana kadar resmi olarak aslında yenildiği Suriye savaşında Şam ile barışmamışsa Türkiye bu konuda Suriyelilerin geri gönderilmesi konusunda Şam ile bir işbirliği geliştirmemişse, bu konuda Rusya'nın kolaycılığı konusunda üçlü masada resmen açıkça bunu yapmıyorsa ben bunu ulusal çıkar uygun görmüyorum ne yapmalı ulusal çıkarımın bilincinde **Şam ile de anlaşmalı Suriyelileri göndermeli** bu da zaten Rusya'ya rağmen olacak bir şey değil yani **Suriye sahasında Rusya ve İran var bazı konularda Türkiye ile İran'ın çıkarı uyuşmayabilir** ama Rusya ile uyuşur **Rusya ile işbirliği yapmalı Şam'la da barışmalı** onu söylüyorum, sorunun cevabı o Türkiye ulusal çıkarının farkında olursa zaten atlatılır.

Soru: Türkiye'nin KYG ile Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine daha fazla bağlanabilecek olması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Kuşak yol girişiminin Türkiye'ye aslında böyle bir avantaj sağladığı söylenebilir bilhassa Türkiye'nin bence ihmal ettiği somut olarak mesela **Ankara-Sivas arasındaki hızlı tren hattı neredeyse 7 yıldır bitirilemedi** proje 2014'te güya bitirilecekti Türkiye bunu Sivas Kars ondan sonra da Kafkaslar İran üzerinden ve Kafkaslarda da Hazar üzerinden bilhassa tren yolu taşımacılığında büyük yatırım yaparak Orta Asya ülkeleriyle daha ciddi bir iktisadi entegrasyon sürecine girmeli fakat maalesef bu konuda dediğim gibi yeterli önem mi verilmiyor ya da yapılmıyor mu o kadar konuda bilgi sahibi değilim fakat Orta Asya ülkeleriyle daha fazla entegre olmak açısından bence Kuşak Yol Girişiminin projeleri güzelde fırsatlar sunuyor.

Soru: Kuşak Yol Projesi ve Kuzey Denizi rotasının getirecekleri **Rusya ile Avrupa Birliği arasında sorunların çözülmesinde pazarlık konusu** olur mu?

Cevap: Kuzey rotası üzerinden bir pazarlık konusu olacağını zannetmiyorum fakat enerji üzerinden pazarlık konusu var şu anda Magistral **yüksek basınçlı boru hatları** üzerinden en son proje devasa bitirilmemiş olan **Kuzey Akım 2 projesi** kaldı bu da Amerika Birleşik Devletleri'nin CAATSA yaptırımları kapsamına alındı şimdi zaten Rusya bir taraftan Sibiry gücüyle Çin ile bağlantıyı kurdu Kuzey Akım 1'e paralel olarak **Kuzey Akım 2'nin de son 80 kilometresi kaldı** Avrupalılar tabi burada Avrupa Birliği çok korkuyor ama Almanlar daha doğrusu Alman firmaları projenin yapılmasını istiyor orada bir Alman-Rus flörtü var Alman firmaları bunun yapılmasını istedikleri için buradaki pazarlık yani ben bunun yapılacağına inanıyorum Rusya kadar hatta ondan daha fazla Almanya bunu istiyor çünkü bunu yaparken tabi Rusya'dan çeşitli konularda pazarlık yapacaklardır bakın ticari olarak aslında ilginç bir şey söyleyeyim **Almanya ile Rusya'nın Ukrayna'yı bölüştüğünü görüyoruz yani bu bir taraftan Kırım, Donetsk vs bu sorunlar devam ediyor derken ama öbür taraftan sorun donduruldu** bilhassa **Ukrayna'nın merkezi ve batısı Avrupa'nın parçası oldu doğu tarafı da Rusya'nın** zaten ticaretten daha çok etkili

olduğu bir alandı Alman firmaları başta Siemens olmak üzere Rusya'da büyük yatırımları var ve bu yatırımları, yaptırımlar her ne kadar sürse de arkadan dolanarak deliyorlar yaptırımları, yatırımlarına devam ediyorlar dolayısıyla o sürekli bir pazarlık konusu olarak kalacaktır ve ben Kuzey Akım 2'nin de o nedenle başarılacağına inanıyorum.

Soru: Kanal İstanbul'u bu projenin hangi ayağında acaba Amerika mı Rusya mı yoksa Çin mi istiyor bu kanalın açılmasını ve en büyük çıkar kimin olacak?

Cevap: Yani Kanal İstanbul'a bence en çok karşı çıkması gereken Türkiye fakat Türkiye'de bu proje konuşuluyor ondan sonra da karşı çıkar çünkü Kanal İstanbul demek **Çanakkale kanalıyla birlikte Karadeniz'in Montrö'nün delinmesi ve Karadeniz'in tekrar çok büyük bir güvenlik sorunu yaşaması demek** dolayısıyla Türkiye'den sonra en çok karşı çıkan ülke Rusya Çinlilerin de bunu desteklediğini düşünmüyorum Kanal İstanbul eskiden beri geliştirilen bir Amerikan projesidir zaten Amerika'da Think Thank'lerinde bu konuyla ilgili çalışmalarını takip edenler uzundur bunu nasıl üstelediklerini bilirler. Gürcü kökenli bir profesör aklıma geliyor daha çok Amerika'da bu konuyu yazıyor çiziyor Kanal İstanbul evet **Amerikalıların da çok beklediği projedir** Çin'in çok ilgilendiğini düşünmüyorum Rusya karşı çıkar ama ben bunun gerçekleştirilme ihtimalini son derece düşük görüyorum zaten

Soru: Washington merkezli Orta Doğu Enstitüsü, **Çin'in Karadeniz'deki rolü** konulu bir rapor yayınladı, mevcut konjonktürde bu yaklaşımı değerlendirmeniz ve **Çin'in Karadeniz'de ki rolü nedir?**

Cevap: Yani ben bir Çin uzmanı değilim Çin'in Karadeniz'deki rolü konusunda çok iddialı sözler söyleyemem fakat şunu biliyoruz Romanya, Bulgaristan bilhassa Romanya üzerinden Amerika Birleşik Devletleri'nin büyük bir tahkimatı var ve bu son 15 yıldır sürekli konuşulan **Genişletilmiş Karadeniz İnisiyatifi** bu çok fazla batı tarafından batı merkezli **Think Thank tarafından dile getirildi** bunu biliyoruz **Çin'in açısından bu bölge zaten birinci önemde değil** yani Çin'in Avrupa'ya olan ticaretinde daha demin bahsettiğimiz gibi asıl şimdi şu konuşulmalı **Süveyş kanalı üzerinden neden Pire Limanı'nda, Çandarlı limanı fırsatı neden kaçırıldı** Pire limanında indirilen mallar tamam Yunanistan ama öbür tarafta **Makedonya'yı NATO üyesi yapan Yunanistan'a, Bulgaristan'a tahkimatını arttıran bir Amerika Birleşik Devletleri gerçeği var** Çin acaba ileride hani kuzeyinden çekiyor Yunanistan Pire Limanında o malları indirecek ama onu kuzeyinden bir Amerikan setti oluşuyor orada acaba Çin burada planlarını revize edecek mi bence zaten Doğu Akdeniz'in daha çok karışması evet bölgedeki doğal kaynaklar doğalgazla ilgili ama daha önemlisi **Çin'in deniz ipek yolunun bittiği bölge olması ve Rusya'nın da Girit-Suda Körfezi ve oradaki Amerikan hava üssü oradaki donanma da oraya doğru öyle bir üs planları** var biliyorsunuz Dedeağaç'ta da var onun üzerinden çevrelenmek istemesi yani çevrelemeyi Doğu Akdeniz'de hem Çin'i hem de Rusya'yı engellenmek için yapacaklar o yüzden Karadeniz'den ziyade Akdeniz bence Çin açısından önemli orada da Türkiye'nin nasıl bir yönelim alacağını bence ileri ki dönemde yakın bir şekilde takip edeceğim.

SONUÇ

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

Evet, bende değerli konuşmacılara ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Gerçekten çok üst düzey bir sempozyum gibi oldu, bütün sunumlar olağan üstü kaliteliydi. Biz bunları deşifre edeceğiz bu sunumları ve soruları daha sonra yazılı olarak da yayınlayacağız.

Keşke Dışişleri Bakanlığından ve ilgili kurumlardan katılıp izleselerdi.

Şu ana kadar benim duymuş olduğum bu konuda yapılan en kapsamlı ve en kaliteli çalışmayı yaptığımızı düşünüyorum.

Tekrar, Volkan hocama, Hasan hocama, Hüseyin hocama, Konuralp hocaya ayrı ayrı teşekkür ediyorum ve katıldığınız için tekrar hepinize teşekkür ediyorum iyi hafta sonları diliyorum.

www.21yyte.org